

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยครั้งนี้ได้ศึกษาเรื่อง การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการบริหารงานวิชาการกับการจัดสภาพแวดล้อมศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดกรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา เพื่อให้การศึกษาค้นคว้า ดำเนินไปตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ผู้วิจัยได้ศึกษา แนวคิดของนักการศึกษา นักวิชาการ เอกสารและงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องซึ่งจะนำเสนอตามลำดับ ดังนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารงานวิชาการศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก
 - 1.1 ความหมายของการบริหารงานวิชาการศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก
 - 1.2 บทบาทหน้าที่ของผู้บริหารต่อการบริหารงานวิชาการศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก
 - 1.3 กระบวนการบริหารงานวิชาการศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก
 - 1.4 ขอบข่ายการบริหารงานวิชาการศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก
 - 1.4.1 ด้านหลักสูตรและการนำหลักสูตรไปใช้
 - 1.4.2 ด้านการจัดประสบการณ์เรียนรู้
 - 1.4.3 ด้านการนิเทศการศึกษา
 - 1.4.4 ด้านการวัดผลและประเมินผล
2. แนวคิดเกี่ยวกับการจัดสภาพแวดล้อมศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก
 - 2.1 ความหมายของการจัดสภาพแวดล้อมศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก
 - 2.2 ขอบข่ายของการจัดสภาพแวดล้อมศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก
 - 2.2.1 สภาพแวดล้อมภายในห้องเรียน
 - 2.2.2 สภาพแวดล้อมภายนอกห้องเรียน
 - 2.2.3 สภาพแวดล้อมบุคคล
3. แนวคิดเกี่ยวกับศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก
 - 3.1 ความหมายและความสำคัญของการศึกษาระดับปฐมวัย
 - 3.2 พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติเกี่ยวกับการจัดการศึกษาระดับปฐมวัย
 - 3.3 รูปแบบการจัดการศึกษาปฐมวัย
 - 3.4 ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก
 - 3.5 กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น

4. ความสัมพันธ์ระหว่างการบริหารงานวิชาการกับการจัดสภาพแวดล้อม
5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - 5.1 งานวิจัยในประเทศ
 - 5.2 งานวิจัยต่างประเทศ
6. สรุปหลักการ แนวคิด และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารงานวิชาการศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก

1.1 ความหมายของการบริหารงานวิชาการศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก

การบริหารงานวิชาการเป็นงานหลักของการบริหารสถานศึกษา ไม่ว่าจะสถานศึกษาจะเป็นประเภทใด มาตรฐานและคุณภาพของสถานศึกษาจะพิจารณาได้จากผลงานด้านวิชาการ เนื่องจากงานวิชาการเกี่ยวข้องกับหลักสูตร การจัดโปรแกรมการศึกษา และการจัดการเรียนการสอน ซึ่งเป็นหัวใจของสถานศึกษา และเกี่ยวข้องกับผู้บริหารสถานศึกษาและครู ซึ่งอาจเกี่ยวข้องกับทั้งทางตรงและทางอ้อมก็อยู่ที่ลักษณะของงานนั้น ๆ

ผ่องศรี รัตนสถิตย์ (2535 : 10) ให้ความหมายว่า การบริหารงานวิชาการ หมายถึง การที่ผู้บริหารโรงเรียนดำเนินเกี่ยวกับกิจกรรมวิชาการใน 4 ด้าน คือ การบริหารหลักสูตร การจัดการเรียนการสอน การนิเทศการศึกษา และการวัดผลและประเมินผลการศึกษา

เยาวพา เตชะคุปต์ (2542 : 68) กล่าวว่า การบริหารงานวิชาการ หมายถึง การจัดประสบการณ์เพื่อเตรียมเด็กให้พัฒนาทั้งทางร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญาไปพร้อม ๆ กัน ซึ่งการจัดนั้น ๆ จะต้องครอบคลุมถึงการศึกษาหลักสูตรหรือแนวการจัดประสบการณ์ การนำแผนการสอนไปใช้ การจัดหาและผลิตสื่อ การจัดสภาพแวดล้อม การจัดตารางกิจกรรมประจำวัน การนิเทศและการประเมินความพร้อม

รัศมี ดันเจริญ (2542 : 59) กล่าวว่าในการบริหารงานวิชาการ หมายถึง การบริหารกิจกรรมทุกชนิดในโรงเรียน ซึ่งเกี่ยวข้องกับการจัดประมวลประสบการณ์ให้เด็ก และปรับปรุงการเรียนการสอนให้ได้ผลดีมีประสิทธิภาพมากที่สุด ผู้บริหารโรงเรียนเป็นผู้รับผิดชอบ และเป็นผู้นำครูทางด้านวิชาการ ในการบริหารงานวิชาการนั้นผู้บริหารจะต้องวางแผนร่วมกับบุคลากรทุกคน และใช้วิธีการกระจายอำนาจความรับผิดชอบ สนับสนุนให้ทุกคนทำงานโดยเต็มกำลังความสามารถ ผู้บริหารจะต้องศึกษาในเรื่อง นโยบายการศึกษา หลักสูตร บุคลากร การจัดการสอนตามหลักสูตร จัดสายการบริหารงานวิชาการ จัดทำโครงการทางวิชาการ และจัดทำแผนการ จัดบริการด้านสื่อการสอน และอาคารสถานที่ จัดครูเข้าชั้นเรียน และสอนประจำวิชา จัดตารางสอน

จัดสอนแทน วัดและประเมินผลการเรียน ประเมินผลการสอนของครู นวัตกรรม และเทคโนโลยี เกี่ยวกับการพัฒนาการบริหารงานวิชาการ

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2544 : 2) ให้ความหมายของการบริหารงานวิชาการ หมายถึง การบริหารสถานศึกษา โดยมีการจัดกิจกรรมทุกสิ่งทุกอย่างที่เกี่ยวกับการปรับปรุงพัฒนาการเรียน การสอนให้ได้ผลดี และมีประสิทธิภาพให้เกิดประโยชน์สูงสุดกับผู้เรียน

อำภา บุญช่วย (2546 : 30) กล่าวว่า การบริหารงานวิชาการนั้น หมายถึง งานด้านวิชาการ ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญหรือเป็นงานหลักของสถานศึกษาหรือโรงเรียน งานวิชาการมิใช่เพียงทำให้นักเรียนอ่านออก เขียนได้ ทำเลขเก่งเท่านั้น แต่ยังรวมถึงการดำรงชีวิตในสังคมร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุข เน้นถึงการออกไปประกอบอาชีพได้ และเป็นงานที่รับผิดชอบต่อคุณภาพของพลเมือง ที่จะช่วยพัฒนาประเทศในอนาคต ดังนั้นผู้บริหารควรรใช้เวลาในการบริหารมากกว่างานอื่น ๆ

กล่าวโดยสรุปได้ว่า การบริหารงานวิชาการ หมายถึง การจัดประสบการณ์เพื่อเตรียมเด็ก ให้พัฒนาทั้งทางร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญาไปพร้อม ๆ กัน ซึ่งการจัดนั้น ๆ จะต้องครอบคลุมถึงการศึกษาลึกสูตรหรือแนวการจัดประสบการณ์ เพื่อให้เด็กได้มีพัฒนาการครบทั้ง 4 ด้าน คือ ด้านร่างกาย ด้านอารมณ์จิตใจ ด้านสังคม และด้านสติปัญญา ทั้งนี้เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อผู้เรียนในการพัฒนาไปสู่เป้าหมายที่ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กกำหนดไว้ ด้วยเหตุนี้การบริหารงานวิชาการ จึงมีความสำคัญ เพราะเป็นงานหลักที่ส่งผลให้การจัดการศึกษาบรรลุตาม วัตถุประสงค์ของสถานศึกษา

1.2 บทบาทหน้าที่ของผู้บริหารงานวิชาการศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก

เนื่องจากผู้บริหารสถานศึกษาเป็นบุคคลที่มีความสำคัญต่อการบริหารงานวิชาการ เพื่อให้ การดำเนินงานเป็นไปตามกระบวนการ ผู้บริหารจึงควรมีบทบาทหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการ บริหารงานวิชาการ (รัศมี ดันเจริญ, 2542 : 9) ดังนี้

1.2.1 กำหนดนโยบาย เป้าหมาย วัตถุประสงค์และวางแผนงานของสถานศึกษา อย่างชัดเจน พร้อมทั้งชี้แจงทำความเข้าใจให้แก่บุคคลในสถานศึกษา

1.2.2 จัดหาหลักสูตรและเอกสารหลักสูตร และสิ่งเอื้ออำนวยต่อการนำหลักสูตรไป ใช้ให้เหมาะสมและเพียงพอต่อความต้องการ

1.2.3 กำกับติดตามและนิเทศงานวิชาการอย่างมีระบบ

1.2.4 จัดให้ครูผลิต จัดหาสื่อการเรียนการสอนและดูแลให้ครูนำไปใช้ในการจัด กิจกรรมการเรียนรู้ให้กับเด็กปฐมวัย

1.2.5 จัดกิจกรรมต่างๆ ที่เป็นการเสริมประสบการณ์สำหรับเด็กปฐมวัย

1.2.6 ดำเนินการวัดผลการศึกษาให้ถูกต้องตามระเบียบทางการศึกษาปฐมวัย

1.2.7 จัดให้มีห้องสมุด หรือแหล่งทางวิชาการเพื่อเสริมสร้างความรู้ให้แก่ครู

1.2.8 ส่งเสริมและนำเทคนิควิธีการใหม่ๆ ที่เหมาะสมมาใช้ดำเนินงานทางวิชาการ

1.2.9 จัดให้มีการพัฒนาความรู้ทางวิชาการแก่บุคลากรในรูปแบบต่างๆ เช่น การอบรมสัมมนา ศึกษาดูงาน เป็นต้น

จะเห็นได้ว่า บทบาทหน้าที่ดังกล่าวนี้ นอกจากจะเกี่ยวข้องกับกิจกรรมทางวิชาการโดยตรงแล้ว ยังเกี่ยวข้องกับครูผู้สอนซึ่งเป็นบุคคลสำคัญที่จะช่วยให้งานวิชาการในสถานศึกษาดำเนินไปอย่างราบรื่นและมีประสิทธิภาพ

1.3 กระบวนการบริหารงานวิชาการศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก

ขั้นตอนการบริหารงานวิชาการในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กจะมีขั้นตอนเหมือนกับการบริหารงานอื่น แต่มีรายละเอียดในเชิงปฏิบัติต่างกัน ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2544 : 19-20) ได้แบ่งขั้นตอนของกระบวนการบริหารงานวิชาการ ไว้ดังนี้ คือ

1.3.1 ขั้นตอนดำเนินการ เป็นการเตรียมการล่วงหน้าก่อนการปฏิบัติงาน ซึ่งจำแนกออกเป็นงานย่อย 2 ประเภท คือ

1.3.1.1 ศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการ ในเรื่องต่างๆ ดังนี้

1.3.1.1.1 ศึกษาข้อมูลของสถานศึกษา เช่น จำนวนเด็ก วัสดุอุปกรณ์ต่างๆ สภาพแวดล้อมภายในสถานศึกษา โครงการต่างๆ ที่ส่งเสริมและสอดคล้องกับหลักสูตร

1.3.1.1.2 ข้อมูลที่เป็นข้อกำหนดที่ต้องยึดเป็นแนวทาง เช่น หลักสูตร ระเบียบต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง นโยบายของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

1.3.1.2 การวางแผน เป็นการวางแผนล่วงหน้าอย่างมีขั้นตอน เพื่อให้ได้งานที่ดำเนินไปอย่างราบรื่นและมีประสิทธิภาพ การวางแผนงานทางวิชาการมีปฏิบัติ ดังนี้

1.3.1.2.1 จัดทำแผนงาน หรือโครงการวิชาการประจำปี โดยให้บุคลากรทุกฝ่ายมีส่วนร่วม และรับผิดชอบการปฏิบัติงานตั้งแต่ต้น เมื่อกำหนดแผนงานแล้ว ให้จัดทำโครงการสนับสนุนแผนงานวิชาการให้ครอบคลุมงานต่างๆ ดังนี้ คือ กำหนดนโยบาย เป้าหมายและวางแผนงานวิชาการของสถานศึกษา จัดหาและส่งเสริมการใช้สื่อการเรียนการสอน วางแผน การจัดประสบการณ์ การจัดกลุ่มเด็กเข้าชั้น การนิเทศการสอน การวัดผล ประเมินผล เพื่อสนับสนุนและส่งเสริมการจัดประสบการณ์สำหรับเด็ก และการจัดทำรายงานพัฒนาการเด็ก

1.3.1.2.2 การจัดทำแผนการจัดประสบการณ์ โดยผู้บริหารจะควบคุมติดตาม การปฏิบัติงานของครู ให้เป็นไปตามประสบการณ์ และกิจกรรมที่กำหนดไว้ โดยครูจะต้องจัดทำแผนการจัดประสบการณ์ให้ครอบคลุมทั้งปี

1.3.1.2.3 การจัดทำแผนการจัดประสบการณ์ โดยผู้บริหารจะควบคุม ติดตาม การปฏิบัติงานของครู ให้เป็นไปตามประสบการณ์ และกิจกรรมที่กำหนดไว้ โดยครู จะต้องจัดทำแผนการจัดประสบการณ์ให้ครบตลอดทั้งปี

1.3.1.2.4 การจัดทำตารางกิจกรรมประจำวัน

1.3.1.2.5 จัดครูเข้าสอนประจำห้อง

1.3.2 ขึ้นดำเนินงาน เป็นการดำเนินงานตามแผนงานทางวิชาการที่กำหนดไว้ โดย ผู้บริหารจะต้องกำกับ ติดตามและนิเทศให้ครูดำเนินการจัดประสบการณ์ให้เป็นไปตามแผนการจัด ประสบการณ์ จัดครูเข้าแทนชั้นเรียนที่ครูขาด กำกับดูแลให้ครูช่วยเหลือเด็กที่มีปัญหา ด้าน พัฒนาการ สนับสนุนให้ครูจัดกิจกรรมต่างๆ เพื่อเสริมประสบการณ์ของเด็กให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น กำกับติดตามให้ครูรับผิดชอบงานและโครงการให้เป็นไปตามปฏิทินปฏิบัติงาน ในขณะเดียวกัน ผู้บริหารต้องจัดบริการ ส่งเสริมให้มีบริการสื่อการสอน รวมทั้งจัดสิ่งอำนวยความสะดวกให้แก่ครู

1.3.3 ขึ้นประเมินผล เป็นการทำให้ทราบถึงผลการดำเนินงานทางวิชาการว่ามี ประสิทธิภาพเพียงใด เป็นไปตามวัตถุประสงค์และสำเร็จตามเป้าหมายหรือไม่ ซึ่งการประเมินผลนี้ แบ่งออกเป็น 3 ระยะ คือ การประเมินก่อนการดำเนินงาน การประเมินระหว่างการทำงาน และการประเมินเมื่อสิ้นสุดระยะเวลาดำเนินงาน ซึ่งการประเมินก่อนและระหว่างการทำงาน เป็นไปเพื่อแก้ไขปรับปรุงและพัฒนาการดำเนินงาน ส่วนการประเมินผลเมื่อสิ้นสุดโครงการ เป็นไปเพื่อให้ได้ข้อมูลย้อนกลับ สำหรับนำมาใช้ในการดำเนินงานในระยะต่อไป

สำหรับกระบวนการบริหารงานวิชาการศูนย์พัฒนาเด็กเล็กนี้ เป็นกระบวนการแก้ปัญหา และเพิ่มประสิทธิภาพการดำเนินงาน ดังนั้น จึงควรมีการบริหารที่เป็นไปตามลำดับขั้นตอนอย่าง ต่อเนื่องและครบถ้วนทุกขั้นตอน โดยเริ่มตั้งแต่การศึกษาสภาพปัญหา การวางแผน การดำเนินการ และการประเมินผล จึงทำให้การบริหารงานวิชาการเกิดประสิทธิภาพสูงสุด

1.4 ขอบข่ายการบริหารงานวิชาการศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก

การบริหารงานวิชาการในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก มีขอบข่ายกว้างเช่นเดียวกับการศึกษาใน ระดับอื่น นักบริหาร และนักการศึกษาหลายท่านให้ขอบข่ายของการบริหารงานวิชาการ ไว้ดังนี้

เขาวพา เตชะคุปต์ (2542 : 208) กล่าวว่าไว้ว่า ความสำเร็จของสถานศึกษาอยู่ที่การ บริหารงานวิชาการระดับปฐมวัย ซึ่งงานวิชาการมีขอบข่ายกว้างขวางในด้านหลักสูตรและการเรียน การสอน จะมีหลักสูตรและ โปรแกรมการศึกษาที่ใช้ร่วมกัน ขอบข่ายการบริหารงานวิชาการ จะประกอบด้วยงานต่อไปนี้

1. งานด้านหลักสูตรและการนำหลักสูตรไปใช้ ผู้บริหารจะต้องทำความเข้าใจเกี่ยวกับ สาระสำคัญของหลักสูตร อบรมครูให้เข้าใจในหลักสูตรและวิธีใช้ จัดหาหลักสูตร เอกสารหลักสูตร

คู่มือการใช้หลักสูตรที่เหมาะสมสอดคล้องกับหลักสูตร และจัดให้พอเพียงสำหรับการใช้ ตลอดจนการจัดปัจจัย และสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กให้เอื้อต่อการใช้หลักสูตร การสนับสนุนให้ครูได้มีการปรับปรุงพัฒนากระบวนการจัดประสบการณ์ให้เหมาะสมอยู่เสมอ

2. งานการจัดประสบการณ์ เป็นการดำเนินการจัดประสบการณ์ในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ดำเนินไปด้วยดี และสามารถปฏิบัติได้ ซึ่งได้แก่ การจัดตารางกิจกรรมประจำวัน การกำหนดชั้นเรียน การจัดครูเข้าชั้น ปรับปรุงพัฒนากระบวนการจัดประสบการณ์ให้มีประสิทธิภาพสูงสุด ตลอดจนจัดให้มีการอบรมสาธิตแลกเปลี่ยนความรู้ และประสบการณ์กับเพื่อนครู หรือผู้ทรงคุณวุฒิ

3. งานสื่อการเรียนการสอน เกี่ยวข้องกับการจัดหาอุปกรณ์การเรียนการสอนได้ สอดคล้องกับหลักสูตรและกิจกรรม ตลอดจนส่งเสริมให้ครูผู้สอนใช้อุปกรณ์การสอนให้ตรง กิจกรรม รวมทั้งจัดหาวัสดุต่าง ๆ สำหรับครูได้นำไปใช้ผลิตสื่ออย่างเพียงพอ การจัดสื่อการเรียนอย่างมีระบบ เช่น การจัดบริการสื่อการสอน โดยมีห้องสื่อหรือผู้รับผิดชอบ จัดให้มีทะเบียนสื่อ ทั้งนี้โดยเน้นให้ผู้ผู้ใช้ได้รับความสะดวก ซึ่งจะส่งผลดีต่อการจัดประสบการณ์ให้มีประสิทธิภาพ

4. งานวัดผลประเมินผล ครอบคลุมถึงการกำหนดนโยบายเกี่ยวกับการประเมินผล ส่งเสริมให้ครูมีความสามารถในการประเมินผลอย่างถูกต้อง จัดให้มีการวัดและประเมินผลที่เป็นไปตามหลักเกณฑ์ที่กำหนด ปรับปรุงการสร้างเครื่องมือวัดผลให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น และคอยดูแลควบคุมการดำเนินการวัดผลและประเมินผลเป็นระยะ ๆ รวมทั้งตรวจสอบการทำสมุดประจำวัน และสมุดประจำตัวเด็กให้ถูกต้องเรียบร้อย และเป็นปัจจุบันเสมอ

5. งานห้องสมุด ได้แก่ การจัดทำและจัดหาเอกสาร หนังสือ สำหรับค้นคว้าหาความรู้ สำหรับครูอย่างเพียงพอ เพื่อให้ครูรับความรู้ทางวิชาการที่เป็นปัจจุบันอยู่เสมอ ซึ่งนำมาสู่การสนับสนุนกิจกรรมการจัดประสบการณ์สำหรับเด็กให้มีคุณภาพ นอกจากนี้ยังอาจมีวิดิทัศน์ การศึกษา นิทานสำหรับเด็ก เทปเพลงสำหรับครูและเกมฝึกเชาวน์สำหรับเด็กวัยต่าง ๆ

6. งานนิเทศการศึกษา ครอบคลุมถึงการช่วยเหลือแนะนำทางวิชาการ เพื่อให้การดำเนินงานต่าง ๆ ภายในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเป็นไปอย่างสอดคล้องกับหลักสูตร ซึ่งจะต้องกระทำอย่างสม่ำเสมอและเป็นระบบ

7. งานด้านการวางแผนและกำหนดวิธีการดำเนินงาน คือ การวางแผนปฏิบัติงาน วิชาการล่วงหน้าอย่างมีขั้นตอน ใ้บุคลากรทุกฝ่ายมีส่วนร่วมและรับผิดชอบในการปฏิบัติงาน กำหนดหน้าที่ และขอบเขตในการปฏิบัติงาน และประสานงานกับผู้ที่เกี่ยวข้องให้ชัดเจน

8. งานส่งเสริมการจัดประสบการณ์ ได้แก่ กิจกรรมที่ผู้บริหารและครูจัดให้มีขึ้น เพื่อสนับสนุนให้การจัดประสบการณ์สำหรับเด็กมีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น รวมทั้งการส่งเสริมให้ครูมีความรู้ และประสบการณ์ใหม่ ๆ เพื่อนำไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

9. งานประชุมอบรมวิชาการ ได้แก่ การพัฒนาบุคลากรในรูปของให้ครูได้มาพบปะเพื่อหาแนวทางข้อตกลงในการทำงานร่วมกัน ช่วยกันพัฒนาความรู้ ความสามารถในการปฏิบัติงาน เพื่อนำไปใช้พัฒนางานวิชาการให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

นุสรณ์จิต ธรรมศิริ (2544 : 29) กำหนดขอบข่ายวิชาการออกเป็น 3 งาน คือ

1. งานเกี่ยวกับการเรียนการสอนโดยตรง ได้แก่ การรับเด็กเข้าเรียน การจัดครูประจำชั้น การจัดทำตารางสอน การจัดบริการด้านหลักสูตร และห้องสมุด
2. งานจัดบริการอื่นที่ส่งเสริมการเรียนการสอน ได้แก่ การจัดแนะแนว การจัดกิจกรรมลูกเสือ และการจัดกิจกรรมกีฬา
3. งานเกี่ยวกับบุคลากร ได้แก่ การจัดสายงานตามหมวดหมู่ และความถนัดของครู การมอบหมายงานให้หัวหน้าฝ่ายต่าง ๆ

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2544 : 17-18) ได้กล่าวว่า ความสำเร็จของสถานศึกษานั้นอยู่ที่การบริหารงานวิชาการ ซึ่งงานวิชาการมีขอบข่ายกว้างขวางครอบคลุมถึงงาน 4 งาน ดังนี้

1. ด้านหลักสูตรและการนำหลักสูตรไปใช้ การวางแผนเกี่ยวกับงานวิชาการ ซึ่งเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรและการนำหลักสูตรไปใช้
2. ด้านการจัดประสบการณ์เรียนรู้ การจัดดำเนินงานเกี่ยวกับการเรียนการสอน ซึ่งเกี่ยวข้องกับการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ การจัดชั้นเรียนและครูเข้าชั้นเรียน การจัดแบบเรียน และการปรับปรุงการเรียนการสอน เป็นต้น
3. ด้านการนิเทศการศึกษา การจัดการเกี่ยวกับการเรียนการสอน ซึ่งเกี่ยวข้องกับการจัดสิ่งอำนวยความสะดวก และส่งเสริมการจัดหลักสูตรให้มีประสิทธิภาพ
4. ด้านการการวัดผลและประเมินผล ซึ่งเกี่ยวข้องกับการวัดผล และเครื่องมือในการวัดผลการศึกษา

สรุปได้ว่า การบริหารงานวิชาการเป็นงานที่สำคัญที่สุด และมีงานย่อยต่าง ๆ ที่สนับสนุนด้านนี้อยู่มากมาย ตามปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ กล่าวไว้ ได้ขอบข่ายการบริหารงานวิชาการศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ดังนี้ คือ 1) ด้านหลักสูตร และการนำหลักสูตรไปใช้ 2) ด้านการจัดประสบการณ์เรียนรู้ 3) ด้านการนิเทศการศึกษา และ 4) ด้านการวัดผลและประเมินผล ดังนั้นผู้บริหารสถานศึกษาที่สามารถบริหารงานวิชาการได้อย่างครอบคลุมครบถ้วนจะส่งผลให้การดำเนินการภายในสถานศึกษาเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพอันจะเกิดผลดีต่อสถานศึกษาในที่สุด

1.4.1 ด้านหลักสูตรและการนำหลักสูตรไปใช้

กรมวิชาการ (2540 : 4) ได้กล่าวถึง แนวคิดในการจัดหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย มีดังนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับพัฒนาการ

พัฒนาการของมนุษย์เริ่มตั้งแต่ปฏิสนธิต่อเนื่องไปจนตลอดชีวิต พัฒนาการทางด้านร่างกาย อารมณ์ สังคมและสติปัญญา มีความสัมพันธ์และต่อเนื่องเป็นขั้นตอนไปพร้อมกันทุกด้าน เด็กแต่ละคนจะเติบโต และมีลักษณะพัฒนาการที่แตกต่างกัน แนวคิดเกี่ยวกับพัฒนาการเด็กจึงเป็นเสมือนหนึ่งแนวทางให้ครู หรือผู้เกี่ยวข้องเข้าใจเด็กสามารถอบรมเลี้ยงดู และจัดประสบการณ์ที่เหมาะสมกับวัย และความแตกต่างของแต่ละบุคคล ซึ่งส่งเสริมให้เด็กพัฒนาบรรลุเป้าหมายที่ต้องการได้ชัดเจนขึ้น

2. แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้

การเรียนรู้ของมนุษย์เกิดจากการได้รับประสบการณ์ต่าง ๆ การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเกิดขึ้นจากกระบวนการที่ผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมรอบตัว โดยผู้เรียนจะต้องเป็นผู้กระทำขึ้นด้วยตนเองโดยใช้ประสาทสัมผัสทั้ง 5 ผู้เรียนได้เคลื่อนไหว มีความคิดริเริ่มได้ตามความต้องการ และความสนใจของตนเอง อยู่ในบรรยากาศที่เป็นอิสระ อบอุ่น และปลอดภัย การจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้จึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ของเด็ก เนื่องจาก การเรียนรู้ระดับปฐมวัยนี้เป็นการเรียนรู้ขั้นพื้นฐานของการพัฒนาการในระดับที่สูงขึ้น การจัดทำหลักสูตรจึงยึดแนวคิดที่จะให้เด็กได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริงในสิ่งแวดล้อมที่เป็นอิสระ และการจัดกิจกรรมให้เหมาะสมกับพัฒนาการของผู้เรียนแต่ละคน

3. แนวคิดเกี่ยวกับการเล่นของเด็กปฐมวัย

การเล่นเป็นกิจกรรมที่สำคัญที่สุดในชีวิตเด็ก เพราะเด็กจะได้รับความสนุก การสังเกต มีโอกาสทำการทดลอง สร้างสรรค์ คิดแก้ปัญหาและค้นพบคำตอบด้วยตนเอง การเล่นจึงมีอิทธิพลต่อการเจริญเติบโตของเด็ก ช่วยพัฒนาร่างกาย อารมณ์ สังคมและสติปัญญา การเล่นจึงเป็นการสร้างประสบการณ์เรียนรู้สิ่งแวดล้อม เรียนรู้การปรับตัว การอยู่ร่วมกับผู้อื่น หลักสูตรการศึกษาปฐมวัยจึงถือว่าการเล่นเป็นหัวใจของการจัดประสบการณ์ให้กับตัวเด็ก

4. แนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมและสังคม

วัฒนธรรมและสังคมทำให้เด็กแต่ละคนแตกต่างกัน ครูปฐมวัยจำเป็นต้องเข้าใจ และยอมรับว่าวัฒนธรรมและสังคมที่แวดล้อมเด็กมีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ การพัฒนาสภาพ และพัฒนาการของเด็กแต่ละคน ทำให้ครูต้องเรียนรู้วัฒนธรรมของเด็กที่ตนรับผิดชอบ เพื่อช่วยให้เด็กได้พัฒนาการเรียนรู้ และสามารถปรับตัวอยู่ร่วมกับคนอื่นได้

กิติมา ปรีดีดิลก (2544 : 31) ได้ศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับหลักฐานของนักการศึกษา และนำมาสรุปว่า หลักสูตร หมายถึง เอกสารที่กำหนดโดยการศึกษาของผู้สอน โดยกำหนดความมุ่ง

หมายของการศึกษาเนื้อหาของความรู้ และประสบการณ์ที่จะจัดให้กับผู้เรียน กระบวนการเรียน การสอน และการประเมินผล

หลักสูตรปฐมวัย มีหลักการให้ได้เด็กเรียนรู้ และพัฒนาอย่างไร จุดมุ่งหมายของการจัด การศึกษาปฐมวัยจะถูกเปลี่ยนไปตามแรงกดดันจากสาธารณชน และความสำนึกหรือความคิดที่ได้ จากสังคมไม่ว่าผิดหรือถูก นอกจากนี้แรงกดดันต่างๆ ที่ผู้บริหารได้รับล้วนมีผลต่อหลักสูตรปฐมวัย ทั้งสิ้น อย่างไรก็ตามผู้บริหารควรยึดมั่นในใจอยู่เสมอว่า เป้าหมายสูงสุดของเด็กปฐมวัยอยู่ที่ การส่งเสริมพัฒนาการ และการเรียนรู้ของเด็ก ดังนั้น ไม่ว่าจะตัดสินใจในเรื่องใด หลักสูตรจะ ขึ้นอยู่กับแนวคิดที่ว่า อะไรคือสิ่งที่ดีที่สุดที่เด็กควรจะได้รับ

เมื่อพิจารณาถึงงานวิจัยและทฤษฎีพัฒนาการเด็กเข้าด้วยกันแล้ว ผู้บริหารย่อมจะบอกได้ ว่าหลักสูตรปฐมวัยที่เหมาะสมนั้นมีองค์ประกอบหลายด้านด้วยกัน ที่ควรคำนึงถึง มีดังนี้

1. จุดมุ่งหมายของหลักสูตร ต้องมุ่งให้เด็กมีพัฒนาการครบทุกด้าน หลักสูตรปฐมวัย ต้องให้ความสำคัญในการพัฒนาเด็กทั้งด้านร่างกาย อารมณ์-จิตใจ สังคม และสติปัญญา เพราะ พัฒนาการเหล่านี้จะเกี่ยวข้องซึ่งกันและกันระหว่างเด็ก

2. การจัดทำหลักสูตรจะต้องคำนึงถึงความเหมาะสมกับวัยและระดับการพัฒนาการของ เด็กแล้ว ยังต้องยอมรับความแตกต่างของเด็กแต่ละคน หลักสูตรควรระบุเป้าหมายทั้งในระยะสั้น และระยะยาว จัดกิจกรรมและสื่อที่เหมาะสม เพื่อช่วยให้เด็กแต่ละคนได้ไปถึงเป้าหมายนั้น

3. กิจกรรมการสอนแต่ละวัน ควรจัดให้สอดคล้องกับเป้าหมายของหลักสูตรที่วางไว้ หมายความว่า ควรได้เลือกวิธีการสอน จัดสภาพแวดล้อม จัดเตรียมสื่อ จัดกิจกรรมให้เด็กเรียนรู้ใน ลักษณะบูรณาการโดยผ่านประสบการณ์การเล่น

4. การประเมินความก้าวหน้าของเด็กหลากหลายวิธี แบบทดสอบ จะให้ผลลัพธ์ที่ไม่ สมบูรณ์เกี่ยวกับการเรียนรู้ของเด็ก แต่การสังเกตของครู พ่อแม่ หรือผลงานที่เด็กทำ รายงาน เกี่ยวกับตัวเด็ก การจัดการศึกษาพิเศษ ปัญหาพฤติกรรมต่างๆ จะช่วยให้ทราบว่า เด็กหรือผู้ร่วมงาน ในระบบประสบความสำเร็จตามเป้าหมายทั้งในระยะสั้นและระยะยาวหรือไม่

บริเวอร์ (Brewer. 1995 : 106-135) ได้กล่าวถึงหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย สรุปได้ดังนี้

1. หลักสูตร คือ แผนงานประสบการณ์เรียนรู้ หลักสูตรต้องสามารถให้ทางเลือกที่ หลากหลาย เช่น โปรแกรมการศึกษา แผนงานประสบการณ์เรียนรู้ เป็นต้น

2. หลักสูตรสามารถที่จะสร้างทักษะ ความรู้ ความสามารถ ความคิดรวบยอด และ ความต้องการขั้นพื้นฐานของบุคคล

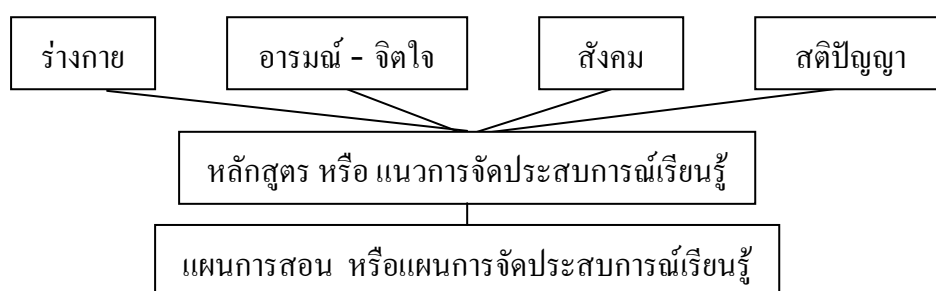
3. ลำดับขั้นการวางแผนหลักสูตร คือ การกำหนดจุดมุ่งหมาย การวิเคราะห์ทางเลือก การเลือกออกแบบหลักสูตร และการออกแบบการประเมินผล

4. ครูผู้สอนต้องเลือกเนื้อหากิจกรรม เพื่อให้เด็กสามารถเรียนรู้ แสวงหาความรู้ใหม่ ๆ
5. การวัดผลและประเมินผลต้องให้เหมาะสมกับวัย และระดับการพัฒนาการของเด็ก ครูต้องวัดและประเมินความก้าวหน้าของเด็กเป็นรายบุคคล ครูต้องสร้างความสัมพันธ์กับเด็กเตรียมกิจกรรมที่เหมาะสมให้เด็กสามารถเลือกโปรแกรมด้วยตนเอง

จากความหมายของหลักสูตรที่นักการศึกษากล่าวมาแล้วนั้น สรุปได้ว่า ด้านหลักสูตร และการนำหลักสูตรไปใช้ หมายถึง การที่ผู้บริหารพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ ความเข้าใจในเรื่อง การจัดประสบการณ์ สามารถนำไปใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้บรรลุวัตถุประสงค์ เพื่อให้จัดการศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ และเป็นไปในแนวทางเดียวกัน

1.4.2 ด้านการจัดประสบการณ์เรียนรู้

การจัดการศึกษาปฐมวัย เป็นการจัดการศึกษาเพื่อมุ่งจัดประสบการณ์ให้เด็กได้พัฒนา ความรู้ ความสามารถต่าง ๆ ช่วยเหลือตนเองได้ในทุกเรื่อง เข้าสังคมกับเด็กอื่นได้ และรู้จัก แก้ปัญหาของตนเองได้ตามความสามารถเท่าที่เหมาะสมกับวัย มิได้มุ่งให้ผู้เรียน อ่าน เขียน คิดเลข หรือเรียนภาษาต่างประเทศ การจัดประสบการณ์ในระดับปฐมวัยจึงเป็นการจัดกิจกรรม และ สภาพแวดล้อมทุกอย่างที่จะเสริมสร้างให้เด็กได้พัฒนาครบตามวัย ทั้ง 4 ด้าน คือ ด้านร่างกาย ด้านอารมณ์ – จิตใจ ด้านสังคม และด้านสติปัญญา ดังภาพประกอบ 2 ต่อไปนี้ (อมรชัย ตันติเมธ. 2542 : 63)



ภาพประกอบ 2 หลักสูตร และแนวในการจัดทำแผนการจัดประสบการณ์เรียนรู้

แนวการจัดประสบการณ์ หรือ หลักสูตรสำหรับเด็กอายุ 3-5 ปี (กรมวิชาการ. 2546 : 31-47) ซึ่งกำหนดหลักการจัดกิจกรรมในลักษณะบูรณาการขึ้นเป็นหน่วยการสอน เพื่อให้สนองตอบต่อการพัฒนาการทั้ง 4 ด้าน คือ ด้านร่างกาย อารมณ์ – จิตใจ สังคม และสติปัญญา ตามวัยและความสามารถของแต่ละบุคคล มีหลักการในการจัดการศึกษาระดับปฐมวัย ดังนี้

1. เป็นการจัดการศึกษาให้ครอบคลุมเด็กทุกประเภท ที่มีอายุระหว่าง 3-5 ปี
 2. เป็นการพัฒนาเด็กโดยยึดหลักการอบรมเลี้ยงดูและให้การศึกษา
 3. เป็นการพัฒนาเด็กโดยองค์รวม ทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ – จิตใจ สังคม และสติปัญญา ผ่านกิจกรรมการเล่นที่เหมาะสมกับวัย วุฒิภาวะ และความแตกต่างระหว่างบุคคล
 4. เป็นการจัดประสบการณ์ที่让孩子สามารถดำรงชีวิตประจำวัน ได้อย่างมีคุณภาพ และมีความสุข
 5. เป็นการพัฒนาเด็กโดยบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถในการจัดการศึกษาปฐมวัย
 6. เป็นการพัฒนาเด็กโดยให้ครอบครัวและชุมชนมีส่วนร่วม
- จุดมุ่งหมาย เพื่อให้เด็กอายุ 3-5 ปี มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ และคุณลักษณะตามวัย ดังต่อไปนี้

คุณลักษณะที่พึงประสงค์

1. ร่างกายเจริญเติบโตตามวัย และมีสุขนิสัยที่ดี
2. กล้ามเนื้อใหญ่และกล้ามเนื้อเล็กแข็งแรง ใช้ได้อย่างคล่องแคล่วประสานสัมพันธ์กัน
3. มีสุขภาพจิตดี และมีความสุข
4. มีคุณธรรม จริยธรรม และมีจิตใจที่ดีงาม
5. ชื่นชมและแสดงออกทางศิลปะ ดนตรี การเคลื่อนไหว และรักการออกกำลังกาย
6. ช่วยเหลือตนเองได้เหมาะสมกับวัย
7. รักธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม และความเป็นไทย
8. อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข และปฏิบัติตนเป็นสมาชิกที่ดีของสังคมในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข
9. ใช้ภาษาสื่อสารได้เหมาะสมกับวัย
10. มีความสามารถในการคิด และการแก้ปัญหาได้เหมาะสมกับวัย
11. มีจินตนาการ และความคิดสร้างสรรค์
12. มีเจตคติที่ดีต่อการเรียนรู้ และมีทักษะในการแสวงหาความรู้

คุณลักษณะพัฒนาการทั้ง 4 ด้าน มีดังนี้

1. พัฒนาการด้านร่างกาย เด็กต้องมีร่างกายแข็งแรง สมบูรณ์ มีน้ำหนัก ส่วนสูง ตามเกณฑ์ที่กำหนด สามารถใช้กล้ามเนื้อใหญ่ และกล้ามเนื้อเล็กได้อย่างสัมพันธ์กัน โดยการเคลื่อนไหวร่างกายได้คล่องแคล่ว ไม่ว่าจะเดิน วิ่ง กระโดด ใช้มือตัดกระดาษ วาดภาพ ใช้เชือก สอยวัสดุขนาดเล็กใหญ่ได้

2. พัฒนาการด้านอารมณ์ – จิตใจ เด็กต้องมีการแสดงออกทางอารมณ์ได้อย่างเหมาะสมกับสถานการณ์ มีความมั่นใจในตนเอง กล้าแสดงออก สามารถควบคุมอารมณ์ของตนเองได้ มีเหตุผล มีความร่าเริงแจ่มใส มีความรู้สึกที่ดีต่อตนเองและผู้อื่น รู้จักการอดทนและรอคอย

3. พัฒนาการด้านสังคม เด็กสามารถช่วยตนเองได้ ทั้งเรื่องการทำความสะดวกร่างกาย รับประทานอาหาร แต่งตัว เล่น และอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ ได้แก่ การเล่นร่วมกับเพื่อน รู้จักช่วยเหลือผู้อื่น รู้จักปฏิบัติตามกฎข้อตกลงง่าย ๆ มีมารยาท ตั้งใจทำงาน และรู้จักเป็นผู้นำ และผู้ตามที่ดี

4. พัฒนาการด้านสติปัญญา เด็กต้องมีความสามารถในการรับรู้ ความคิด ความเข้าใจ การใช้ภาษา ความคิดสร้างสรรค์ มีการเตรียมความพร้อมด้านภาษา และคณิตศาสตร์ เพื่อให้สามารถเรียนรู้วิชาการต่าง ๆ ในชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ได้ โดยเด็กจะสามารถสนทนา ชักถาม โต้ตอบกันได้ เข้าใจ เล่านิทาน เล่นบทบาทสมมติได้ รู้จักเขียนชื่อตัวเองได้ จำแนกสิ่งของตามสี รูปทรง ขนาด รู้จักใช้ประสาทสัมผัสทั้ง 5 รู้ค่าของจำนวน และตัดสินใจเรื่องง่ายได้

แนวการจัดประสบการณ์

เพื่อให้การจัดการศึกษาในระดับปฐมวัย บรรลุไปสู่จุดหมายในแนวเดียวกันตามที่วางไว้ กรมวิชาการ (2546 : 4-5) จึงได้กำหนดแนวการจัดประสบการณ์ไว้ ดังนี้

ส่งเสริมพัฒนาการทุกด้านของเด็ก โดยองค์รวมอย่างต่อเนื่อง

1. จัดให้สอดคล้องกับจิตวิทยาพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็ก
2. ยึดเด็กเป็นศูนย์กลาง สนองความต้องการ ความสนใจ และความแตกต่างระหว่างบุคคล โดยที่ครูเป็นผู้สนับสนุนการเรียนรู้ของเด็ก
3. จัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้และมีบรรยากาศที่อบอุ่น
4. จัดกิจกรรมในรูปแบบบูรณาการ โดยคำนึงถึงพัฒนาการทุกด้าน
5. จัดประสบการณ์ตรง ให้เด็กเรียนรู้จากประสาทสัมผัสทั้ง 5 มีโอกาสสังเกต สำรวจ เล่น ค้นคว้า ทดลอง และแก้ปัญหาด้วยตนเอง
6. จัดให้เด็กมีปฏิสัมพันธ์กับวัตถุสิ่งของ กับเด็ก และกับผู้ใหญ่
7. จัดให้มีความสมดุล มีทั้งกิจกรรมที่เด็กริเริ่ม และครูริเริ่ม
8. จัดให้เด็กได้เรียนรู้ผ่านการเล่นที่หลากหลายทั้งรายบุคคล กลุ่มย่อย และกลุ่มใหญ่
9. จัดให้เด็กได้รับการพัฒนาโดยให้ความสำคัญกับกระบวนการมากกว่าผลผลิต
10. จัดให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อม วัฒนธรรมท้องถิ่น และเอื้อต่อการนำไปใช้ใน ชีวิตประจำวัน
11. จัดกิจกรรมให้เด็กมีจิตสำนึกในการรับผิดชอบต่อตนเอง ต่อส่วนรวม รักธรรมชาติ และรักท้องถิ่น

12. จัดให้เด็กมีส่วนร่วมในการวางแผน ลงมือปฏิบัติ และบอกผลการปฏิบัติกิจกรรมของตนเองและผู้อื่นได้

13. จัดการประเมินพัฒนาการให้เป็นกระบวนการอย่างต่อเนื่อง และเป็นส่วนหนึ่งของการจัดประสบการณ์

14. เปิดโอกาสให้ผู้ปกครอง และชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาเด็ก

เมื่อการจัดประสบการณ์ในระดับนี้มุ่งจัดกิจกรรม เพื่อส่งเสริมให้เด็กได้พัฒนาครบทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ – จิตใจ สังคม และสติปัญญา ผู้บริหารสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยจึงควรศึกษาหลักการจัดการศึกษาปฐมวัยว่าควรจัดในลักษณะใด เพื่อให้เด็กมีพัฒนาการครบถ้วน เมื่อผู้บริหารมีความรู้ความเข้าใจในการจัดประสบการณ์แล้ว ผู้บริหารก็ควรส่งเสริมสนับสนุนให้ครูมีความรู้ความเข้าใจ และจัดกิจกรรมตามหลักการที่เหมาะสม พร้อมทั้งจัดตารางกิจกรรมประจำวัน ให้เอื้อต่อการจัดประสบการณ์ตามหลักการที่วางไว้ หลักการในการจัดกิจกรรมและ การจัดตารางกิจกรรมประจำวันที่ควรนำมาใช้ (รัศมี ต้นเจริญ. 2542 : 64) มีลักษณะดังนี้

1. ยึดเด็กเป็นศูนย์กลาง หมายถึง ในการจัดกิจกรรมต้องคำนึงถึงพัฒนาการและจิตวิทยาของเด็กวัยนี้ที่สำคัญ กิจกรรมที่จัดต้องสอดคล้องกับความต้องการของเด็ก เป็นที่สนใจของเด็ก และความเหมาะสมกับความสามารถของเด็ก ความต้องการของเด็กในวัยนี้ คือ ความต้องการขั้นพื้นฐาน ซึ่งหมายถึงการพักผ่อน การรับประทานอาหาร การเล่นเป็นสำคัญ

2. จัดกิจกรรมที่สงบและ กิจกรรมที่เด็กต้องเคลื่อนไหว

3. จัดให้สอดคล้องกับพัฒนาการของเด็ก

4. เปิดโอกาสให้เด็กได้ทำกิจกรรมเป็นรายบุคคลให้มากที่สุด

การจัดการเรียนการสอนควรยึดหลักการบูรณาการ หรือการผสมผสานหลายเนื้อหาสอนในกิจกรรมเดียวกัน ซึ่งจะช่วยให้เด็กทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ – จิตใจ สังคม และสติปัญญา ไปพร้อมกันมากที่สุด การจัดประสบการณ์ให้เด็กลักษณะนี้ถือว่าเป็นแบบธรรมชาติเด็กสามารถเรียนรู้หลายวิชาได้ไปพร้อมกัน การจัดการเรียนการสอนหรือการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ เป็นภารกิจสำคัญของโรงเรียนที่จะพัฒนาผู้เรียนไปสู่จุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้และเป็นคนที่มีคุณภาพตามที่สังคมต้องการ ผู้บริหารต้องมีความรู้ในการศึกษางานเพื่อพัฒนา เพราะการเรียนการสอนเป็นงานสำคัญของงานวิชาการ โรงเรียน

กรมวิชาการ (2546 : 4) ได้กำหนดแนวทางในการจัดการเรียนการสอนไว้ดังนี้

1. จัดการเรียนการสอนให้ยืดหยุ่นตามเหตุการณ์ และสภาพท้องถิ่น โดยให้ท้องถิ่นพัฒนาหลักสูตร และสื่อการเรียนการสอนในส่วนที่เกี่ยวกับท้องถิ่นตามความเหมาะสม

2. จัดการเรียนการสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ให้สอดคล้องกับความสนใจ และสภาพชีวิตจริงของผู้เรียน และให้โอกาสเท่าเทียมกันในการพัฒนาตนเองตามความสามารถ

3. จัดการเรียนการสอนให้มีความสัมพันธ์ เชื่อมโยงบูรณาการทั้งการประสบการณ์ และระหว่างกลุ่มประสบการณ์ให้มากที่สุด

4. จัดการเรียนการสอนโดยเน้นกระบวนการเรียนรู้ กระบวนการติดตามอย่างมีเหตุผล และสร้างสรรค์ และกระบวนการกลุ่ม

5. จัดการเรียนการสอนโดยให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติจริงให้มากที่สุด และเน้นให้เกิดความคิดรวบยอด ในกลุ่มประสบการณ์ต่าง ๆ

6. จัดให้มีการศึกษา ติดตามและแก้ไขข้อบกพร่องของผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง

7. ให้สอดแทรกการอบรมด้านจริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ในการจัดการเรียนการสอน และกิจกรรมต่าง ๆ อย่างสม่ำเสมอ

8. ในการเสริมสร้างค่านิยมที่ระบุไว้ในจุดมุ่งหมาย ต้องปลูกฝังค่านิยมที่เป็นพื้นฐาน เช่น ซื่อสัตย์ ประหยัด อดทน มีวินัย รับผิดชอบ ฯลฯ ควบคู่กันไป

9. จัดสภาพแวดล้อม และสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ และปฏิบัติจริงของผู้เรียน หลักการจัดการรายกิจกรรมประจำวัน

นอกจากนั้นได้ให้ความสำคัญกับการสอนระดับปฐมวัย ซึ่งมีวิธีการสอนที่แตกต่างจากการสอนในชั้นประถมศึกษาหลายด้าน เช่น ภาษา การคิด ความเข้าใจ ช่วงความสนใจ การใช้มือ และตาให้สัมพันธ์กัน ฯลฯ ดังนั้น โดยเน้นหลักการดังต่อไปนี้

1. จัดกิจกรรมให้สอดคล้องกับพัฒนาการของเด็กวัยนี้ ทั้งสาระกิจกรรมเวลาที่ใช้จัด

2. จัดกิจกรรมโดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง การจัดกิจกรรมจะต้องคำนึงถึงจิตวิทยา และพัฒนาการของเด็กวัยนี้ คือ สอดคล้องกับความต้องการ ความสนใจ ความสามารถและความแตกต่างระหว่างบุคคล กิจกรรมที่จัดควร คือ กิจกรรมการเล่น กิจกรรมสร้างสรรค์ไว้ในตารางประจำวัน และกิจกรรมเสรี โดยจัดให้มีกิจกรรมทั้งในห้องเรียนและนอกห้องเรียน ซึ่งมีทั้งกิจกรรมสงบ และเคลื่อนไหว หรือออกกำลังกาย และต้องจัดให้มีกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้เด็กได้ทำทั้งเป็นรายบุคคล กลุ่มย่อย และกลุ่มใหญ่ โดยมุ่งให้ทำกิจกรรมเป็นรายบุคคลให้มากที่สุด

กล่าวโดยสรุปได้ว่า แนวการจัดประสบการณ์ระดับปฐมวัย ไม่ได้แบ่งออกเป็นรายวิชา แต่กำหนดหลักการจัดกิจกรรมในลักษณะบูรณาการขึ้นเป็นหน่วยการสอน ให้เด็กทำกิจกรรมต่าง ๆ ที่เหมาะสมสอดคล้องกับวัย พัฒนาการ และความแตกต่างระหว่างบุคคล ตลอดจนสิ่งแวดล้อมรอบตัว เพื่อให้มีพัฒนาการครบทั้ง 4 ด้าน คือ ร่างกาย อารมณ์ – จิตใจ สังคม และสติปัญญา ทั้งนี้ จะต้องคำนึงถึงความสามารถของเด็กในแต่ละช่วงอายุเป็นหลัก ไม่มุ่งให้เด็กอ่านเขียนหรือ

ท่องจำเนื้อหาเหมือนการจัดการศึกษาในระดับอื่น ต้องยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ เด็กในระดับปฐมวัย เน้นการเล่นกิจกรรมต่าง ๆ เรียนรู้จากการทำกิจกรรม เรียนรู้จากสิ่งแวดล้อม และสภาพแวดล้อม รอบ ๆ ตัว ฉะนั้นจะต้องจัดกิจกรรมต่าง ๆ ให้สอดคล้องกับพัฒนาการของเด็กทั้ง 4 ด้าน เป็นสิ่งสำคัญ

1.4.3 ด้านการนิเทศการศึกษา

การจัดการศึกษาในปัจจุบัน มีการเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพแวดล้อมของสังคม ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี ตลอดจนระบบการจัดการศึกษา การจัดการเรียนการสอนใน สถานศึกษาจึงต้องแปรเปลี่ยนไปตามระบบการศึกษา เช่น หลักสูตร การจัดและดำเนินการสอน ผู้บริหารและครูอาจารย์ในสถานศึกษา จำเป็นต้องได้รับความรู้เพิ่มเติม และพัฒนาให้มีความรู้ ความสามารถเพื่อรับการเปลี่ยนแปลง และก้าวทันความเปลี่ยนแปลงที่กำลังเป็นอยู่ สิ่งหนึ่งที่จะ ช่วยพัฒนาครูอาจารย์ในด้านวิชาการ และช่วยให้งานวิชาการก้าวหน้า มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ก็คือ การนิเทศการศึกษา

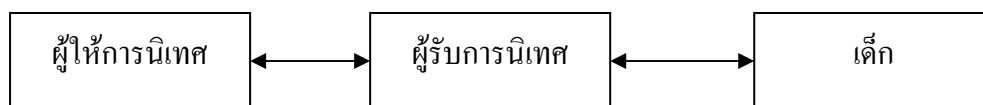
การนิเทศการศึกษาสถานศึกษาเป็นกระบวนการหรือวิธีการ หรือกิจกรรมที่บุคลากร ภายในสถานศึกษาจัดขึ้น เพื่อปรับปรุงส่งเสริมคุณภาพการเรียนการสอนภายในสถานศึกษาให้ดีขึ้น สำหรับการนิเทศการศึกษา มีนักรการศึกษาต่าง ๆ ได้ให้ความหมายไว้ดังนี้

น้อมศรี เคท และคนอื่นๆ (2542 : 120) ให้ความหมายว่า การนิเทศการศึกษาปฐมวัยเป็น การที่ผู้นิเทศกับครูที่สอนระดับปฐมวัยทำงานร่วมกัน เพื่อพัฒนาการจัดการเรียนการสอนในระดับ ปฐมวัยให้มีประสิทธิภาพ

เขวพา เตชะคุปต์ (2542 : 120) ให้ความหมายของการนิเทศการศึกษา หมายถึง กระบวนการในการทำงานร่วมกันระหว่างผู้ให้การนิเทศ และรับการนิเทศ โดยการใช้เหตุผลและ ปัญญาในการพัฒนาการจัดประสบการณ์การเรียนการสอน ตลอดจนแนวทางปรับปรุง การปฏิบัติงาน เพื่อให้เกิดความมั่นใจว่าจะปฏิบัติงานได้มีประสิทธิภาพและเกิดประโยชน์แก่ผู้เรียน

เพ็ญจันทร์ มีนะจรัส (2551 : 9) กล่าวว่า การนิเทศภายในโรงเรียน เป็นกระบวนการนิเทศ ที่ผู้บริหารและบุคลากรในโรงเรียนปฏิบัติงานร่วมกันเพื่อปรับปรุงการจัดการเรียนการสอน ช่วยให้ผู้มีความรู้ ความสามารถทำหน้าที่ในการสอนมีประสิทธิภาพ ส่งผลต่อพฤติกรรมของผู้เรียน

ดังนั้นสรุปได้ว่า การนิเทศการศึกษา หมายถึง คือ กระบวนการจัดการบริหารการศึกษา เพื่อชี้แนะให้ความช่วยเหลือและความร่วมมือกับครู และบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา เพื่อ ปรับปรุงการเรียนการสอนของครู และเพิ่มคุณภาพของบทเรียนให้เป็นที่น่าพอใจตามจุดหมายของ การศึกษา ตามภาพประกอบ 3 ดังนี้



ภาพประกอบ 3 ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ให้และผู้รับการนิเทศ

ความสำคัญของการนิเทศการศึกษาปฐมวัย

สำหรับการนิเทศการศึกษาระดับปฐมวัยนั้นมีความสำคัญ และจำเป็นอย่างยิ่งจะต้องทำการนิเทศ เพราะการจัดการเรียนการสอนสำหรับเด็กปฐมวัยนั้นแตกต่างกับระดับชั้นประถมศึกษา กล่าวคือ เป็นการจัดประสบการณ์แบบบูรณาการที่มุ่งเตรียมความพร้อมให้เด็กทั้งร่างกาย สังคม อารมณ์ – จิตใจ และสติปัญญาเป็นสำคัญ นอกจากนี้ครูผู้สอนยังไม่ค่อยมีเวลาที่จะศึกษาค้นคว้า และขาดแหล่งความรู้ในการเพิ่มพูนความรู้ความสามารถในการจัดประสบการณ์สำหรับเด็กปฐมวัย ให้ได้ประสิทธิภาพยิ่งขึ้น จึงมีความจำเป็นที่จะต้องมีการนิเทศการศึกษา เพื่อให้การดำเนินงาน ภายในโรงเรียนเป็นไปในรูปแบบและทิศทางเดียวกัน และมุ่งที่จะนิเทศการเรียนการสอนสำหรับ ครูผู้สอนให้มีความเข้าใจตรงกัน ในเรื่องของจุดมุ่งหมายในการเรียนการสอนให้สามารถใช้เครื่องมือ ครู แผนการสอน วัตถุประสงค์ การเรียนการสอน ได้ถูกต้องเหมาะสมมีประโยชน์สูงสุด และเพื่อสร้างขวัญและกำลังใจในการทำงานของครู ประการสุดท้ายคือ เพื่อประเมินผลการปฏิบัติงาน ของครู เพื่อนำไปเป็นข้อเสนอแนะช่วยเหลือ ปรับปรุงแก้ไข ตามความเหมาะสม

ในปัจจุบัน การนิเทศการศึกษามีความสำคัญต่อกระบวนการเรียนการสอน ด้วยเหตุผล (เขาวพา เตชะคุปต์, 2542 : 121) ดังนี้

1. การศึกษาเป็นกิจกรรมที่ซับซ้อนและยุ่งยาก จำเป็นที่จะต้องมีการนิเทศเพื่อเป็นการ ให้บริการแก่ครูจำนวนมากที่มีความสามารถต่าง ๆ กัน
2. การนิเทศการศึกษาเป็นงานที่มีความจำเป็นต่อความเจริญงอกงาม แม้ว่าครูจะได้รับการฝึกฝนมาอย่างดีแล้วก็ตาม แต่ครูก็ต้องปรับปรุงฝึกฝนตนเองอยู่เสมอ
3. การนิเทศการศึกษามีความจำเป็นต่อการช่วยเหลือครู ในการเตรียมการสอน
4. การนิเทศการศึกษามีความจำเป็น ต่อการทำให้ครูเป็นบุคลากรที่ทันสมัยอยู่เสมอ เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ

สำนักงานคณะกรรมการประถมศึกษาแห่งชาติ กล่าวถึง ความสำคัญของการนิเทศ การศึกษาปฐมวัย มี 6 ประการ (เขาวพา เตชะคุปต์, 2542 : 122) คือ

1. เพื่อให้การดำเนินงานภายในโรงเรียนเป็นรูปแบบและทิศทางเดียวกัน

2. เพื่อแนะแนวทางแก่ครูผู้สอนให้มีความเข้าใจตรงกันในเรื่องของจุดมุ่งหมายในการจัดการศึกษาระดับปฐมวัย การจัดกิจกรรม การผลิตสื่อ และการบริหารระดับปฐมวัย

3. เพื่อให้คำแนะนำแก่ครูผู้สอนให้สามารถใช้เครื่องมือครู แผนการสอน และวัสดุประกอบการเรียนการสอนได้ถูกต้องและมีประโยชน์สูงสุด

4. เพื่อสร้างขวัญและกำลังใจในการทำงานแก่ครูผู้สอนระดับปฐมวัย

5. เพื่อจะได้สนับสนุน ส่งเสริม งานการสอนระดับปฐมวัยแก่ครูผู้สอนได้ตรงตามความต้องการ และความจำเป็นของแต่ละโรงเรียน

6. เพื่อประเมินการปฏิบัติงานของครูผู้สอน และแนะนำข้อที่ควรแก้ไขตามความเหมาะสม กล่าวโดยสรุปได้ว่า การนิเทศการศึกษาระดับปฐมวัยมีความสำคัญ 3 ประการ คือ

1. การนิเทศการศึกษาระดับปฐมวัยมีความสำคัญ ต่อการทำให้ครูเป็นบุคคลที่ทันสมัยอยู่เสมอ จากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่มีอยู่ตลอดเวลา ทำให้เกิดพัฒนาการทางการศึกษาระดับปฐมวัยทั้งทางทฤษฎี และทางปฏิบัติ ข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัย การวิเคราะห์ หรือการอภิปราย มักมีประโยชน์และให้ข้อคิดแก่ครู ซึ่งการนิเทศการศึกษาระดับปฐมวัยสามารถให้บริการได้

2. การนิเทศการศึกษาระดับปฐมวัยมีความสำคัญ ต่อความเจริญงอกงามของครู แม้ครูจะได้รับการฝึกฝนมาแล้วเป็นอย่างดี แต่ก็จำเป็นต้องปรับปรุงและฝึกฝนอยู่เสมอในขณะที่ทำงาน

3. การนิเทศการศึกษาระดับปฐมวัยมีความสำคัญ ต่อการช่วยเหลือครูให้จัดเตรียมกิจกรรมที่เหมาะสมกับวัย ความต้องการ ความสามารถ และความแตกต่างของเด็กแต่ละคนเป็นอย่างดี

จุดมุ่งหมายของการนิเทศการศึกษา

จุดมุ่งหมายของการนิเทศการศึกษา มีผู้กำหนดไว้หลายความคิดทั้งนี้ เพื่อให้การดำเนินงานจัดการศึกษาบรรลุผลตามที่ต้องการ ไว้ดังนี้

ประสาน เสรฐปัญญา (2522 : 123) กล่าวถึง จุดมุ่งหมายของการนิเทศการศึกษาระดับปฐมวัย ไว้ดังนี้

1. เพื่อช่วยให้ทราบถึงสภาพปัจจุบัน และความต้องการของโรงเรียน เพื่อเป็นข้อมูลในการวางแผนงานบริหารงานวิชาการ เช่น กำหนดทางเลือกการสร้างสื่อและเครื่องมือการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับสภาพของทรัพยากร และสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น

2. เพื่อให้ครูผู้สอนระดับปฐมวัยได้จัดประสบการณ์ให้กับเด็กได้ถูกต้องตามความมุ่งหมายที่วางไว้

3. เพื่อให้ครูผู้สอนระดับปฐมวัยได้ตระหนักถึงปัญหาเกี่ยวกับการจัดประสบการณ์สำหรับเด็กปฐมวัย ทั้งให้สามารถแก้ปัญหาได้

4. เพื่อสนับสนุน ส่งเสริม และให้กำลังใจครูผู้สอนระดับปฐมวัย

5. เพื่อมุ่งให้เกิดความร่วมมือ และประสานงานกันเป็นอย่างดีภายในระบบงาน

6. เพื่อควบคุมมาตรฐานและพัฒนาการศึกษาระดับปฐมวัย

ราศี ทองสวัสดิ์ (2542 : 123) ให้ความหมายว่า จุดมุ่งหมายของการนิเทศการศึกษาระดับปฐมวัย คือ การบรรลุจุดมุ่งหมายในการจัดการศึกษาระดับปฐมวัย และเจตคติที่ดีของผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้สอนในระดับปฐมวัย และได้กล่าวถึงจุดมุ่งหมายการนิเทศภายในสถานศึกษาระดับปฐมวัย ไว้ดังนี้

1. เพื่อให้ครูเข้าใจจุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษาระดับปฐมวัย

2. เพื่อให้ครูมีความรู้ ความเข้าใจเรื่องเด็ก มองเห็นปัญหา ความต้องการ และธรรมชาติของเด็ก

3. เพื่อให้ครูได้พัฒนากระบวนการทำงานร่วมกัน ซึ่งเป็นผลให้ครูมีความสามารถ ดังนี้

3.1 สอนอย่างมีเป้าหมายมีวัตถุประสงค์ที่ชัดเจน

3.2 มีความรู้และทักษะในการวิเคราะห์ปัญหาการเรียนการสอนของตนเอง และประเมินผลงานได้ดีขึ้น

3.3 สามารถประเมินตนเอง รู้จักตนเองมากขึ้น รู้ว่าตนเองมีความสามารถ ด้านใดบ้าง และต้องแก้ไขปรับปรุงด้านใดบ้าง

3.4 มีกระบวนการทำงานร่วมกันตามแบบประชาธิปไตย มีลักษณะการเป็นผู้นำและผู้ตามที่ดี เป็นที่ยอมรับของคณะครูในโรงเรียน

4. เพื่อให้ครูมีความรัก ความผูกพัน มีขวัญกำลังใจในการทำงานดีขึ้น เพราะทุกคนมีศรัทธาต่อกัน ทำให้การปฏิบัติงานได้ผลดีทำงานด้วยความสุข

อารียา สุทธิวิสัย (2542 : 124) กล่าวถึงจุดมุ่งหมายของการนิเทศ ซึ่งถือว่าเป็นหัวใจของการนิเทศไว้ 4 ประการ คือ

1. พัฒนาคณะ การนิเทศการศึกษเป็นการให้คำแนะนำช่วยเหลือ เมื่อนิเทศแล้วบุคลากรในหน่วยงานได้รับความรู้และมีความสามารถในการปฏิบัติงานมากยิ่งขึ้น

2. พัฒนางาน การนิเทศการศึกษเป็นการสร้างสรรค์วิธีทำงานให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

3. ประสานสัมพันธ์ การนิเทศการศึกษเป็นการร่วมมือ สร้างความเข้าใจในการทำงานร่วมกัน

4. การสร้างขวัญและกำลังใจ การนิเทศการศึกษเป็นการสร้างความมั่นใจ ความสบายใจ และมีกำลังใจในการทำงาน

สรุปได้ว่า การนิเทศการศึกษานั้น มีจุดมุ่งหมายที่จะพัฒนาคน พัฒนาครู ช่วยเหลือครูให้มีความรู้ ความสามารถในการพัฒนางานด้านหลักสูตร การจัดการเรียนการสอน การศึกษา ช่วยประสานงานและความร่วมมือเพื่อให้เกิดความเข้าใจอันดีระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง นอกจากนี้ยังสร้างความมั่นคงในอาชีพครู สร้างสรรค์กำลังใจให้แก่ครู เพื่อจะได้ร่วมมือกันพัฒนานักเรียนให้เกิดพัฒนาการตามความมุ่งหมายของการศึกษาปฐมวัย

กระบวนการนิเทศการศึกษาปฐมวัย

กระบวนการนิเทศ หมายถึง แบบแผนของการนิเทศที่มีลำดับขั้นตอนต่อเนื่องกัน ชัดเจนเป็นระบบ ซึ่งจะสามารถช่วยให้งานนิเทศการเรียนการสอนประสบผลสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพ ดังรายละเอียดดังต่อไปนี้ (นุสรณ์จิต ธรรมศิริ. 2544 : 47-48)

ขั้นที่ 1 การศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการ มีขั้นตอน ดังนี้

1.1 ศึกษา และวิเคราะห์ข้อมูลตัวบ่งชี้คุณภาพด้านต่าง ๆ ด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนทุกกลุ่มประสบการณ์

1.2 สำรวจและประเมินความต้องการของครู

1.3 จัดลำดับความสำคัญของปัญหาและความต้องการ

1.4 วิเคราะห์หาสาเหตุของปัญหา และจัดลำดับความสำคัญของสาเหตุ กำหนดทางเลือกในการแก้ปัญหา และการดำเนินการตามความต้องการ

ขั้นที่ 2 การวางแผนการนิเทศการวางแผนการนิเทศภายในสถานศึกษาปฐมวัย เป็นขั้นตอนที่นำเอาทางเลือกที่จะดำเนินการมาร่วมกันกำหนดรายละเอียดกิจกรรม และจัดลำดับขั้นตอนการปฏิบัติ เขียนเป็นโครงการนิเทศภายในโรงเรียน ซึ่งในโครงการควรระบุสาระสำคัญ คือ หลักการและเหตุผล วัตถุประสงค์ เป้าหมาย แผนการดำเนินการ กิจกรรมสำคัญ ปฏิทินปฏิบัติงาน ทรัพยากรการประเมินผล และผลที่คาดว่าจะได้รับ

ขั้นที่ 3 การปฏิบัติการนิเทศ ในการปฏิบัติการนิเทศภายในโรงเรียน ผู้บริหารโรงเรียนหรือผู้นิเทศจะต้องนำหลักการนิเทศ เทคนิค ทักษะ สื่อ และเครื่องมือนิเทศไปใช้ให้เหมาะสมกับสถานการณ์ และบุคลากรผู้รับการนิเทศ เพื่อการปฏิบัติการนิเทศภายในโรงเรียนดำเนินไปด้วยความเรียบร้อย ผู้บริหารและผู้นิเทศควรดำเนินการ ดังนี้

3.1 เตรียมความพร้อมก่อนการนิเทศ ควรจัดให้มีการประชุมคณะปฏิบัติงาน เพื่อซักซ้อมความเข้าใจเกี่ยวกับวิธีการ กิจกรรม สื่อ เครื่องมือ การบันทึกผล และสรุปผลการนิเทศ

3.2 ปฏิบัติการนิเทศ การดำเนินการตามกิจกรรมที่กำหนดไว้ในโครงการนิเทศภายในโรงเรียน

3.3 ผู้นิเทศไม่ควรละเลยการเสริมแรง ให้กำลังใจ รับทราบปัญหาความต้องการของผู้รับการนิเทศ และนำเอาปัญหาและความต้องการนั้นมาพิจารณาหาทางช่วยเหลือสนับสนุน

ขั้นที่ 4 การประเมินผล ผู้มีหน้าที่ที่ดำเนินการประเมินผล ได้แก่ ผู้บริหารโรงเรียน และคณะผู้นิเทศ ขอบข่ายกิจกรรมที่ต้องปฏิบัติ ดังนี้

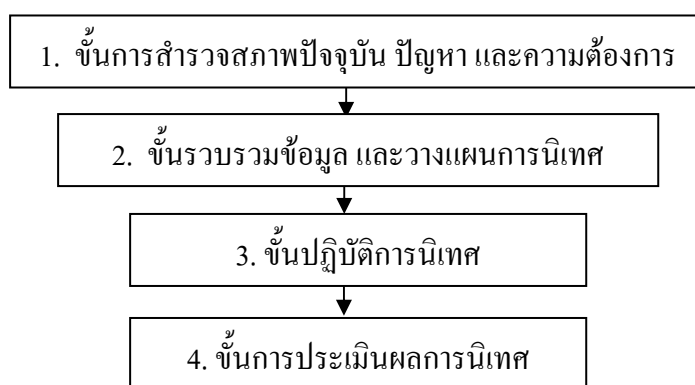
4.1 ประเมินผลสัมฤทธิ์ของโครงการตามวัตถุประสงค์ และเป้าหมาย

4.2 การประเมินความคิดเห็น เพื่อทราบความพึงพอใจของผู้รับการนิเทศ

4.3 ประเมินกระบวนการนิเทศภายในสถานศึกษาปฐมวัย

4.4 สรุปรวมผลการประเมิน เพื่อใช้เป็นข้อมูลสำหรับการปฏิบัติงานโอกาสต่อไป

จากที่กล่าวมา สรุปได้ว่า ขั้นตอนการนิเทศภายในสถานศึกษาปฐมวัย เพื่อให้ทำงานสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี ควรมีขั้นตอน ดังภาพประกอบ 4 ดังนี้



ภาพประกอบ 4 กระบวนการนิเทศการศึกษาปฐมวัย

ที่มา : นุสรณ์จิต ธรรมศิริ. 2544 : 48

สรุปได้ว่า การนิเทศศึกษามุ่งช่วยเหลือ ประสานงาน เพื่อให้การดำเนินงานภายในสถานศึกษาเป็นไปในรูปแบบเดียวกัน เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนา การเรียนการสอน พัฒนาทั้งคุณภาพครูและนักเรียน เพื่อสนองนโยบายและจุดประสงค์ทางการศึกษา ในส่วนของการศึกษาระดับปฐมวัย จุดมุ่งหมายทางการนิเทศการศึกษาควรสอดคล้องกับปรัชญา และหลักการทางการศึกษาปฐมวัย ซึ่งมุ่งเน้นพัฒนาการของผู้เรียน พัฒนาครูให้มีคุณภาพ ทักษะและประสบการณ์ในการสอน รวมทั้งการสร้างขวัญในการทำงาน เพื่อให้มีกำลังใจในการพัฒนาเด็กเป็นหัวใจสำคัญของการจัดการศึกษาปฐมวัย

1.4.4 ด้านการวัดผลและประเมินผล

ในกระบวนการประเมินผลมีคำอยู่สองคำที่มักใช้คู่กันเสมอ คือ “การวัดผล” และ “การประเมินผล” คำสองคำนี้มีความหมายแตกต่างกัน โดยเฉพาะในการเรียนการสอน หรือ การทำกิจกรรมต่าง ๆ ปัจจุบันใช้คำว่า การประเมินผล การเรียนรู้ หลังจากการเรียนการสอนเสร็จสิ้นแล้ว เพื่อจะได้อรรถผลการเรียนของนักเรียนก้าวหน้าอย่างไร การประเมินผลจึงนิยามได้ว่า เป็นกระบวนการพิจารณาตัดสินที่เป็นระบบครอบคลุมถึงจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้ นั่นคือ ประเมินว่า กิจกรรมที่ทำทั้งหลายเป็นไปตามจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้เพียงใด บางกรณีก็ต้องใช้ปริมาณจากการวัดมาพิจารณาตัดสินด้วยคุณธรรมแล้วนำมาสรุป บางกรณีไม่ต้องใช้ตัวเลขจากการวัดเพียงแต่หาข้อมูลจากด้านอื่นมาประกอบการพิจารณาตัดสิน เช่น ประวัติ ระเบียบสะสม เป็นต้น

ความหมายของการประเมินผล

นักการศึกษาและผู้เชี่ยวชาญด้านการประเมินผลการศึกษาหลายท่านได้ให้คำอธิบายความหมายของการประเมินผล ไว้ดังนี้

สิริมา ภิญโญนันตพงษ์ (2546 ก : 7) ได้ให้ความหมาย การวัดและประเมินผลทางการศึกษาเป็นกระบวนการศึกษาที่เป็นองค์ประกอบพื้นฐานกระบวนการหนึ่ง ต้องควบคู่กระทำต่อเนื่องกันไปตลอดเวลาที่มีการเรียนการสอน ดังนั้นแนวคิดในการจัดกระบวนการวัดและประเมินผล ครูผู้สอน หรือบุคลากรที่เกี่ยวข้องจำเป็นต้องทำให้รัดกุม ครอบคลุมองค์ประกอบพื้นฐานและมีการจัดลำดับขั้นตอนที่สัมพันธ์เกี่ยวข้องกัน ดังนี้

1. ต้องตรงกับจุดมุ่งหมาย หรือเป้าหมายของการเรียนรู้ที่ตั้งไว้
2. ต้องสามารถชี้ถึงว่าการจัดกระบวนการเรียนรู้ นั้นได้ผลหรือไม่
3. ต้องสามารถชี้แนะได้ว่าควรจัดกิจกรรมเสริมประสบการณ์เด็กอย่างไร
4. ต้องสามารถชี้ให้เห็นว่าพัฒนาการเรียนรู้ เจตคติ และพฤติกรรมของเด็กเปลี่ยนแปลงไปจริงหรือไม่ อย่างไร ปรับปรุง หรือเพื่อการเรียนรู้ได้เพียงใด และอย่างไร

กรมวิชาการ (2546 : 124) ได้ให้ความหมาย การวัดผลเป็นหน้าที่ของครูที่จะต้องทำการวัดและประเมินผลการจัดกิจกรรมประสบการณ์จากเด็ก เพื่อติดตามการปฏิบัติงานว่าได้ผลแค่ไหนเพียงไร หรือจะต้องปรับปรุงแก้ไขอย่างไร

นภานตร ธรรมบวร (2548 : 13) ให้ความหมายของการประเมินพัฒนาการเด็ก หมายถึง ความรู้ความเข้าใจของครูที่มีต่อพัฒนาการ การเรียนรู้ ความสนใจ และความต้องการของเด็กแต่ละคน ถือเป็นกระบวนการที่สำคัญและจำเป็นมากในการจัดการเรียนการสอน การประเมินผลพัฒนาการที่ดีควรเป็นไปอย่างต่อเนื่องสอดคล้องกับการจัดการเรียนการสอนของครู ความสนใจ และพัฒนาการของเด็กแต่ละคน

ศุกาวดี ศรีวรรณ (2542 : 14) ได้อธิบายความหมายของการวัดผลและประเมินผล หมายถึง การใช้เครื่องมือต่าง ๆ เช่น การสังเกต การสัมภาษณ์ การใช้แบบทดสอบ การตรวจผลงาน เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เป็นปริมาณ โดยกำหนดเป็นจำนวนคะแนนมากที่สุด ซึ่งขึ้นอยู่กับสิ่งที่วัด

นันทิยา น้อยจันทร์ (2548 : 13) ได้ให้ความหมายของการวัดผลและประเมินผลว่าเป็น การประเมินตามสภาพที่แท้จริงว่าเป็นกระบวนการสังเกต จดบันทึกหรือตรวจสอบเอกสารที่เกี่ยวข้องกับงานของนักเรียน ซึ่งนักเรียนได้กระทำ และเอกสารที่เกี่ยวข้องกับวิธีการสอนสำหรับนักเรียน เป็นรายบุคคล

สรุปได้ว่า ด้านการวัดผลและประเมินผล หมายถึง การดำเนินงานให้ครูสามารถใช้วิธีการวัดและประเมิน พัฒนาการเด็กให้ถูกต้องและเหมาะสม เพื่อนำผลมาพัฒนาด้านการจัดกิจกรรม และประสบการณ์ให้สอดคล้องกับพัฒนาการของนักเรียน

หลักการวัดผลประเมินผลการศึกษา

การวัดผลและประเมินผลการศึกษาจะมีประสิทธิภาพและได้ผลตามจุดมุ่งหมาย ต้องเป็นไปตามหลักการในการปฏิบัติ ดังต่อไปนี้ (นันทิยา น้อยจันทร์, 2548 : 6-7)

1. วัดให้ตรงตามวัตถุประสงค์ ในการวัดแต่ละครั้งถ้าผลของการวัดไม่ตรงกับคุณลักษณะที่เราต้องการจะวัดแล้ว ผลของการวัดจะไม่มี ความหมายและก่อให้เกิดความผิดพลาดในการนำไปใช้ต่อการวัดผลที่จุดมุ่งหมายทางการศึกษาต่างกัน

2. ใช้เครื่องมือดีมีคุณภาพ ผลของการวัดจะเชื่อถือได้มากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับคุณภาพของเครื่องมือใช้วัด ถ้าหากเครื่องมือที่ใช้วัดมีคุณภาพไม่ดี แล้วการวัดนั้นก็ให้ผลที่ไม่มีคุณค่าใด ๆ อาจเกิดผลเสียต่อสิ่งที่เป็นผลกระทบจากการประเมินนั้นได้

3. มีความยุติธรรม การวัดผลการศึกษาซึ่งจัดได้ว่าเป็นการวัดตัวแปรทางด้านจิตวิทยา หรือทางสังคมศาสตร์นั้น จะได้ผลดีต้องมีความยุติธรรมในการวัด สิ่งที่ถูกวัดต้องอยู่ภายใต้สถานการณ์ที่เป็นไปเหมือน ๆ กัน

4. แปลผลได้อย่างถูกต้อง การวัดผลทุกครั้งที่ได้ผลออกมาย่อมเป็นตัวแทนของจำนวน หรือระดับของคุณลักษณะที่ต้องการวัดนั้น ซึ่งส่วนใหญ่แล้วผลการวัดมักออกมาในรูปของคะแนน หรืออันดับที่แล้วถึงนำผลนั้น ไปอธิบายเปรียบเทียบกับเกณฑ์มาตรฐานที่มีอยู่แล้วหรือนำไปเปรียบเทียบกับคะแนนผลงานอื่น ๆ ที่วัดคุณลักษณะเดียวกันซึ่งการเปรียบเทียบเหล่านี้จะมีความหมายเพียงไรขึ้นอยู่กับหน่วยการวัดเป็นสำคัญ

5. ใช้ผลการวัดให้คุ้มค่า การวัดที่ดีจะเป็นการตรวจสอบว่าสิ่งที่วัดมีคุณภาพเช่นไรแล้วยังมุ่งหวังที่จะนำผลที่ได้จากการวัดไปเป็นแนวทางในการปฏิบัติและปรับปรุงกิจกรรมต่าง ๆ ทางการศึกษาให้ดีขึ้นด้วย

การวัดผลและประเมินผลนับว่าเป็นกระบวนการสำคัญอีกกระบวนการหนึ่งในการจัดการเรียนการสอนระดับปฐมวัย เพื่อนำผลที่ได้จากการประเมินมาใช้ในการจัดกิจกรรม หรือ ประสิทธิภาพพัฒนาเด็กปฐมวัยให้เต็มศักยภาพของแต่ละคนครบทั้ง 4 ด้าน คือ ด้านร่างกาย ด้านอารมณ์ – จิตใจ ด้านสังคม และด้านสติปัญญา

แนวทางการปฏิบัติการประเมินผลพัฒนาการเด็กปฐมวัย ไว้ดังนี้ (กรมสามัญศึกษา. 2540 : 68)

1. การประเมินต้องประเมินพัฒนาการของเด็กครบทุกด้าน
2. เน้นการประเมินเป็นรายบุคคลอย่างสม่ำเสมอ
3. สภาพแวดล้อมการประเมินต้องมีลักษณะเช่นเดียวกับการทำกิจกรรมประจำวันของเด็ก โดยการจัดการประเมินให้เป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมปกติ
4. หาวัสดุ อุปกรณ์ แบบฟอร์ม เครื่องมือที่จำเป็น เพื่อใช้ดำเนินงานวัดผลและประเมินผลให้พร้อมและเพียงพอ
5. จัดสร้างเครื่องมือวัดผลที่มีคุณภาพ ปรับปรุงการสร้างข้อสอบของครูให้มีมาตรฐาน และมีประสิทธิภาพ โดยการอบรมให้มีความรู้ ประชุมปฏิบัติการ
6. ให้มีคณะกรรมการวัดผลของโรงเรียน เพื่อพิจารณาการเลื่อนชั้น หรือการซ้ำชั้น
7. จัดให้ครูซึ่งมีพื้นฐานความรู้ด้านสถิติพอสมควร ทำหน้าที่วัดผลและประเมินผล
8. วิเคราะห์ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนทุกกลุ่มประสบการณ์ ทุกระดับชั้นเรียน และนำผลการวิเคราะห์มาใช้ปรับปรุงการเรียนการสอน
9. ติดตามและตรวจสอบเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการวัด และประเมินผลอย่างสม่ำเสมอ เช่น สมุดประจำชั้น สมุดรายงานประจำตัวนักเรียน
10. จัดทำผลการประเมินแสดงความก้าวหน้าของนักเรียนทุกคน และทุกกลุ่มประสบการณ์ เพื่อให้ นักเรียนสามารถตรวจสอบความก้าวหน้าของตนเองได้

ดังนั้น การวัดผลและประเมินผลพัฒนาการเด็กปฐมวัย ถือเป็นกระบวนการสำคัญ และจำเป็นมากในการจัดการเรียนการสอน การประเมินผลพัฒนาการที่ดีควรเป็นอย่างต่อเนื่อง สอดคล้องกับการจัดการเรียนการสอน ความสนใจ และพัฒนาการของแต่ละคน การประเมินผลที่ดีนั้น มิได้มีแต่เฉพาะการทดสอบหรือการตัดเกรดให้คะแนนกับผู้เรียนเท่านั้น แต่ควรรวมถึงเครื่องมือชนิดอื่น ๆ ทั้งที่เป็นทางการ และไม่เป็นทางการด้วย เช่น การสังเกต และแฟ้มสะสมผลงานเด็ก เป็นต้น อีกทั้งจะทำให้ได้ทราบถึงความก้าวหน้าในด้านการเรียนการสอนของนักเรียน และการสอนของครู เพื่อนำผลที่ได้มาปรับปรุงการจัดกิจกรรมและประสิทธิภาพให้กับนักเรียนอย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

2. แนวคิดเกี่ยวกับการจัดสภาพแวดล้อมศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก

2.1 ความหมายของการจัดสภาพแวดล้อมศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก

การปฏิรูปการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิต เป็นกระบวนการพัฒนาคนให้มีคุณภาพ และรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง มิใช่เพียงแต่การที่มีครูดี ครูเก่ง และการวัดการเรียนการสอนที่มีคุณภาพเท่านั้น อาคารเรียนและสิ่งแวดลอมยังจำเป็นต่อการเรียนรู้ของเด็ก โดยเฉพาะเด็กปฐมวัย สภาพแวดล้อมที่ดี ไม่ว่าจะเป็นบุคคล สื่อ อุปกรณ์ต่างๆ ย่อมมีส่วนช่วยกระตุ้นให้เด็กเกิดการเรียนรู้ และทำให้เกิดความรู้สึกว่าตนเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มสังคม เด็กจะรู้สึกมีความสุข ปลอดภัยเมื่อมาถึงโรงเรียน การจัดสภาพแวดล้อมในสถานศึกษา ทั้งภายในและภายนอกห้องเรียนสำหรับเด็กปฐมวัย มีความสำคัญและมีผลต่อพัฒนาการของเด็ก ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาในระดับปฐมวัย จำเป็นต้องศึกษาและทำความเข้าใจเป็นอย่างดี เพื่อจะได้ดำเนินการส่งเสริม สนับสนุน การจัดการศึกษาในระดับนี้ได้อย่างถูกต้อง

วัฒนา ปุญญฤทธิ (2542 : 39) ได้ให้ความหมายการจัดสภาพแวดล้อมไว้ดังนี้ คือ

1. ช่วยให้เด็กได้รับประสบการณ์ตรง ได้เรียนรู้โดยผ่านประสาทสัมผัส
2. ช่วยฝึกนิสัยเด็กให้มีนิสัยที่ดี ในการอยู่ร่วมกับเพื่อน เล่นและทำงานด้วยกัน ซึ่งเป็นพื้นฐานในการอยู่ในสังคมต่อไป
3. ช่วยกระตุ้นให้เด็กเกิดอยากรู้อยากเห็น ค้นคว้า ทดลอง ช่างสังเกต คิดหาเหตุผล ซึ่งทำให้เด็กคิดเป็นทำเป็น
4. ช่วยขยายประสบการณ์ของเด็กให้กว้างขวางขึ้น
5. ช่วยส่งเสริมพัฒนาการเด็กครบทุกด้าน คือ ด้านร่างกาย ด้านอารมณ์ - จิตใจ ด้านสังคม และด้านสติปัญญา

กรมวิชาการ (2546 : 127) ได้กล่าวถึงความหมายว่า สภาพแวดล้อมของสถานศึกษาเป็นเสมือนบ้านแห่งที่สองของนักเรียน ซึ่งนักเรียนจะต้องใช้ชีวิตในสถานศึกษาเป็นเวลาหลายชั่วโมงในแต่ละวัน โดยเฉพาะนักเรียนที่อยู่ในระดับปฐมวัย ควรได้รับการเอาใจใส่ดูแลเป็นพิเศษ สถานศึกษาจึงควรจัดสภาพแวดล้อมให้คล้ายคลึง หรือดีกว่าที่บ้าน โดยสนองความต้องการของนักเรียน เพื่อช่วยพัฒนาการทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ - จิตใจ สังคม และสติปัญญา

สรุปได้ว่า การจัดสภาพแวดล้อม หมายถึง การวางแผนการจัดอาคาร สถานที่ ห้องต่าง ๆ ในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก การจัดบริเวณและเนื้อที่ที่ใช้สอย การจัดวัสดุอุปกรณ์ เครื่องมือ เครื่องใช้ที่เหมาะสมกับลักษณะกิจกรรม รวมทั้งการบำรุงรักษาส่วนต่าง ๆ ให้อยู่ในสภาพใช้งานได้ดี และมีความปลอดภัย เพื่อให้เกิดความสะดวกสบายในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ และยังช่วยให้เกิดความ

ปลอดภัยต่อสุขภาพของเด็กปฐมวัยทุกคน ตลอดจนความสัมพันธ์ของบุคคลในศูนย์พัฒนาเด็กปฐมวัยที่มีความเหมาะสมสอดคล้องกัน เพื่อให้ได้สภาพแวดล้อมที่จะนำไปสู่เป้าหมายของการพัฒนาเด็กตามที่กำหนดไว้

จุดมุ่งหมายของการจัดสภาพแวดล้อมศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก

แนวคิดในการจัดการศึกษาปฐมวัย คือการจัดการศึกษาให้แก่เด็กโดยยึดเด็กเป็นศูนย์กลาง กิจกรรม และประสบการณ์ต่าง ๆ ที่จัดต้องให้สอดคล้องกับความสนใจ ความต้องการ ความสามารถของเด็ก โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล และต้องให้เด็กได้เรียนจากการกระทำ ได้ปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม ดังนั้นการจัดสภาพแวดล้อมในระดับปฐมวัยจึงต้องสอดคล้องกับแนวคิดดังกล่าว ซึ่ง วัฒนา ปุญญฤทธิ์ (2542 : 39) ได้ระบุถึงวัตถุประสงค์ของการจัดสภาพแวดล้อมในระดับปฐมวัย ไว้ดังนี้

1. สร้างเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัยทางร่างกาย อารมณ์-จิตใจ สังคม และสติปัญญา
2. อำนวยความสะดวกให้แก่เด็กปฐมวัย ครู และบุคลากรที่เกี่ยวข้อง
3. สร้างความสวยงาม มีระเบียบ ดึงดูดความสนใจของเด็กปฐมวัยและผู้ปกครอง

สรุปได้ว่า จุดมุ่งหมายของการจัดสภาพแวดล้อมในระดับปฐมวัย คือต้องจัดสภาพแวดล้อมให้มีปฏิสัมพันธ์กับกิจกรรม ความสนใจ ความต้องการ และความสามารถของเด็ก โดยให้เรียนรู้จากการกระทำ และคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล เพื่อเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัยทางร่างกาย อารมณ์-จิตใจ สังคม และสติปัญญา

ลักษณะของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กที่มีสิ่งแวดล้อมที่ดี

ขวัญจิรา กุสังข์ และคณะ (2543 : 56) ได้กล่าวถึง สถานศึกษาที่ดีควรมีลักษณะ 10 ประการ ดังนี้คือ

1. มีพื้นที่ บริเวณ อาคาร ห้องเรียน และอุปกรณ์ต่าง ๆ อย่างเพียงพอ และได้สัดส่วนกับจำนวนเด็กที่รับเข้าเรียน
2. มีที่ตั้งศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ลักษณะของพื้นที่ และการจัดห้องต่าง ๆ เป็นไปอย่างเหมาะสมกับการจัดการเรียนการสอน และการศึกษาระดับเด็ก
3. มีความปลอดภัยทั้งโรงเรียน รวมถึงสิ่งแวดล้อม โรงเรียน อาคารเรียน จะต้องให้ความปลอดภัยแก่นักเรียน
4. ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก และสิ่งแวดล้อมต้องถูกสุขลักษณะ และส่งเสริมสุขภาพอนามัย
5. ลักษณะขนาด และการจัดห้อง สามารถเปลี่ยนแปลงยืดหยุ่นเพื่อใช้ประโยชน์เต็มที่ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน
6. มีความสะดวกในการเดินทางระหว่างศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก และภายในอาคารเรียน

7. การออกแบบบริเวณ และอาคารเรียน เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ สามารถใช้ประโยชน์พื้นที่ได้อย่างเต็มที่

8. ง่ายต่อการดูแลบำรุงรักษา คุ่มค่ากับการลงทุน

9. มีแผนที่พร้อมต่อการขยายตัวของบริเวณ และอาคารเรียนได้ง่าย และประหยัด

10. มีภูมิทัศน์ที่สวยงาม

จากข้อกำหนดเกี่ยวกับลักษณะของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กที่มีสิ่งแวดล้อมที่ดี กล่าวโดยสรุปได้ว่า ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กที่ดีนั้นควรต้องประกอบไปด้วยคุณลักษณะที่สำคัญบางประการ ดังนี้คือ ความเพียงพอ เหมาะสม ปลอดภัย ถูกสุขลักษณะ ง่ายต่อการปรับใช้ ระยะทางสะดวก มีประสิทธิภาพ ประหยัด เอื้อต่อการขยาย มีภูมิทัศน์ที่สวยงาม

การวางแผนเพื่อจัดสภาพแวดล้อม

กอร์ดอน และบราวน์ (Gordon & Browne. 1995 : 263) ได้กล่าวว่า ในการวางแผนเพื่อจัดสภาพแวดล้อมสำหรับเด็กปฐมวัย มีสิ่งที่ควรคำนึงถึง 2 ประการคือ

1. บุคคลที่อยู่ในสภาพแวดล้อม

มีบุคคลจำนวนมากที่ทำงานแวดล้อมอยู่ในสถานศึกษาปฐมวัย อาทิ คนครัว คนขับรถโรงเรียน เจ้าหน้าที่ฝ่ายธุรการ โรงเรียน คนสวน และบุคลากรที่ดูแลด้านความปลอดภัยในโรงเรียน อย่างไรก็ตาม บุคคลที่มีบทบาทสำคัญที่สุดในสถานศึกษาปฐมวัย ได้แก่ เด็ก และผู้ปกครอง ซึ่งความต้องการของบุคคลต่างๆ ดังกล่าว จำเป็นต้องได้รับการพิจารณาและคำนึงถึงในการจัดสภาพแวดล้อม ดังรายละเอียด ดังนี้

1.1 เด็ก

เด็กปฐมวัย มีบุคลิกภาพและความต้องการที่แตกต่างกันไปในแต่ละบุคคล แต่โดยภาพรวมแล้วเด็กส่วนใหญ่จะไม่หยุดนิ่ง อยากรู้อยากเห็น เรียนรู้ได้เร็ว มีความสนใจที่แตกต่างกัน ดังนั้น สภาพแวดล้อมที่จัดควรให้ความสะดวกสบายแก่เด็ก เช่น มีการจัดของเล่นหลายชนิด เพื่อให้เด็กได้เลือกเล่นตามความสนใจ เป็นต้น นอกจากนี้ความต้องการของเด็กควรได้รับการตอบสนองโดยผ่านสภาวะแวดล้อมรอบตัว ความต้องการทางด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา รวมตลอดถึงอายุของเด็กล้วนส่งผลต่อรูปแบบของอาคารเรียน ขนาดของโต๊ะ-เก้าอี้ วัสดุอุปกรณ์ประกอบการเรียนต่างๆ สภาพแวดล้อมสามารถส่งเสริมประสบการณ์ที่หลากหลายของเด็กได้ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับการจัดการด้านพื้นที่ วัสดุอุปกรณ์ต่างๆ รวมตลอดถึงเวลา เป็นต้น จุดมุ่งหมายและวัตถุประสงค์ของหลักสูตร ก็จะส่งผลต่อการจัดสภาพแวดล้อมในชั้นเรียนด้วยเช่นกัน อาทิ ในชั้นเรียนที่มีจุดมุ่งหมายหลัก เพื่อพัฒนาทักษะการแก้ปัญหา ครูก็อาจมีการจำกัดจำนวนของวัสดุอุปกรณ์ในชั้นเรียน ส่งเสริมการสนทนา ปฏิสัมพันธ์ และการพูดคุย อภิปรายในชั้นเรียน

นอกจากนั้น กิจกรรมประจำวันหรือ Routines ก็ถือว่าเป็นกรอบในการจัดโปรแกรมสำหรับเด็ก กิจกรรมประจำวันเป็นเหตุการณ์ซึ่งเกิดขึ้นเป็นประจำทุกวัน ช่วยให้เกิดความต่อเนื่องและเป็นลำดับ เช่น เด็กควรรับประทานอาหารกลางวันเมื่อไร เป็นต้น กิจกรรมอื่นๆ เช่น ศิลปะ พลศึกษา ทัศนศึกษา จะถูกจัดขึ้นโดยคำนึงถึงกิจกรรมประจำวันของเด็กเป็นหลัก กิจกรรมประจำวันที่เกิดขึ้นและดำเนินไปในสถานศึกษาปฐมวัย ได้แก่

1.1.1 การดูแลตนเอง อาทิ การรับประทานอาหาร การพักผ่อนในช่วงกลางวัน การแต่งตัว รวมตลอดถึงการเข้าห้องน้ำ เป็นต้น

1.1.2 รอยเชื่อมต่อระหว่างกิจกรรม

1.1.3 กิจกรรมกลุ่ม

1.1.4 เวลาที่ใช้ในการเก็บของเล่น เป็นต้น

1.2 ครู

ครูทุกคนต้องการห้องน้ำ หรือพื้นที่เพื่อสร้างสรรค์วัสดุ อุปกรณ์ที่ใช้ประกอบการเรียนการสอน ประเมินผลหลักสูตร รวมตลอดถึงพบปะพูดคุยกับเพื่อนครูในโรงเรียน สภาพแวดล้อมในการทำงานของครูซึ่งหมายรวมถึงบรรยากาศในโรงเรียน โอกาสในการพัฒนาตนเอง เงินเดือน รวมถึงสถานภาพ การจัดการเรียนการสอนในชั้นเรียนสำหรับเด็กทั้งสิ้น

1.3 พ่อแม่ ผู้ปกครอง

สิ่งสำคัญประการหนึ่งที่มีความจำเป็นมาก สำหรับพ่อแม่ ผู้ปกครอง ที่นำบุตรหลานมาเข้าเรียนในสถานศึกษาปฐมวัย คือ ที่จอดรถควรมีจำนวนที่เพียงพอ มีความปลอดภัย และสะดวกสบายในโรงเรียนที่เปิดโอกาสให้พ่อแม่ ผู้ปกครอง มีอิสระที่จะเยี่ยมชม หรืออยู่ภายในบริเวณ โรงเรียนก็ควรมีสถานที่ที่สะอาด และปลอดภัยสำหรับให้ผู้ปกครองได้พูดคุย แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับผู้ปกครองท่านอื่น หรืออาจมีห้องสมุด ห้องอ่านหนังสือสำหรับผู้ปกครองก็ได้

ถ้าผู้ปกครองเข้ามามีส่วนร่วม ในการจัดการเรียนการสอนในชั้นเรียน ครูควรจัดเตรียมตัวสำหรับให้ผู้ปกครองได้ใส่ข่าวของส่วนตัว มีการทำป้ายชื่อติดให้กับผู้ปกครองด้วย นอกจากนี้ทางโรงเรียนอาจมี การทำหนังสือ หรือข่าวสารเพื่อรายงานเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในโรงเรียนเพื่อให้ผู้ปกครองได้รับทราบ และมีการพิมพ์เบอร์โทรศัพท์ ที่ผู้ปกครองสามารถติดต่อได้ในกรณีที่มีเหตุฉุกเฉิน

2.2 ขอบข่ายของการจัดสภาพแวดล้อมศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก

นักการศึกษาด้านเด็กเชื่อว่า เด็กเกิดการเรียนรู้และพัฒนาการตนเองในทุก ๆ ด้าน เกิดจากการที่เด็กมีปฏิสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อม ทั้งกับวัตถุ สิ่งของ บุคคล และสภาพสังคม เมื่อเด็กเข้าสู่สถานพัฒนาเด็กปฐมวัย เด็กจะได้พัฒนาการเรียนรู้จากสิ่งที่อยู่ในสถานพัฒนาเด็ก ดังนั้น

สภาพแวดล้อมจึงมีความสำคัญต่อพัฒนาการเด็ก ซึ่งได้มีการกำหนดขอบข่ายของสภาพแวดล้อม ในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กไว้หลากหลาย ดังนี้

บุญเยี่ยม จิตรคอน และราศรี ทองสวัสดิ์ (2542 : 42-43) ได้แบ่งขอบข่ายของสภาพแวดล้อม ในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กไว้ ดังนี้

1. สภาพแวดล้อมที่เป็นบุคลากร ได้แก่ ครู พี่เลี้ยง ผู้บริหาร และเจ้าหน้าที่อื่น
2. สภาพแวดล้อมที่เป็นสถานที่ ได้แก่ ห้องเรียน อาคารเรียน อาคารอื่น ๆ บริเวณรอบ ๆ โรงเรียน
3. สภาพแวดล้อมที่เป็นสื่อ ได้แก่ วัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ และสื่อประเภทต่าง ๆ

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2548 : 42) ได้จำแนกสภาพแวดล้อม สำหรับเด็กปฐมวัยไว้ในเอกสารชุดอบรมบุคลากรทางการศึกษา ระดับปฐมวัย หน่วยที่ 6 การจัดประสบการณ์ชั้นเด็ก และศึกษาดูงาน ว่ามีขอบข่าย ดังนี้

1. สภาพแวดล้อมภายในห้องเรียน ได้แก่ การจัดห้องเรียนให้มีที่เล่น รูปมุมเล่น และของเล่น และที่ทำกิจกรรม การจัดครุภัณฑ์ประเภท โต๊ะ เก้าอี้ ให้มีขนาดเหมาะกับเด็ก และจัดในรูปแบบของการเล่นเป็นหมู่ กระดานป้ายสำหรับคิดผลงานเด็ก
2. สภาพแวดล้อมภายนอกห้องเรียน ได้แก่ การจัดสภาพแวดล้อมภายนอกห้องเรียนในส่วนที่เป็นที่ร่ม ให้มีที่เล่นน้ำพร้อมอุปกรณ์การเล่น ที่เล่นบล็อกลดลง มุมช่าง บ่อทราย และสภาพแวดล้อมนอกห้องเรียนในส่วนที่เป็นที่แจ้ง ให้มีเครื่องเล่น สนามเด็กเล่น
3. สภาพแวดล้อมบุคคล ได้แก่ ครูประจำชั้น ผู้บริหาร และครูอื่น ๆ และนักการภารโรง ซึ่งบุคคลเหล่านี้จะอยู่ใกล้ชิดเด็ก และมีส่วนที่จะส่งเสริมพัฒนาการของเด็ก บุคลากรที่อยู่กับเด็กจึงควรเป็นผู้ที่มีกิริยาวาจาดี โดยเฉพาะครูประจำชั้นจะต้องเป็นแบบอย่างที่ดี ส่งเสริมให้เด็กมีพัฒนาการครบทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ - จิตใจ สังคม และสติปัญญา

กอร์ดอนและบราวน์ (Gordon & Browne. 1995 : 237-248) ได้กล่าวถึงขอบข่ายของสภาพแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับตารางกิจกรรมประจำวันของเด็กจะต้องปฏิบัติ ทั้งนี้ได้ให้เหตุผลว่า ตารางกิจกรรมประจำวันนั้นจัดขึ้นมาโดยอาศัยพื้นฐานด้านความต้องการที่จำเป็นของเด็ก สภาพแวดล้อมจึงมีขอบข่ายใน 3 ส่วน คือ

1. สภาพแวดล้อมด้านกายภาพ เป็นส่วนที่เกี่ยวข้องกับอาคารสถานที่ บริเวณโดยรอบ รวมทั้งส่วนที่เป็นสนาม วัสดุอุปกรณ์ เครื่องมือเครื่องใช้ต่าง ๆ การจัดเนื้อที่และการใช้สอย ทั้งนี้การจัดสภาพแวดล้อมด้านกายภาพต้องตอบสนองต่อเป้าหมายด้านการพัฒนาเด็ก และต้องคำนึงถึงความต้องการด้านสุขภาพ อนามัย และมาตรฐานด้านความปลอดภัย

2. สภาพแวดล้อมด้านกิจกรรมและประสบการณ์ เป็นส่วนที่เกี่ยวข้องกับการกำหนดช่วงเวลาของการทำกิจกรรม และกิจกรรมต่าง ๆ ที่ปรากฏไว้ในตารางกิจกรรมประจำวัน และกิจกรรมอื่น ๆ ที่เด็กต้องทำตลอดทั้งวัน ซึ่งมีอยู่ 2 ส่วน คือส่วนที่เป็นกิจวัตรประจำวัน และส่วนที่เป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ ทั้งนี้ สภาพแวดล้อมด้านนี้จะต้องคำนึงถึงความได้สัดส่วนระหว่างกิจกรรมภายในห้องเรียน และกิจกรรมกลางแจ้ง กิจกรรมที่สงบและกิจกรรมที่เคลื่อนไหว กิจกรรมที่เด็กเป็นผู้เลือก และกิจกรรมที่ครูเป็นผู้แนะนำ

3. สภาพแวดล้อมด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล เป็นส่วนที่เกี่ยวข้องกับเจตคติของบุคคลที่มีต่อการทำงานของด้านต่าง ๆ ความตั้งใจที่จัดประสบการณ์ด้านการพัฒนาความสามารถในการช่วยตนเอง ปฏิสัมพันธ์ระหว่างกิจกรรมกับการเปลี่ยนแปลง ความคาดหวังของคณะทำงาน ครอบครัว และเด็ก

ดังนั้น จึงกล่าวโดยสรุปได้ว่า ขอบข่ายการจัดสภาพแวดล้อมในระดับปฐมวัย นั้นแบ่งออกเป็น 3 ลักษณะใหญ่ด้วยกัน คือ การจัดสภาพแวดล้อมภายในห้องเรียน การจัดสภาพแวดล้อมภายนอกห้องเรียน และการจัดสภาพแวดล้อมบุคคล

การจัดสภาพแวดล้อมภายในห้องเรียน

การจัดสภาพแวดล้อมภายในห้องเรียนให้กับเด็กมีความสำคัญอย่างยิ่งเพราะช่วยส่งเสริมพัฒนาการ ทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา หากจัดสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมเอื้อต่อการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย ซึ่งจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องจัดให้เหมาะสมและสอดคล้องกับวัยและธรรมชาติ โดยคำนึงถึงเรื่องต่อไปนี้ (พริ้ง อินทามระ. 2548 : 26)

1. การจัดวัสดุ ควรจัดวัสดุ อุปกรณ์ สื่อ เครื่องเล่น ครุภัณฑ์ ให้เหมาะสมสอดคล้องกับวัย และพัฒนาการ เพื่อให้เด็กสามารถใช้หรือทำกิจกรรมได้สะดวกด้วยตนเอง โดยวัสดุ อุปกรณ์ สื่อ เครื่องเล่น และครุภัณฑ์ ที่จัดให้สำหรับเด็กปฐมวัยมีหลายหลาย เช่น โต๊ะ เก้าอี้ ม้านั่ง กระดาน ขายของ บอร์ดคิดผลงาน ตู้เก็บของ ที่แขวนถ้วย ที่แขวนผ้าเช็ดหน้า ที่เก็บเครื่องนอน ห้องน้ำ ห้องส้วม ที่ล้างมือ ประตู หน้าต่าง สื่อ เครื่องเล่น เป็นต้น

เนื่องจากเด็กเล็ก ๆ ต้องอาศัยการเรียนรู้จากสิ่งที่เป็นรูปธรรม คือจากวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ ซึ่งต้องใช้งบประมาณในการจัดหาสูง ดังนั้น การเลือกวัสดุอุปกรณ์จะต้องเน้นในเรื่องของคุณภาพที่เหมาะสมกับงบประมาณที่ได้ใช้จ่ายออกไป เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด สำหรับการเลือกวัสดุอุปกรณ์นั้น กอร์ดอนและบราวน์ (Gordon & Brown. 1995 : 260) มีข้อเสนอ ดังนี้

1.1 พิจารณาว่าอุปกรณ์นั้นจะต้องตอบสนองความต้องการและธรรมชาติของเด็กในแต่ละกลุ่ม

1.2 ตอบสนองแนวคิดและวัตถุประสงค์ของหลักสูตรสถานศึกษา

- 1.3 คุณภาพดีและการประกอบที่มั่นคง แข็งแรง สวยงาม
 - 1.4 ทนทาน มีอายุใช้งานนาน
 - 1.5 สามารถนำมาใช้ได้หลาย ๆ แบบ
 - 1.6 ทำจากวัสดุที่ปลอดภัย ไม่ใช้วัสดุและสีที่เป็นพิษ ไม่มีมุมแหลมคม
 - 1.7 สะดุดตา ใ้ใจให้เล่น ท้าทายเด็กเข้าไปทดสอบ
 - 1.8 ดูแลรักษาง่าย สามารถซ่อมแซมได้
 - 1.9 สอดคล้องด้านวัฒนธรรมท้องถิ่น
 - 1.10 ของเล่นเปิดโอกาสให้เด็กเล่นได้ทั้งหญิงและชาย ไม่เป็นของเล่นที่เจาะจงให้เด็กบางกลุ่มเท่านั้นที่จะเล่นได้
 - 1.11 เป็นอุปกรณ์ชนิดที่เล่นได้หลายวิธี และสามารถนำมาเล่นใหม่ได้
2. วัสดุ อุปกรณ์ สื่อ เครื่องเล่น ครุภัณฑ์ ควรจัดให้มีความเหมาะสม สอดคล้องกับลักษณะของกิจกรรม สามารถจำแนกได้ ดังนี้
 - 2.1 ประเภทเครื่องใช้ วัสดุ อุปกรณ์ประเภทนี้ ได้แก่ เครื่องใช้ประเภทโต๊ะ เก้าอี้ ตู้ ชั้นเก็บสิ่งของ ป้ายนิเทศ เครื่องเรือนที่ใช้ในห้อง เป็นต้น
 - 2.2 โต๊ะสำหรับเด็ก ควรมีขนาดได้สัดส่วนกับเด็ก เมื่อนั่งแล้วจะต่ำกว่าระดับรักแร้ของเด็ก ซึ่งมีความสูงจากพื้นถึงพื้นหน้าโต๊ะ ดังนี้ โต๊ะสำหรับนั่งทำกิจกรรมสูง 50-60 เซนติเมตร โต๊ะที่ใช้มี 2 แบบ คือ ชนิดนั่งคนเดียว ซึ่งเป็นรูปสี่เหลี่ยม สามารถยกนำมาต่อกันเป็นโต๊ะใหญ่ได้ และชนิดที่นั่งได้ 4 – 6 คน เป็นโต๊ะขนาด 70 × 100 เซนติเมตร พื้นหน้าโต๊ะบุด้วยวัสดุที่ล้างหรือทำความสะอาดได้ง่าย ในห้องเรียนหนึ่ง ๆ ควรมีโต๊ะพอเพียงกับกิจกรรมที่ต้องใช้คือประมาณ 4 ตัว
 - 2.3 เก้าอี้ ควรเป็นเก้าอี้ที่มีน้ำหนักเบาพอที่เด็กจะยกเคลื่อนย้ายได้ด้วยตนเองและต้องมีความแข็งแรงมั่นคง เมื่อนั่งแล้วมีการทรงตัวดี มีความสมดุล ความสูงพอเหมาะ เมื่อนั่งเท้าไม่ลอยจากพื้น ความสูงจากพื้นถึงที่รองนั่งประมาณ 24 – 28 เซนติเมตร
 - 2.4 เียงหรือตั้งสำหรับนั่งทำกิจกรรม บางแห่งอาจจัดเตียงให้เด็กนอนซึ่งเตียงนี้มีขนาด 70 × 100 เซนติเมตร สูงจากพื้นประมาณ 20 – 20 เซนติเมตร
 - 2.5 ตู้และชั้นเก็บสิ่งของ เป็นที่เก็บอุปกรณ์ทั้งของใช้และของเล่น บางครั้งอาจใช้เป็นที่เก็บสิ่งกันแบ่งส่วนเนื้อที่สำหรับทำกิจกรรมต่าง ๆ ในห้องอีกด้วย และชั้นที่มีขนาดพอเหมาะสำหรับเด็ก คือ มีความลึกประมาณ 25 เซนติเมตร สูงในระยะที่เด็กเอื้อมถึง คือ 105 – 125 เซนติเมตร
 - 2.6 กระจาดดำและกระจาดป้าย ในห้องเรียนจะมีกระจาดดำ ซึ่งจะมีขนาดมาตรฐานอยู่แล้ว แต่ในการติดตั้งนั้นต้องอยู่ในระดับสายตาเด็ก และในระยะที่มือของเด็กเอื้อมถึง

คือ ความสูงจากพื้นถึงขอบบนประมาณ 110 – 130 เซนติเมตร ส่วนกระดานป้ายสำหรับติดผลงาน หรือจัดป้ายนิเทศ หรือกระดานที่ใช้เป็นฉากกัน เมื่อติดตั้งแล้วให้มีความสูงจากพื้นถึงขอบบน ประมาณ 124 – 125 เซนติเมตร

2.7 ที่แขวนเสื้อหรือแก้วน้ำหรือเครื่องใช้ส่วนตัวของเด็ก ๆ ซึ่งมักทำเป็นราวแขวน มีขาตั้งและติดลูกล้อเลื่อนได้ มีที่ให้เด็กแต่ละคนแขวนถุงเท้า ของใช้ส่วนตัว ระยะความสูงของราวแขวนให้อยู่ในระดับที่เด็กเอื้อมถึงคือ 60 -115 เซนติเมตร

2.8 กระจกเงาในห้องเรียนจะมีโต๊ะเครื่องแป้งที่มีกระจกเงาหรือเฉพาะบานกระจกเงาให้เด็กได้ส่องเมื่อแต่งตัว หรือเล่นในมุมบ้าน กระจกเงาเมื่อติดตั้งแล้ว ให้ขอบบนสูงจากพื้น ประมาณ 90 เซนติเมตร

2.9 อ่างล้างมือ บางห้องเรียนจัดให้อ่างล้างมืออยู่ในห้องเรียนหรือที่ระเบียงหน้าห้อง เพื่อความสะดวกต่อการทำความสะอาดหลังการทำกิจกรรม อ่างล้างมือนี้ ควรตั้งให้สูงในระดับที่เด็กยื่นล้างมือได้สะดวก คือ สูงจากพื้นประมาณ 45 – 59 เซนติเมตร

2.10 โต๊ะและตู้เก็บของสำหรับครู โต๊ะทำงานเป็นที่ทำงานเฉพาะของครู ซึ่งอาจจัดไว้ในมุมหนึ่งของห้อง ที่สามารถมองดูเด็กได้อย่างทั่วถึง และมีตู้หรือชั้นวางอุปกรณ์ที่จะใช้ในการเรียนการสอน แต่ถ้าหากทำให้พื้นเปลืองเนื้อที่ในห้องเรียน อาจนำไปไว้ที่ห้องพักครู เพื่อเหลือเนื้อที่สำหรับการจัดมุมประสบการณ์ในห้องเรียนให้มากขึ้น (กรมวิชาการ. 2546 : 12-13)

ประเภทวัสดุอุปกรณ์ของเล่น วัสดุอุปกรณ์ประเภทนี้ ได้แก่ เครื่องมือเครื่องใช้ที่เป็นของเล่นที่ส่งเสริมพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็ก วัสดุอุปกรณ์ภายในห้องเรียนที่จะจัดไว้ตามมุมประสบการณ์ต่าง ๆ มีรายละเอียดดังนี้

1. มุมศิลปะ วัสดุอุปกรณ์ที่จัดไว้ ได้แก่ ชั้นวางสิ่งของ สีน้ำที่ผสมแล้ว ดินเหนียว ดินน้ำมัน ดินสอ ดินสอสี แปรง พู่กัน กรรไกร ตาไก่ กาวหรือแปรงเปียก วัสดุสำหรับแปะ

2. มุมวิทยาศาสตร์ วัสดุอุปกรณ์ที่จัดไว้ ได้แก่ วัสดุที่มีในธรรมชาติ เช่น เปลือกไม้ ใบไม้ หิน เปลือกหอย ชุดวัสดุที่มีผิวสัมผัสแตกต่างกัน แวนชขาย กระจก เครื่องวัด ชั่ง ตวง กรง เลียงสัตว์ หรืออ่างปลา

3. มุมเล่นเลียนแบบ จัดให้มีเครื่องเรือนขนาดเล็กสำหรับเด็กเล่น เครื่องเรือนนี้ใช้ได้หลาย ๆ อย่าง เช่น ตั้ง ลังไม้ขนาดต่าง ๆ เป็นต้น เครื่องแต่งกายหลาย ๆ แบบ รวมทั้งชุดของพนักงานเจ้าหน้าที่ต่าง ๆ ตุ๊กตาหลาย ๆ แบบ พร้อมทั้งเครื่องแต่งกาย ชุดเครื่องครัว กระเป๋า รองเท้า

4. มุมบล็อก จัดให้มีบล็อกแท่งขนาดต่าง ๆ และของเล่นจำลอง ซึ่งจะใช้เล่นประกอบเป็นชุดสัตว์หลายชนิด คน และสิ่งของต่าง ๆ

5. มุมเครื่องเล่นสัมผัส ต้องเล่นที่โต๊ะ อุปกรณ์ที่จัดให้ ได้แก่ ภาพตัดต่อของเล่นชุดพลาสติกสร้างสรรค์แบบต่างๆ ของเล่นเจาะร้อยเชือก เครื่องเล่นชนิดตอก ถอด ใส่ หยอด ร้อยต่างๆ และเกมภาพ รวมทั้งเกมการศึกษาชุดต่าง ๆ

6. มุมหนังสือ จัดให้มีหนังสือสำหรับเด็กไว้ที่ชั้นหนังสือ มีกระดานป้ายสำลี พร้อมกับภาพสำหรับติดเวลาเล่นเล่าเรื่อง มีเครื่องบันทึกและเทปนิทาน อาจจัดเป็นมุมเขียนไว้ด้วย มีเครื่องพิมพ์ดีดและกระดาษ

7. มุมหุ่น ได้แก่ หุ่นชนิดประเภทต่าง ๆ หุ่นสวมหัว หุ่นมือ หุ่นนิ้วมือ หน้ากาก และที่คาดศีรษะ (Seefelt and Barbour. 1996 : 115 - 119)

การจัดพื้นที่ในห้องเรียนควรจัดให้เหมาะสม เลือกที่ตั้งครุภัณฑ์ อุปกรณ์ต่าง ๆ และมุมประสบการณ์ โดยคำนึงถึง

1. ทิศทางลมเหมาะสม และแสงสว่างเพียงพอต่อการทำกิจกรรม
2. มีแสงแดดส่องเหมาะสม ไม่รบกวนสายตาเด็กขณะปฏิบัติกิจกรรม
3. สร้างบรรยากาศให้ร่มรื่น
4. ทุกจุดของห้องควรให้มองเห็นได้โดยรอบ
5. จัดวาง / ตั้ง ครุภัณฑ์ และอุปกรณ์ ที่สะดวกต่อการปฏิบัติกิจกรรม

สภาพแวดล้อมในห้องควรมีความปลอดภัย โดย

1. พื้นห้องควรโล่ง กว้าง มีบริเวณนุ่ม มีที่ตั้งอุปกรณ์ สื่อ เครื่องเล่น
2. ตรวจสอบความเรียบร้อยของวัสดุ อุปกรณ์ สื่อ เครื่องเล่น หากชำรุดต้องรีบซ่อมแซม

โดยเร็ว

3. กำหนดขอบเขตของมุมประสบการณ์ให้เรียนรู้
 4. หน้าต่าง ครุภัณฑ์ต่าง ๆ ไม่ควรทำด้วยกระจก ไม่ควรเป็นมุมแหลมที่เป็นอันตราย
 5. คูแฉกบริเวณทั่วไปให้ปลอดภัยจากสัตว์ แมลง และสารเคมีที่มีพิษ
- การจัดแสดงผลงานและการเก็บของ ควรคำนึงถึงเรื่องต่อไปนี้
1. จัดให้มีที่แสดงผลงานเสนอภาพเขียน หรืองานหัตถกรรมเด็ก ๆ
 2. จัดที่แสดงให้น่าใจและสดชื่น
 3. ให้เด็กเห็นของแปลก ๆ ใหม่ ๆ ที่เด็กไม่เคยเห็น
 4. ส่งเสริมให้เด็ก ๆ รู้จักเลือกสรรว่าจะทำอะไร จัดแสดงอะไร ฯลฯ
 5. กระตุ้นให้เกิดความอยากรู้อยากเห็น
 6. สร้างนิสัยในการเก็บของให้เป็นกลุ่ม และเลือกของออกมาใช้ตามความต้องการ

การจัดมุมเสริมทักษะ และการพัฒนาเด็ก (มุมประสบการณ์)

มุมเสริมทักษะ และการพัฒนาเด็กหรือมุมประสบการณ์ เป็นสถานที่จัดไว้ในห้องเรียน เพื่อให้เด็กได้เล่นสื่อและเครื่องเล่นประเภทต่าง ๆ โดยมุมเสริมทักษะและการพัฒนาเด็ก (มุมประสบการณ์) จะมีสื่อและเครื่องเล่นจัดไว้ให้เด็กได้เล่น ซึ่งแต่ละมุมประสบการณ์จะมีลักษณะแตกต่างกัน ภายในห้องเรียนควรจัดมุมประสบการณ์ให้เด็กเล่นอย่างน้อย 5 มุมประสบการณ์ ทั้งนี้ควรจัดมุมสงบกับมุมที่ส่งเสียงดังไว้ห่างกัน มุมที่เด็กต้องใช้สมาธิในการเล่นหรือทำกิจกรรมควรอยู่ใกล้กัน มุมที่เล่นแล้วทำให้เกิดเสียงดังก็ควรอยู่ใกล้กัน มุมที่จัดให้เด็กได้เล่นมีดังต่อไปนี้

1. มุมบ้าน มุมร้านค้า มุมวัด มุมหมอ มุมเกษตรกร ฯลฯ จัดเพื่อให้เด็กได้เล่นในสิ่งที่ตนชอบ เรียนรู้บทบาทหน้าที่ของบุคคลต่าง ๆ ในครอบครัว สังคม สิ่งที่จะได้ควบคู่กันมา คือ การใช้ภาษา การปรับตัวให้เข้ากับเพื่อน การพัฒนาทางอารมณ์ สังคม และสติปัญญา

2. มุมหนังสือ แม้จะไม่มีหนังสืออ่านเขียน สำหรับเด็กปฐมวัยแต่การหาภาพสวย ๆ นิทานภาพมาจัดวางไว้ ย่อมเป็นสิ่งจูงใจให้แก่เด็กได้มาจับต้องเปิดดู เป็นการปลูกฝังนิสัยรักการอ่านไปโดยไม่รู้ตัว

3. มุมธรรมชาติศึกษา เป็นมุมที่เด็กจะศึกษาหาความรู้ด้วยการสังเกตทดลองด้วยตนเอง จึงต้องจัดหาอุปกรณ์ เช่น เครื่องชั่ง ตัวอย่างพืช เปลือกหอย ลำไส้ กระดาษ ฯลฯ นำมาจัดวางไว้เป็นหมวดหมู่ เพื่อให้เด็กค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเอง

4. มุมบล็อก บล็อกหรือแท่งไม้หรือวัสดุทดแทนอย่างอื่น เช่น ก่ออิฐดินเผาต่าง ๆ บล็อกแต่ละชุดอาจมีหลายแบบ และจำนวนแตกต่างกัน บางชุดมีขนาดเล็ก มีจำนวนเพียง 20 ชิ้น บางชุดก็มีขนาดใหญ่ จำนวนอาจมากถึงกว่า ร้อยชิ้น บล็อกเหล่านี้อาจทำขึ้นเองได้จากเศษไม้ นำมาตกแต่งให้เป็นรูปทรง ข้อควรระวังคือต้องจัดให้เรียบร้อย ไม่มีเหลี่ยม แยกเก็บใส่กล่องหรือลังไว้ ถ้าไม่ต้องการเกิดเสียงรบกวนเวลาเล่นก็หาสื่อปรองรับมุมนี้ไว้ พอที่เด็กจะเล่นได้คราวละ 3-4 คน และควรให้ห่างจากมุมหนังสือที่ต้องการความสงบเงียบ

5. มุมเกมการศึกษา พลาสติกสร้างสรรค์ เครื่องเล่นสัมผัส ในมุมนี้เป็นมุมที่ฝึกเด็กในเรื่องรับความรู้สึกทางสายตา การคิดหาเหตุผล และการทำงานสัมพันธ์ระหว่างตาและมือ ประกอบไปด้วยเกมการศึกษา พลาสติกสร้างสรรค์ ก่ออิฐดินเผาบล็อก ลูกปัด

6. มุมเครื่องเล่นสัมผัส มุมนี้เป็นมุมที่ฝึกเด็กในเรื่องการรับรู้สายตา การสังเกต การเปรียบเทียบ การจัดหมวดหมู่ ภาษา การคิดหาเหตุผล ความคิดสร้างสรรค์ และการทำงานสัมพันธ์ระหว่างตาและมือ ประกอบไปด้วยสื่อ เครื่องเล่นต่าง ๆ เช่น พลาสติกสร้างสรรค์ ก่ออิฐดินเผา บล็อก ลูกปัดสำหรับร้อย ฯลฯ

7. กระทบทราย ในมุมห้องเรียน จัดไว้เพื่อให้เด็กมีโอกาสตกแต่งกระทบทรายเกี่ยวกับเรื่องที่เกี่ยวข้องกับเด็ก เช่น เรื่องบ้านจัดแบ่งเป็นส่วน ส่วนที่เป็นบ้าน ต้นไม้ รั้ว คน สัตว์เลี้ยง จึงต้องจัดหาอุปกรณ์ที่เกี่ยวข้องไว้ ควรวางกระบะให้อยู่ในระดับที่เด็กจะยื่นเล่นได้ และเตรียมอุปกรณ์ไว้ให้ เช่น ถ้วยตวง ขวด ช้อน ตัวสัตว์พลาสติก ต้นไม้จำลอง ฯลฯ เพื่อให้เด็กนำมาจัดตามความคิดสร้างสรรค์ของตนเอง

กฤษยา ดันดิผลาชีวะ (2545 : 40 - 41) กล่าวว่า ในทางปฏิบัติของสภาพการจัดการศึกษาปฐมวัย มีการศึกษาวิจัยและจัดกิจกรรมมุมประสบการณ์ จำแนกการเรียนรู้เป็น 4 ประเภท ดังนี้

1. มุมการเรียนรู้ถาวร หมายถึง มุมการเรียนรู้ที่ครูจัดไว้ในห้องเรียนเป็นประจำไม่เปลี่ยนแปลง มีการหมุนเวียนวัสดุเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพเหตุการณ์และความเหมาะสม เช่น มุมหนังสือ มุมไม้บล็อก มุมบ้าน เป็นต้น

2. มุมเคลื่อนที่ เป็นมุมที่จัดสำหรับห้องเรียนที่มีขนาดเล็ก ลักษณะของมุมที่จัดให้เคลื่อนที่ได้สามารถหยิบ ยก เคลื่อนย้าย และจัดเก็บได้สะดวก อาจจัดทำเป็นตู้ จัดใส่ตะกร้า จัดใส่กล่องอุปกรณ์ แล้วทำมุมจัดเก็บให้สวยงาม เช่น มุมศิลปะ มุมละคร มุมกิจกรรมการเคลื่อนไหว

3. มุมเปิด หมายถึง แหล่งเรียนรู้ที่ครูจัดไว้นอกห้องเรียน เช่น สวนสมุนไพร สวนครัว เป็นต้น มุมเปิดนี้ให้รวมถึงบ่อน้ำ บ่อทรายที่เด็กสามารถเล่นได้ตลอดเวลา แต่ถ้าหากว่าครูต้องการจะจัดเป็นกระทบทรายหรืออ่างน้ำในห้องเรียนก็นำไปจัดไว้มุมเคลื่อนที่

4. ศูนย์การเรียนรู้ หมายถึง แหล่งการเรียนรู้ที่จัดแยกเป็นห้องต่างหากเรียกว่าศูนย์การเรียนรู้ ส่วนใหญ่จะใช้บริเวณมาก เพราะต้องติดตั้งอุปกรณ์หลากหลาย เช่น ศูนย์วิทยาศาสตร์ หรือเป็นศูนย์ที่มีเสียงดังมาก เช่น ศูนย์ดนตรี ศูนย์อาบน้ำ ศูนย์งานครัว และศูนย์คอมพิวเตอร์

สรุปได้ว่า การจัดสภาพแวดล้อมภายในห้องเรียน หมายถึง สภาพของห้องเรียนที่จัดอย่างเป็นระเบียบ ปลอดภัย ถูกสุขลักษณะ และมีมุมต่างๆ เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้สำหรับเด็กปฐมวัย

2.2.2 การจัดสภาพแวดล้อมภายนอกห้องเรียน

การจัดสภาพแวดล้อมสำหรับเด็กปฐมวัย มีกิจกรรมหลายรูปแบบทั้งในและนอกห้องเรียน กิจกรรมนอกห้องเรียนเป็นรูปแบบหนึ่งที่เป็นการจัดประสบการณ์ที่เน้นการสัมผัสธรรมชาติและการเรียนรู้จากธรรมชาติเรียน เอสซา (Essa. 1996 : 291 - 292) กล่าวว่า กิจกรรมเล่นกลางแจ้ง (Outdoor) ที่ไม่จำกัดในเรื่องของเวลาและการควบคุมจากครูเกินไปจะช่วยให้เด็กได้ใช้พลังงานมากขึ้น เปิดโอกาสให้เด็กได้กระทำสิ่งต่าง ๆ จากสิ่งแวดล้อมในชีวิตจริง ได้สัมผัสกับธรรมชาติจริงของโลก เรียนรู้จากของจริงในสภาพที่เป็นจริงและยังได้เรียนรู้กระบวนการศึกษาค้นคว้าทดลองด้วยตนเอง ซึ่งเป็นสิ่งที่สำคัญยิ่งต่อการศึกษาตลอดชีวิตของเด็ก

วีณา ก๊วยสมบุญ (2542 : 58) ได้เสนอแนวทางการจัดสภาพแวดล้อมบริเวณกลางแจ้งไว้ว่า บริเวณกลางแจ้งแบ่งออกเป็น 2 ส่วน ส่วนแรกเป็นสนามเด็กเล่น อยู่ติดกับตัวอาคาร โดยจัดให้ใช้ได้ในสภาพภูมิอากาศที่หลากหลาย พื้นผิวควรแข็งเพื่อให้แห้งเร็วเมื่อฝนตก ควรตั้งอยู่ทางด้านที่แสงส่องถึง เพื่อให้เด็ก ๆ ได้รับแสงแดดยามเช้า บ่อทรายควรอยู่บริเวณนี้ ไม้เลื้อยบนกำแพง ต้นไม้ และแปลงดอกไม้ ช่วยให้บริเวณนี้เป็นสถานที่ที่น่าสบายสำหรับเด็ก ๆ ส่วนที่สองอยู่ห่างจากตัวอาคารใช้เป็นที่เล่นและออกกำลังกาย ควรจัดเป็นอาณาจักรสำหรับเด็ก ทำทางสำหรับรถเข็นและทางสำหรับเดิน โดยออกแบบทางเดินให้โค้งไปมาน่าเดินและผ่านจุดที่น่าสนใจ เนินเขาเป็นจุดเสริมที่มีคุณค่ามากในสนาม เด็กจะได้วิ่งขึ้นและลง เป็นการใช้กล้ามเนื้อหลายส่วนอย่างเป็นอิสระและเป็นธรรมชาติ ส่วนหนึ่งของพื้นที่ตั้งของชิงช้า ไม้ลื่น ต้นไม้พุ่มเตี้ย ๆ และปลูกไม้ดอกหรือพืชผักสวนครัว

จุดมุ่งหมายของการจัดสภาพแวดล้อมนอกห้องเรียน

กรมวิชาการ (2540 : 12) ได้กล่าวถึงจุดประสงค์ในการจัดสภาพแวดล้อมในสถานศึกษาปฐมวัยว่า เพื่อสร้างความอบอุ่นมั่นใจ สนใจมาโรงเรียน และอยากมาโรงเรียน สำหรับเรื่องนี้สามารถสรุปได้ว่า จุดประสงค์ของการจัดสภาพแวดล้อมในสถานศึกษาปฐมวัยมี 6 ประการ ดังนี้

1. เพื่อเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัยทางด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา
2. เพื่อส่งเสริมสัมพันธ์ภาพระหว่างบ้านและสถานศึกษาปฐมวัย
3. เพื่อให้ความสะอาดแก่เด็กปฐมวัย ครู และบุคลากร
4. เพื่อช่วยผ่อนคลายและประหยัดเวลาแก่ครูในการจัดประสบการณ์ ให้แก่เด็กปฐมวัย
5. เพื่อสร้างบรรยากาศให้เด็กได้เกิดความอบอุ่น มั่นใจ สนใจ อยากมาเรียน
6. เพื่อช่วยตกแต่งสถานศึกษาให้สวยงามทำให้สถานศึกษาน่าสนใจ

เบญญา แสงมะลิ (2540 : 138) กล่าวถึง วัตถุประสงค์ของการจัดสภาพแวดล้อมดังนี้

1. สร้างเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัยทางด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา
2. อำนวยความสะดวกให้แก่เด็กปฐมวัย ครู และบุคลากรที่เกี่ยวข้อง
3. สร้างความสวยงาม มีระเบียบ ดึงดูดความสนใจของเด็กปฐมวัยและผู้ปกครอง
4. สนองจุดมุ่งหมายของการศึกษาระดับปฐมวัย

ทัศนาก แก้วพลอย (2544 : 208) กล่าวถึงจุดมุ่งหมายของการจัดสภาพแวดล้อมภายนอกห้องเรียนไว้ดังนี้

1. เพื่อส่งเสริมพัฒนาการเด็กทุกด้าน คือ ร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา
2. เพื่อให้เด็กได้รับประสบการณ์ตรงและมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม คือ วัสดุ อุปกรณ์

และเครื่องเล่นต่าง ๆ

3. เพื่อฝึกให้เด็กรู้จักปรับตัว การแก้ปัญหา และเรียนรู้ที่จะศึกษาทดลองด้วยตนเอง
การจัดอุปกรณ์เครื่องเล่นกลางแจ้งสำหรับเด็กปฐมวัย

การเปิดโอกาสให้เด็กเรียนรู้ และได้สัมผัสกับธรรมชาติที่แท้จริง ได้พูด ได้จับ ซึ่งนับได้ว่าเป็นการพัฒนาสติปัญญาเป็นกระบวนการต่อเนื่องเชื่อมโยงมาสู่การพัฒนาทักษะด้านการเคลื่อนไหวร่างกาย เพื่อพัฒนากล้ามเนื้อส่วนต่าง ๆ ให้เจริญเติบโตแข็งแรง การจัดเครื่องเล่นสนามจึงเป็นสิ่งที่สถานศึกษาเด็กปฐมวัยต้องให้ความสนใจ สามารถแบ่งออกเป็นประเภทได้ดังนี้

1. วัสดุสำหรับสร้างสรรค์ หมายถึง วัสดุต่าง ๆ ที่เหลือใช้หรือไม่ใช้แล้วนำมาประดิษฐ์คิดสร้างสรรค์ ได้แก่ ก่อ่ง หรือถังไม้ขนาดต่าง ๆ ซึ่งต้องใส และขัดให้เรียบ แผ่นไม้กระดาน เชือก แแถบผ้า ยางรถยนต์ สายยาง สายสูบยาง กระบอกสูบ พวงมาลัยรถยนต์ แกนไม้ที่ใช้ม้วนสายโทรเลขได้น้ำ เป็นต้น วัสดุอุปกรณ์เหล่านี้ สามารถจัดหาหรือทำขึ้นมาเองเพื่อประกอบการเล่นส่งเสริมความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ตามจินตนาการของเด็ก

2. วัสดุที่สร้างสำเร็จรูป หมายถึง เครื่องเล่นต่าง ๆ ที่สามารถจัดหาโดยการเลือกซื้อจากผู้ผลิตหรือจัดทำเอง มาจัดวางในสนามเด็กเล่นของโรงเรียน ได้แก่ กระดานหก ม้าหมุน ชิงช้า บันได เชือก ราวโหน บาร์โหน โคร่งไต่ ไม้เลื้อย เรือโยก บ่อทราย เรือไล่ แก้วน้ำโยก ตาข่ายสำหรับป็น บ่อน้ำตื้น ๆ สำหรับเดินท่องน้ำในลำธาร ฯลฯ

3. เครื่องเล่นออกกำลังกาย หมายถึง เครื่องเล่นที่พัฒนาด้านร่างกายโดยเฉพาะกล้ามเนื้อใหญ่ ได้แก่ เครื่องเล่นต่าง ๆ ที่เด็กลากจูงเล่น รถจักรยาน 3 ล้อ ชนิดเด็กนั่งใช้เท้าถีบให้เคลื่อนที่ได้ รถสำหรับขนดินทรายชนิดเดียว รถสินค้า รถไฟ รถเข็นเด็กอ่อน รถสามล้อชนิดบรรทุกของได้ รถที่ทำขึ้นด้วยถังไม้ลากจูงได้ เด็กสามารถขึ้นนั่งได้อย่างปลอดภัย

4. เครื่องเล่น เครื่องใช้ประจำบ้านภายนอกห้องเรียน หมายถึง อุปกรณ์เครื่องเล่นเครื่องใช้ประจำบ้านโดยจัดไว้ ณ มุมหนึ่งของสนาม ควรอยู่ใต้ร่มไม้โดยให้เด็ก ๆ เล่นได้อย่างอิสระตามใจชอบ หรืออาจจัดเป็นบ้านหลังเล็ก ๆ ภายในบ้าน มีเครื่องมือเครื่องใช้ประจำบ้านขนาดเล็ก ๆ ในบางครั้งบ้านอาจสร้างยังไม่เสร็จสมบูรณ์ เช่น มีเพียงโครงสร้างของหลังคาหรือตัวบ้านไว้เพื่อให้เด็กมาต่อเติมในส่วนที่เหลือเองเนื่องจากเด็ก ๆ จะชอบสร้างบ้านของตนเองอยู่แล้ว และจะได้บ้านแบบต่าง ๆ ตามความต้องการของเด็ก

การจัดสภาพแวดล้อมนอกห้องเรียนนี้ สามารถจัดมุมสนใจหรือมุมประสบการณ์ให้กับเด็กได้เช่นเดียวกับภายในห้องเรียน ดังที่ สมใจ ทิพย์ชัยเมธา (2528 : 555 - 558) กล่าวถึงการจัดมุมสนใจภายนอกห้องเรียนว่าสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ลักษณะ

1. มุมความสนใจนอกห้องเรียนที่จัดเฉพาะเด็กแต่ละห้อง หมายถึง มุมต่าง ๆ ที่ครูกับเด็กร่วมกันจัดกิจกรรม และร่วมกันรับผิดชอบในการรักษาดูแล การเก็บของเข้าที่ให้เรียบร้อย ซึ่ง

เด็กที่จะออกมาเล่นมุมกิจกรรมนี้ จะต้องได้รับอนุญาตจากครูประจำกลุ่มก่อน มุมสนใจนี้จัดบริเวณนอกห้องเรียน ตามระเบียบโดยอยู่ในสายตาของครู การจัดมุมมีดังนี้

1.1 มุมกระบะทราย อุปกรณ์ได้แก่ ภาชนะที่ใช้ทรายหรืออ่างมีขาตั้งความสูงไม่เกินบริเวณอกของเด็กหรือความสูงประมาณไม่เกิน 50 ซม. มีอุปกรณ์ประกอบการเล่น

1.2 มุมเล่นน้ำ อุปกรณ์อาจใช้ภาชนะ เช่นเดียวกับมุมกระบะทราย ส่วนอุปกรณ์ประกอบการเล่น ได้แก่ สายยาง บัวรดน้ำ ถ้วยตวง ขวดพลาสติกขนาดต่าง ๆ ฯลฯ

1.3 มุมธรรมชาติศึกษา บริเวณระเบียงหรือบริเวณที่เหมาะสมนอกห้องเรียน ความสนใจที่เกี่ยวกับการเพาะปลูก เพื่อให้เด็กได้สังเกตการเจริญเติบโตของพืช เช่น ปลูกต้นถั่วหรือต้นหญ้า เด็ก ๆ จะช่วยกันดูแล จัดบันทึกพร้อมทำเครื่องหมายแสดงการเจริญเติบโตของพืช

1.4 มุมสัตว์เลี้ยง เด็กเล็ก ๆ จะสนใจเกี่ยวกับสัตว์ ครูสามารถจัดหาสัตว์ที่น่าสนใจมาเลี้ยงไว้เพื่อให้เด็กทุกคนร่วมกันดูแล เช่น ปลา เต่าขนาดเล็ก ฝึเสื้อ เป็นต้น

2. มุมความสนใจนอกห้องเรียนสำหรับเด็กทั้งชั้น การจัดมุมในลักษณะเช่นนี้ เหมาะสำหรับสถานศึกษาปฐมวัยที่มีบริเวณหรือเนื้อที่สนามกว้างขวาง เพื่อให้เด็กหลาย ๆ ห้อง ได้เล่นร่วมกัน การจัดมุมความสนใจมีดังนี้

2.1 บ่อทราย ควรมีขนาดใหญ่พอที่เด็กจะลงไปเล่นในบ่อได้จำนวนมาก ปากบ่อควรเป็นรูปวงกลม ครึ่งวงกลมหรือสี่เหลี่ยมไว้ริมสนามด้านใดด้านหนึ่งซึ่งในช่วงเช้าหรือบ่ายจะบังเงาดวงอาทิตย์จากอาคารหรือต้นไม้

2.2 มุมช่างไม้ เป็นมุมสนใจที่มีอุปกรณ์วัสดุก่อสร้างไว้ให้เด็ก ๆ ได้เล่น เช่น ลังไม้ ขางรถยนต์ แท่งไม้กลวงขนาดต่าง ๆ ที่ฉาบปูน เลื่อย ค้อน ฯลฯ

2.3 มุมเพื่อการเลียนแบบชีวิตจริง เป็นมุมที่让孩子เล่นบทบาทสมมุติตามความสนใจโดยมีวัสดุต่าง ๆ เช่น ผ้าใบ พลาสติก แท่งไม้หรือเหล็ก เชือก ผ้า ฯลฯ สำหรับสร้างเป็นบ้านจำลองหลังเล็ก ๆ ศาลาพักร้อนหรือกระท่อม เป็นต้น

2.4 มุมเลี้ยงสัตว์ เป็นมุมสนใจที่ฝึกให้เด็กสังเกตความเป็นอยู่ของสัตว์ การกินอาหาร รวมทั้งรูปร่างลักษณะและปลูกฝังให้เด็กมีความเมตตา กรุณาต่อสัตว์ เป็นต้น

2.4.1 การจัดวัสดุและการจัดสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติศึกษา

2.4.1.1 วัสดุ อุปกรณ์และสื่อในการจัดประสบการณ์ทางธรรมชาติ สำหรับเด็กปฐมวัยนั้น ควรจัดให้สอดคล้องกลมกลืนสมดุลงกับบริเวณทั้งหมดของสถานศึกษาเด็กปฐมวัย อาทิ บริเวณที่เป็นพื้นดิน พื้นแข็ง หรือคอนกรีต และบริเวณที่เป็นสีเขียว สำหรับบริเวณด้านในของสนาม อาจวางเครื่องเล่นต่าง ๆ ส่วนบริเวณรอบนอกอาจใช้เป็นพื้นที่ให้เด็กได้ขุด ได้ทดลอง เพาะปลูกพืชผักหรือไม้ดอกที่ปลูกง่ายและเจริญเติบโตเร็ว การจัดเตรียมเครื่องมือเครื่องใช้ ได้แก่

เมล็ดพืช ดิน ที่ตัดดิน พลั่ว กระจกต้นไม้ เครื่องรดน้ำ ต้นไม้ ปุ๋ยชีวภาพฯ ควรจัดเตรียมให้มีจำนวนพอเพียงกับกลุ่มเด็กหรือจำนวนเด็ก นอกจากนี้อ่างน้ำ กระบะทรายและอุปกรณ์การเล่น ควรจัดไว้ในที่ร่มและมีบริเวณกว้างพอที่เด็กจะเล่นได้สะดวก ทรงสัตว์เลี้ยงต่าง ๆ เช่น กระจ่าง ไก่ นก และอ่างเลี้ยงปลาจัดไว้ในบริเวณที่มีหลังคา สามารถกันแดดกันลมฝนได้ และควรอยู่ให้ห่างจากบริเวณที่เด็กวิ่ง กระโดดหรือประกอบกิจกรรมการเคลื่อนไหว

2.4.1.2 กิจกรรมธรรมชาติศึกษานอกห้องเรียน

ศรีนวล รัตนานันท์ (2543 : 58) ได้จัดกิจกรรมธรรมชาติศึกษานอกห้องเรียน ซึ่งเป็นกิจกรรมที่พัฒนาทักษะการสังเกตในด้านต่าง ๆ ดังนี้

1. ลักษณะของแสงจะทำให้เรามองเห็นวัตถุได้ ทำให้เกิดเงาเมื่อส่องผ่านวัตถุ และทำให้วัตถุมีความร้อน
2. การกะประมาณแสงที่ส่องผ่านวัตถุจากธรรมชาติ โดยการสัมผัสเพื่อสังเกตความร้อนของวัตถุ
3. การเปลี่ยนแปลงของความรู้สึกเมื่อถูกแสงส่องผ่าน

เนื่องจากตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 58 วรรค (2) กล่าวไว้ว่า “ให้ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น ระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา โดยเป็นผู้จัด และมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา” ดังนั้นในการจัดการศึกษานอกจากโรงเรียนจะเป็นผู้รับผิดชอบในส่วนนี้แล้ว ชุมชน และองค์กรต่าง ๆ ก็มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา โดยการสนับสนุนงบประมาณเพื่อใช้ในการจัดการศึกษา ซึ่งสอดคล้องตามมาตรา 58(2) ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ว่าด้วยการระดมทรัพยากรจากแหล่งต่าง ๆ เพื่อใช้ในการจัดการศึกษา ดังนั้นการจัดการศึกษาของโรงเรียน ควรได้รับความร่วมมือจากหลายฝ่ายด้วยกัน เช่น ชุมชน องค์กร และหน่วยงานต่าง ๆ เพื่อที่จะมาร่วมในการพัฒนาให้ผู้เรียนเป็นคนเก่ง คนดี และมีความสุข สามารถดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมได้ อย่างสันติสุข

สรุปได้ว่า การจักสภาพแวดล้อมภายนอกห้องเรียน หมายถึง สภาพของสถานที่ และเครื่องเล่นสนามที่จัดอย่างเป็นระเบียบ ปลอดภัย และส่งเสริมพัฒนาการสำหรับเด็กปฐมวัย มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้เด็กได้ประสบการณ์ตรงและกระตุ้นความสนใจใฝ่รู้ เป็นการเรียนรู้จากสิ่งที่เป็นรูปธรรม โดยผ่านประสบการณ์ตรงที่ผู้เรียนมีจะเกิดการเรียนรู้ที่ดีที่สุด เด็กได้เรียนรู้ มโนทัศน์จากสิ่งที่เป็นจริงจากสิ่งแวดล้อมที่อยู่ใกล้ตัวนอกห้องเรียน เด็ก ๆ สามารถเรียนรู้ได้ดีในสังคมที่มีความสุขนอกห้องเรียน ซึ่งมีผลต่อการดำเนินชีวิตในวิถีชีวิตไทยต่อไป

2.2.3 การจัดสภาพแวดล้อมบุคคล

การจัดสภาพแวดล้อมด้านบุคคล เป็นสภาพแวดล้อมที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับอารมณ์ความรู้สึก และพฤติกรรมทางสังคมของบุคคลเมื่ออยู่ร่วมกันเป็นกลุ่ม เป็นคณะ เป็นองค์กร โดยเฉพาะในสถานศึกษา ที่ประกอบด้วยบุคคลหลากหลายและมีความแตกต่างกันทั้งทางด้านสถานภาพ ทางด้านการศึกษา ประสบการณ์และอายุ เมื่อมาอยู่ร่วมกันย่อมแสดงออกซึ่งพฤติกรรมทางอารมณ์และสังคมที่แตกต่างกันไป สิ่งเหล่านี้จัดได้ว่าเป็นสิ่งแวดล้อมทางสังคมที่มีผลต่อบุคคลที่อยู่ในองค์กรนั้นๆ สภาพแวดล้อมทางบุคคล ในสถานศึกษาที่สำคัญๆ ได้แก่ บรรยากาศการบริหารและบรรยากาศการปฏิบัติงาน บรรยากาศการเรียนการสอน และปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ในสถานศึกษาถ้ามีการบริหารจัดการสภาพแวดล้อมบุคคลที่เหมาะสมจะช่วยให้ นักเรียน ครูอาจารย์ คนงาน ภารโรง ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องและผู้บริหารสถานศึกษา อยู่ร่วมกันอย่างราบรื่น เป็นสุข มีขวัญกำลังใจในการทำงานการเรียนการสอนการดำเนินกิจกรรมต่างๆ อันจะส่งผลให้การจัดการศึกษาประสบผลสำเร็จยิ่งขึ้น ดังนั้นผู้บริหารสถานศึกษาจึงควรมีความรู้ความเข้าใจและตระหนักถึงการบริหารสภาพแวดล้อมบุคคล

ตามนโยบายและยุทธศาสตร์และพัฒนาเด็กปฐมวัย (0-5 ปี) ระยะยาว พ.ศ. 2549 -2558 (กระทรวงศึกษาธิการ . 2548 : 46) กล่าวว่า

1. ทุกภาคส่วนของสังคม ได้แก่ องค์กร สถาบัน สื่อมวลชน ในทุกระดับมีส่วนร่วมในการเฝ้าระวัง ดูแล ส่งเสริม คุ้มครอง ปกป้อง และระดมทรัพยากรเพื่อการลงทุนอย่างมีคุณภาพและเหมาะสมกับท้องถิ่น เพื่อให้เด็กเล็กทั้งเด็กปกติและเด็กที่มีความต้องการพิเศษทุกคน ได้รับการส่งเสริมพัฒนาการและเตรียมความพร้อมทางร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ จิตใจ สังคม คุณธรรม จริยธรรม โดยให้ความสำคัญกับการสร้างปัญญาที่เข้าถึงความดีงาม ความถูกต้อง วัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น ให้มีความพร้อมที่จะเข้ารับการศึกษาในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน และดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้เป็นอย่างดี

2. พัฒนาองค์ความรู้ที่เกี่ยวกับการพัฒนาเด็กปฐมวัย โดยส่งเสริมสนับสนุนให้มีการวิจัย ทดลอง เพื่อพัฒนารูปแบบที่เหมาะสมและหลากหลายในการพัฒนาเด็กปฐมวัยอย่างเป็นรูปธรรม เด็กจะเริ่มพัฒนาทางสังคม โดยเริ่มจากการรู้จักตนเองซึ่งเกิดจากการพัฒนาความสามารถในการทำสิ่งต่างๆ รวมทั้งการปฏิสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อม จากนั้นเด็กจะเริ่มเข้าใจบทบาทของตนเองและบุคคลรอบข้าง ซึ่งจะนำไปสู่การสร้างความสัมพันธ์กับผู้อื่น เมื่อสังคมของเด็กกว้างขึ้น

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2548 : 101) กล่าวถึงคุณลักษณะที่ดีของครูปฐมวัยไว้ดังนี้

1. มีจิตใจแจ่มใส ร่าเริงอยู่เสมอ
2. มีความรอบรู้เกี่ยวกับการจัดกิจกรรมประสบการณ์ให้กับเด็ก

3. มีความรู้ในด้านจิตวิทยาและพัฒนาการของเด็กวัยนี้
4. มีจิตใจเมตตากรุณา
5. มีกิจกรรมรยาทเรียบร้อย พุคซัดถ้อยซัดคำ
6. ควรเป็นผู้มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ กระจือรือร้นในการปฏิบัติงาน
7. มีความซื่อสัตย์สุจริต
8. มีความเชื่อมั่นในตนเอง สามารถตัดสินใจได้อย่างฉับพลัน
9. มีความยุติธรรม ไม่เห็นแก่ตัว
10. มีสุขภาพอนามัยสมบูรณ์ ไม่เป็นโรคติดต่อ

สรุปได้ว่า การจัดสภาพแวดล้อมบุคคล หมายถึง สภาพบรรยากาศการปฏิบัติงาน บรรยากาศการเรียนการสอน และปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่เหมาะสม ที่ช่วยให้เด็กปฐมวัย ครู ผู้ดูแลเด็ก แม่ครัว ภารโรง และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องอยู่ร่วมกันอย่างราบรื่น และเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย

3. แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการศึกษาระดับปฐมวัย

3.1 ความหมายและความสำคัญของการศึกษาระดับปฐมวัย

3.1.1 ความหมายของการศึกษาระดับปฐมวัย

เยวพา เตชะคุปต์ (2542 : 14) กล่าวว่า การศึกษาระดับปฐมวัยหมายถึง การจัดการศึกษาสำหรับเด็กที่มีอายุตั้งแต่แรกเกิดถึง 6 ปี ซึ่งการศึกษาดังกล่าว มีลักษณะแตกต่างไปจากระดับอื่น คือ การศึกษาในระดับนี้จะเป็นการวางรากฐานของบุคลิกภาพ และพัฒนาการทางสมองให้มีพัฒนาการครบทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ ด้านร่างกาย อารมณ์-จิตใจ สังคม และสติปัญญา

ฮิมส์ (Hymes. 1969 : 65) กล่าวว่า การจัดการศึกษาปฐมวัย หมายถึง การจัดการศึกษาสำหรับเด็กที่มีอายุตั้งแต่แรกเกิดจนถึง 6 ปี ซึ่งการจัดการศึกษาดังกล่าวจะมีลักษณะพิเศษที่แตกต่างไปจากระดับอื่น ๆ เพราะเด็กในวัยนี้เป็นวัยที่สำคัญต่อการวางรากฐานบุคลิกภาพและการพัฒนาสมอง

กู๊ด (Good. 1974 : 200) กล่าวว่า การจัดการศึกษาปฐมวัย หมายถึง โครงการหรือหลักสูตรที่จัดสำหรับเด็กในโรงเรียนเด็กเล็ก

สรุปได้ว่า การศึกษาระดับปฐมวัย หมายถึง การจัดการศึกษาสำหรับเด็กที่มีอายุตั้งแต่แรกเกิดถึง 6 ปี การจัดการศึกษาจะมีลักษณะความแตกต่างไปจากระดับอื่น เพราะเป็นการวางรากฐานของบุคลิกภาพและการพัฒนาการทางสมอง

3.1.2 ความสำคัญของการศึกษาระดับปฐมวัย

นุสรณ์จิต ธรรมศิริ (2544 : 19) กล่าวถึงความสำคัญของการศึกษาระดับปฐมวัยว่า การจัดการศึกษาระดับปฐมวัยเป็นการศึกษาของเด็กตั้งแต่ 3 – 6 ปี เป็นวัยของการวางพื้นฐานทางการศึกษาให้แก่เด็กในระยะเวลาเริ่มต้น ซึ่งถือว่าเป็นเรื่องที่สำคัญมากเพราะถ้าหากสามารถวางพื้นฐานทางการศึกษาให้แก่เด็กได้ดำเนินโดยมีเจตคติที่ถูกต้อง มีนิสัยที่ดีให้แก่เด็กตามความสามารถ และเหมาะสมกับวัยของเด็ก จะทำให้เกิดการพัฒนาไปได้อย่างเต็มที่ทุกด้าน

กระทรวงศึกษาธิการ (2546 : 1-2) ได้ระบุถึงความสำคัญของการศึกษาปฐมวัยไว้ว่า สภาพวิกฤติทางเศรษฐกิจ และสังคมที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว และรุนแรง ได้สร้างความกดดันให้เกิดความจำเป็นอย่างยิ่งในการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงการจัดการศึกษาของไทย ให้สามารถผลิตผู้ที่มีความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ มีคุณธรรมและจริยธรรม อีกทั้งรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงสามารถปรับตัวอยู่ในสังคมที่เปลี่ยนแปลงอย่างมีคุณภาพ จากผลวิจัยทางการแพทย์ที่ศึกษาด้านพัฒนาการของเด็กไทย นิตยา คชภักดี และคณะ (กระทรวงศึกษาธิการ. 2546 : 1) พบว่า เด็กไทยจำนวนมากถึง 1 ใน 6 มีพัฒนาการล่าช้าไม่สมวัย โดยมีอัตราส่วนเพิ่มขึ้นตามอายุ ซึ่งผลการวิจัยดังกล่าว แสดงว่าเด็กเหล่านี้ขาดโอกาสเรียนรู้จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องพัฒนาเด็กโดยให้สอดคล้องกับบริบททางวัฒนธรรม และวิถีชีวิตทางสังคมที่ความรู้และเทคโนโลยีเกิดขึ้นมากและเป็นไปอย่างรวดเร็ว และไม่หยุดนิ่ง เด็กจำเป็นต้องได้รับการพัฒนาให้สามารถเติบโตและเรียนรู้ ได้ตลอดชีวิต โดยการปลูกฝังให้เด็กมีเจตคติที่ดีต่อการรับรู้ เรียนรู้ และมีความสามารถในการแสวงหาความรู้ กลั่นกรองข้อมูล เลือกใช้ และนำมาใช้ในสถานการณ์ที่ตนต้องการได้อย่างเหมาะสม การจัดการศึกษาระดับปฐมวัย เป็นการจัดการศึกษาที่มีประวัติความเป็นมายาวนาน โดยใช้หลักการและแนวคิดในการจัดการศึกษาปฐมวัย จากนักทฤษฎีหลายคน ซึ่งพอสรุปได้ดังนี้

เฟรดริค เฟอร์เบล (Friedrich Froebel) บิดาของการอนุบาลศึกษามีความเชื่อว่า การเล่นเป็นกิจกรรมพื้นฐานที่สำคัญที่ช่วยให้เด็กเกิดการเรียนรู้ การศึกษาจะเริ่มต้นที่รูปธรรมและพัฒนาไปสู่นามธรรม

จอง พิวาเจท์ (Chong Piaget) เป็นผู้นำคนหนึ่งในการศึกษาพัฒนาการเด็ก และการจัดการศึกษาปฐมวัยทฤษฎีขั้นตอน พัฒนาการทางสติปัญญาของเขาได้ถูกนำไปใช้อย่างกว้างขวางในการศึกษาเด็ก

มาเรีย มอนเตสซอรี (Maria Montessori) มีความคิดว่า เด็กมีความสุขในการซึมซับการเรียนรู้และสามารถพัฒนาปัญญาได้ทุกคน

สรุปได้ว่า การศึกษาในระดับปฐมวัยมีความสำคัญต่อเด็กเป็นอย่างมาก เพราะการเริ่มต้นที่ดีของชีวิต การเรียนรู้เหล่านี้จะมีอิทธิพลต่อชีวิตในอนาคตของเด็ก การจัดการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับวัยยังเป็นภูมิคุ้มกันที่เด็กจะก้าวสู่การเป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณภาพ ผู้ที่ทำหน้าที่เกี่ยวกับการจัดการศึกษา

ปฐมวัยจึงจำเป็นต้องให้ความสำคัญของการจัดการศึกษาให้กับเด็กวัยนี้ การเล่นเป็นสื่อเพื่อการเรียนรู้ มีการจัดสภาพแวดล้อมที่ดี และความพร้อมของเด็กเป็นสำคัญ

3.2 พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ เกี่ยวกับการจัดการศึกษาระดับปฐมวัย

นโยบายสำคัญของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2546 เกี่ยวกับการศึกษาปฐมวัย บทบัญญัติต่าง ๆ ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มีสาระสำคัญที่เกี่ยวข้องกับพัฒนาการเด็กปฐมวัย ดังนี้ (พชันี วัลยาจิม. 2545 : 15-16)

1. สาระในหมวดที่ 1 มาตรา 6,8 และ 9 สรุปได้ว่า
 - 1.1 การศึกษาปฐมวัยเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตลอดชีวิต
 - 1.2 ทุกส่วนของสังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาปฐมวัย
2. สาระในหมวดที่ 1 มาตรา 4 และหมวดที่ 2 มาตรา 10,12,13 และ 14 สรุปได้ว่า
 - 2.1 ให้มีการจัดทำนโยบายและแผนการศึกษาสำหรับเด็กปฐมวัย (0-5 ปี)
 - 2.2 การศึกษาปฐมวัยเริ่มตั้งแต่แรกเกิด – 5 ปี เป็นการศึกษาเตรียมความพร้อม
 - 2.3 พ่อแม่ ผู้ปกครอง บุคคลและสถาบันสังคมต่าง ๆ มีสิทธิที่จะได้รับการยกเว้นภาษีในการอบรมเลี้ยงดู ได้รับเงินอุดหนุนจากรัฐ และได้ยกเว้นภาษีตามที่กฎหมายกำหนด
3. สาระในหมวดที่ 3 มาตรา 15,17 และ 18 สรุปได้ว่า
 - 3.1 เด็กปฐมวัย หมายถึง เด็กอายุ 0-5 ปี
 - 3.2 การศึกษาปฐมวัยจัดได้ทั้ง 3 รูปแบบ คือ การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย
 - 3.3 การศึกษาปฐมวัย สามารถจัดได้ในสถานศึกษา เช่นเดียวกับการศึกษาขั้นพื้นฐาน คือจัดในสถานพัฒนาเด็กปฐมวัย โรงเรียน หรือศูนย์การเรียนรู้
4. สาระในหมวดที่ 4 มาตรา 22,24 และ 26 สรุปได้ว่า
 - 4.1 การจัดการศึกษาปฐมวัยต้องเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ
 - 4.2 ให้จัดกระบวนการเรียนรู้ตามความถนัด และความสนใจของผู้เรียน
 - 4.3 การประเมินผู้เรียนให้พิจารณาจากพัฒนาการ ความประพฤติ การร่วมกิจกรรม และจากการทดสอบ
5. สาระในหมวดที่ 5 มาตรา 41,43,44,45 และ 46 สรุปได้ว่า
 - 5.1 ท้องถิ่นและสถานศึกษาเอกชนสามารถจัดการศึกษาปฐมวัยได้
 - 5.2 สถานศึกษาเอกชนได้รับการสนับสนุนเงินอุดหนุนลดหย่อนภาษีตามความเหมาะสม
 - 5.3 สถานศึกษาเอกชนตามมาตรา 18(2) โรงเรียนเอกชนต้องเป็นนิติบุคคล

6. สาระในหมวดที่ 6 มาตรา 48 สรุปได้ว่า

6.1 สถานพัฒนาเด็กปฐมวัย โรงเรียน ศูนย์การเรียน ที่จัดการศึกษาปฐมวัยต้องมีระบบประกันคุณภาพการศึกษาภายใน เพื่อนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพ และมาตรฐานการศึกษา

7. สาระในหมวดที่ 7 มาตรา 53 สรุปได้ว่า

7.1 ครู ผู้บริหารสถานศึกษา ทั้งของรัฐและเอกชน ต้องมีใบอนุญาตประกอบวิชาชีพ

8. สาระในหมวดที่ 8 มาตรา 58,60 และ 61 สรุปได้ว่า

8.1 ในการจัดการศึกษาปฐมวัย บุคคล สถาบัน องค์กรต่าง ๆ ในสังคมที่ระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา โดยการเป็นผู้จัดหรือผู้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา การบริจาคทรัพย์สินรวมทั้งการมีส่วนร่วมรับภาระค่าใช้จ่ายการจัดการศึกษา จะได้รับกลดหย่อนหรือยกเว้นภาษีจากรัฐตามความเหมาะสม เพื่อเป็นแรงจูงใจในการระดมทรัพยากร นอกจากนี้ผู้จัดหรือผู้ร่วมจัด จะได้รับงบประมาณจากรัฐใน 2 ลักษณะ คือ เงินอุดหนุนทั่วไปเป็นค่าใช้จ่ายรายบุคคล และเงินอุดหนุนการศึกษา

9. สาระในหมวดที่ 9 มาตรา 63 และ 66 สรุปได้ว่า

ในการจัดการศึกษาปฐมวัย สามารถให้ความรู้แก่พ่อแม่ หรือผู้ปกครอง ตลอดจนเด็กปฐมวัยได้ด้วยเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา

กล่าวโดยสรุปได้ว่า พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2546 ให้ความสำคัญเกี่ยวกับการจัดการการศึกษาในระดับปฐมวัย เป็นอย่างมาก เพราะเป็นวัยที่ต้องปูพื้นฐานสู่การศึกษาในระดับการเรียนที่สูงขึ้นในลำดับต่อไป

3.3 รูปแบบการจัดการศึกษาปฐมวัย

การจัดการสถานศึกษาระดับปฐมวัยในต่างประเทศที่นิยมจัดทำกันมาก และเป็นสากลนั้นแบ่งออกได้เป็น 3 รูปแบบ คือ ศูนย์เลี้ยงเด็ก (Child care center) โรงเรียนเด็กเล็ก (Nursery school) และโรงเรียนอนุบาลทั้ง 3 รูปแบบนี้อาจเรียกชื่อแตกต่างกันไปบ้าง เช่น ศูนย์เลี้ยงเด็ก อาจเรียกว่า สถานรับเลี้ยงเด็กหรือศูนย์พัฒนาเด็ก

การจัดการศึกษาปฐมวัยในประเทศไทย รับเด็กอนุบาลตั้งแต่อายุ 3-5 ปี แต่มีการยืดหยุ่นได้ เช่น สถานศึกษาของเอกชนบางแห่ง อาจรับเด็กตั้งแต่ 2½ ปีขึ้นไป สถานศึกษาของรัฐบาลรับเด็กอายุ 4 ปีขึ้นไป ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับเกณฑ์และความพร้อมของแต่ละสถานศึกษาเป็นสำคัญ โดยทั่วไปมักขึ้นอยู่กับองค์ประกอบต่าง ๆ ต่อไปนี้ คือ จุดมุ่งหมายของการจัด เหตุผลและความต้องการของสังคม รูปแบบการให้บริการใหม่ รูปแบบของสถานที่จัดตั้ง กลุ่มอายุของเด็ก และประเภทของหน่วยงานที่จัด

ในปัจจุบันสถิติจำนวนเด็กปฐมวัยที่มีอายุต่ำกว่า 5 ปี มีอยู่กว่า 10 ล้านคน โดยมีหน่วยงานที่จัดบริการในการพัฒนาเด็กเหล่านี้หลายแห่งในรูปแบบต่าง ๆ กัน ทั้งนี้เพื่อตอบสนองความต้องการของเด็กและสังคม นอกจากนั้นนโยบายของรัฐยังมุ่งส่งเสริมการจัดการศึกษาระดับนี้อย่างไม่จำกัดรูปแบบโดยให้ออกชนมีส่วนรับผิดชอบมากขึ้น จึงเห็นได้ว่ามีหลายหน่วยงานที่จัดการศึกษาและมีชื่อเรียกต่าง ๆ กัน ทั้งจุดมุ่งหมาย และนโยบายอาจแตกต่างกันไปบ้าง ถ้าจะแยกหน่วยงานต่าง ๆ ดังกล่าว โดยยึดจุดมุ่งหมายเป็นหลักจะได้เป็น 2 กลุ่ม คือ

1. หน่วยงานที่ให้การศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา หรือเตรียมประถมศึกษา เป็นหน่วยงานที่จัดการศึกษาในแง่ที่มุ่งพัฒนาด้านวิชาการ เตรียมให้เด็กมีความพร้อมทางด้านวิชาการที่จะเข้าเรียนในชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 หน่วยงานประเภทนี้ ได้แก่ โรงเรียนอนุบาลต่าง ๆ ทั้งที่ดำเนินการโดยรัฐบาลและเอกชน

2. หน่วยงานที่มุ่งพัฒนาเด็กเล็กในด้านส่งเสริมการอบรมเลี้ยงดูให้เจริญเติบโตทั้งในด้านร่างกาย และจิตใจ และเพื่อแบ่งเบาภาระของมารดา หน่วยงานดังกล่าว ได้แก่ โครงการพัฒนาเด็กเล็กของกรมพัฒนาชุมชน สถานรับเลี้ยงเด็ก และสถานสงเคราะห์เด็กของเอกชนภายใต้การควบคุมของกรมประชาสงเคราะห์

โรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน โรงเรียนสำนักบริหารการศึกษาท้องถิ่น ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดกรมพัฒนาชุมชน และศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด มีวิธีการดำเนินการจัดการศึกษา สรุปได้ดังนี้

1. สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน กระทรวงศึกษาธิการ มีการดำเนินการจัดการศึกษาในระดับก่อนประถมศึกษา หรือระดับปฐมวัยในระบบโรงเรียน รับเด็กอายุ 3-5 ปี เข้าเรียนในหลักสูตร 3 ปี หรือ 2 ปี หรือเปิดการสอนระดับชั้นอนุบาลถึงระดับชั้นประถมศึกษา เป็นการจัดการศึกษาเพื่อเตรียมความพร้อมก่อนเข้าเรียนชั้นประถมศึกษา การจัดประสบการณ์การเรียนรู้โดยการยึดหลักสูตรก่อนประถมศึกษา พุทธศักราช 2540 การดำเนินงานโรงเรียนอนุบาลจะจัดในลักษณะใดขึ้นอยู่กับปรัชญาทางการศึกษา ที่ผู้บริหารเป็นผู้กำหนด โครงร่างขึ้น ปรัชญาทางการศึกษานี้จะสะท้อนให้เห็นถึงค่านิยม ความเชื่อ และการถูกฝึกอบรมที่ผู้บริหารสถานศึกษาเคยได้รับมา ปรัชญาจะเป็นเสมือนกุญแจที่นำไปสู่ความสำเร็จของการจัดการศึกษาปฐมวัย (พัชนี วัชยาภิรมย์, 2545 : 17)

2. สำนักบริหารการศึกษาท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย ดำเนินการจัดการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา หรือระดับปฐมวัยให้แก่เด็ก 3-5 ปี เด็กก่อนเกณฑ์การศึกษาภาคบังคับในเขตเทศบาล และเมืองพัทยา องค์การบริหารส่วนจังหวัด และองค์การบริหารส่วนตำบลต่าง ๆ ซึ่งจัดในระบบโรงเรียน เพื่อพัฒนาการเตรียมความพร้อมที่จะเข้ารับการศึกษาในระดับประถมศึกษาต่อไป

โดยจัดเป็นหลักสูตร แนวการจัดประสบการณ์จัดตามหลักสูตรปฐมวัย พุทธศักราช 2546 และใช้แผนการจัดประสบการณ์ของกรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น

3. ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดกรมพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย ดำเนินการจัดตั้งศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในหมู่บ้าน โดยรับเด็กเล็กที่มีอายุระหว่าง 3-5 ปี ซึ่งศูนย์พัฒนาเด็กเล็กจะจัดตั้งอยู่ในหมู่บ้านเขตพัฒนา โดยรับเด็กในหมู่บ้านเข้าเรียน และส่งเสริมให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานโดยมีกรมการพัฒนาชุมชนให้การสนับสนุน และประสานงาน

รูปแบบ เน้นที่การอบรมเลี้ยงดูที่ถูกต้องเหมาะสม โดยมีบุคลากรหรือบุคลากร หรือผู้ดูแลเด็กเป็นผู้ปฏิบัติงาน โดยการคัดเลือกจากบุคคลในท้องถิ่นที่ศรัทธาในการเลี้ยงดูเด็ก ซึ่งทางกรมการพัฒนาชุมชนจะทำการฝึกอบรมให้

วัตถุประสงค์ เพื่อส่งเสริมให้เด็กที่มีอายุระหว่าง 3-5 ปี ในเขตพัฒนาได้รับการเลี้ยงดูอย่างถูกต้องและเหมาะสม รวมทั้งส่งเสริมให้ท้องถิ่นช่วยตัวเอง และร่วมมือกันพัฒนาเด็ก โดยเผยแพร่วิชาการแผนใหม่ไปสู่บิดามารดา ผู้ปกครองเด็กและชุมชน

แนวการจัดกิจกรรมให้กับเด็กเป็นการจัดกิจกรรม เพื่อส่งเสริมเด็กในการเล่น และการปฏิบัติจริง เพื่อการเรียนรู้จากการใช้อุปกรณ์ที่เป็นของจริงและของจำลอง การหัดให้เด็กได้ช่วยตนเอง

4. ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัดสังกัดกรมการศาสนา มีรูปแบบสอนเด็กก่อนเกณฑ์ที่เข้ารับการศึกษาก่อนบังคับตามกฎหมายทั้งชายและหญิงที่มีอายุตั้งแต่ 3-5 ปี โดยมีพระภิกษุสามเณรเป็นผู้สอน และมีพี่เลี้ยงที่เป็นฆราวาสร่วมปฏิบัติงาน เพื่อคอยดูแลเด็ก และมีแนวการจัดประสบการณ์โดยยึดหลักสูตรปฐมวัย พุทธศักราช 2546

วัตถุประสงค์ เพื่อให้พระได้ทำประโยชน์แก่สังคม โดยมีพี่เลี้ยงเป็นฆราวาสร่วมปฏิบัติงาน ใช้วัดเป็นโรงเรียนสำหรับอบรมสั่งสอน และขึ้นเพื่อการกุศลไม่เก็บค่าเล่าเรียน เป็นการเตรียมเด็กให้มีความรู้พื้นฐานก่อนที่จะเข้าเรียน เป็นการปลูกฝังคุณธรรม วัฒนธรรมอันดีงามให้แก่เด็ก

สรุปได้ว่า รูปแบบการจัดการศึกษาปฐมวัยในต่างประเทศที่นิยมจัดทำกันมาก และเป็นสากล มี 3 รูปแบบ คือ ศูนย์เลี้ยงเด็ก โรงเรียนเด็กเล็ก และโรงเรียนอนุบาล ส่วนในประเทศไทยนิยมเรียกว่าศูนย์เลี้ยงเด็กเล็ก หรือโรงเรียนอนุบาล ซึ่งจะรับเด็กอนุบาลตั้งแต่อายุ 3-5 ปี แต่มีการยืดหยุ่นได้ เช่น สถานศึกษาของเอกชนบางแห่ง อาจรับเด็กตั้งแต่ 2 ½ ปีขึ้นไป สถานศึกษาของรัฐบาลรับเด็กอายุ 4 ปีขึ้นไป ขึ้นอยู่กับเกณฑ์และความพร้อม และองค์ประกอบต่าง ๆ

3.4 ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก

ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก หมายถึง สถานศึกษาที่ให้บริการ และจัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้แก่เด็กที่มีอายุระหว่าง 3-5 ปี และเป็นศูนย์พัฒนาเด็กเล็กที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จัดขึ้นเอง หรือรับถ่ายโอนจากส่วนราชการเดิม อันได้แก่ กรมศาสนา กรมการพัฒนาชุมชน และสำนักคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น. 2550 : 15)

ภารกิจ

เป็นอำนาจหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการให้การศึกษา และพัฒนาคุณภาพชีวิต ตามกฎหมายจัดตั้งเทศบาล องค์การบริหารส่วนตำบล โดยจัดการศึกษาในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ซึ่งถือเป็นสถานศึกษาตามกฎหมายการศึกษาแห่งชาติ จึงต้องการการศึกษาให้สอดคล้องกับหลักสูตรการจัดการศึกษาปฐมวัย พ.ศ. 2546

วัตถุประสงค์

1. เพื่อเป็นการขยายบริการแก่ชุมชนด้านการพัฒนาเด็กเล็ก นอกเหนือจากการให้เด็กเข้ารับการศึกษาปฐมวัย หรืออนุบาลในโรงเรียน

2. ให้เด็กเล็ก อายุ 3-5 ปี ได้รับการพัฒนาความพร้อมทุกด้าน และมีประสบการณ์เรียนรู้ เพื่อเตรียมพร้อมไปสู่การเรียนในระดับที่สูงขึ้น สามารถอยู่ร่วมในสังคมได้อย่างมีความสุข

ปัจจุบันองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้แก่ สำนักงานเทศบาลเมือง สำนักงานเทศบาลตำบล สำนักงานเทศบาลเมืองพญา องค์การบริหารส่วนจังหวัด และองค์การบริหารส่วนตำบล ดำเนินการจัดการศึกษาแก่เด็กเล็กในศูนย์ 2 ลักษณะ รวม 17,100 แห่ง ดังนี้

1. องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจัดตั้งเอง โดยใช้งบประมาณองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 2,774 แห่ง

2. องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นรับถ่ายโอนจากส่วนราชการ ตามกฎหมาย 14,326 แห่ง แยกเป็นศูนย์พัฒนาเด็กเล็กจากกรมพัฒนาชุมชน จำนวน 7,520 แห่ง ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กจากสำนักคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ จำนวน 2,651 แห่ง และศูนย์พัฒนาเด็กเล็กก่อนเกณฑ์ในวัด มัสยิด จากกรมศาสนา จำนวน 4,155 แห่ง

สรุปได้ว่า ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก หมายถึง สถานศึกษาที่ให้บริการ และจัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้แก่เด็กที่มีอายุระหว่าง 3-5 ปี และเป็นศูนย์พัฒนาเด็กเล็กที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จัดขึ้นเอง หรือรับถ่ายโอนจากส่วนราชการเดิม อันได้แก่ กรมศาสนา กรมการพัฒนาชุมชน และสำนักคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ โดยมีภารกิจและวัตถุประสงค์เป็นไปตามเกณฑ์มาตรฐานจาก กระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยการจัดการศึกษาหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย ปี พ.ศ. 2546 โดยจัดให้มีความสอดคล้องกับหลักสูตรการศึกษาปฐมวัยเป็นสำคัญ

3.5 กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในฐานะหน่วยงานซึ่งมีภารกิจหน้าที่รับผิดชอบด้านการพัฒนาเด็ก ตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญและกฎหมายว่าด้วยแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจ ไม่ว่าจะเป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในรูปแบบใดก็ตาม ทั้งองค์การบริหารส่วนตำบล เทศบาล หรือเมืองพัทยาที่ดี ล้วนมีบทบาทที่สำคัญในการบริหารจัดการเกี่ยวกับศูนย์พัฒนาเด็กเล็กทั้งสิ้น ปัจจุบันองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้จัดตั้ง และดำเนินงานศูนย์พัฒนาเด็กเล็กพร้อมทั้งรับถ่ายโอนศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ซึ่งเดิมอยู่ในความดูแลรับผิดชอบของส่วนราชการต่าง ๆ โดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีหน้าที่รับผิดชอบในการส่งเสริมและพัฒนาศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในทุก ๆ ด้าน เพื่อให้เด็กได้รับการพัฒนาอย่างเต็มตามศักยภาพ และได้มาตรฐาน กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น ได้เล็งเห็นความสำคัญในการจัดทำมาตรฐานการดำเนินงานศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ให้สามารถดำเนินงานเพื่อพัฒนาเด็กได้อย่างมีคุณภาพ และเหมาะสม ซึ่งจะ เป็นแนวทางให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นถือปฏิบัติในการดำเนินงานศูนย์พัฒนาเด็กเล็กต่อไป สำหรับมาตรฐานดังกล่าว ได้รวบรวม และจัดทำขึ้นจำแนกออกเป็นมาตรฐานการดำเนินงาน 4 ด้าน ประกอบด้วย

3.5.1 มาตรฐานการดำเนินงานศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นถือปฏิบัติในการดำเนินงานศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ได้รวบรวม และจัดทำขึ้นจำแนกออกเป็นมาตรฐานการดำเนินงาน 4 ด้าน ประกอบด้วย

1. ด้านบุคลากร และการบริหารจัดการ เป็นการกำหนดมาตรฐานการดำเนินงานสำหรับ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ด้านบุคลากร และการบริหารจัดการ เช่น คุณสมบัติและบทบาทหน้าที่ของบุคลากรต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นผู้บริหารขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หัวหน้าศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ผู้ดูแลเด็ก ผู้ประกอบอาหาร ตลอดจนผู้ทำความสะอาดศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก เป็นต้น

2. ด้านอาคารสถานที่ สิ่งแวดล้อม และความปลอดภัย เป็นการกำหนดมาตรฐานสำหรับ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ด้านอาคารสถานที่ สิ่งแวดล้อม และความ ปลอดภัย ดังนี้

- 2.1 ด้านอาคารสถานที่ เป็นการกำหนดมาตรฐานเกี่ยวกับพื้นที่ของศูนย์พัฒนาเด็ก เล็กที่ตั้ง จำนวนชั้นของอาคาร ทางเข้า - ออก และประตูหน้าต่าง ตลอดจนพื้นที่ใช้สอยอื่นๆ เป็นต้น

- 2.2 สิ่งแวดล้อม เป็นการกำหนดมาตรฐานเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมทั้งภายในและ ภายนอกตัวอาคาร เช่น แสงสว่าง เสียง การถ่ายเทอากาศ สภาพพื้นที่ภายในอาคาร รั้ว สภาพแวดล้อมและมลภาวะ เป็นต้น

2.3 ด้านความปลอดภัย เป็นการกำหนดมาตรฐานที่เกี่ยวกับความปลอดภัย เช่น การกำหนดมาตรการป้องกันความปลอดภัย และมาตรการเตรียมความพร้อมรับสถานการณ์ฉุกเฉิน

3. ด้านวิชาการ และกิจกรรมตามหลักสูตร เป็นการกำหนดมาตรฐานสำหรับศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ด้านวิชาการ และกิจกรรมตามหลักสูตร ได้แก่ คุณลักษณะของเด็กที่พึงประสงค์ 12 ประการ คุณลักษณะตามวัย (ด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา) การจัดประสบการณ์ ตลอดจนการจัดกิจกรรมประจำวันสำหรับเด็ก เป็นต้น

4. ด้านการมีส่วนร่วม และการสนับสนุนจากชุมชน เป็นการกำหนดมาตรฐานสำหรับศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ด้านการมีส่วนร่วมและการสนับสนุนจากชุมชน เช่น การประชุมชี้แจงให้ราษฎรในชุมชนทราบถึงประโยชน์และความจำเป็นของการดำเนินงาน การจัดกิจกรรมประชาสัมพันธ์การจัดให้มีกองทุนส่งเสริมและสนับสนุนการดำเนินงาน ตลอดจนการติดตามและประเมินผลรวมถึงการเข้ามามีส่วนร่วมจากชุมชน หรือประชาคมในท้องถิ่น เป็นต้น

3.5.2 มาตรฐานด้านบุคลากร และการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก

บุคลากรที่เกี่ยวข้องในการดำเนินงานของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ประกอบด้วย ผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้แก่ นายกองค้การบริหารส่วนท้องถิ่น และปลัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ตลอดจนบุคลากรซึ่งทำหน้าที่ในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก อาทิ หัวหน้าศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ผู้ดูแลเด็ก ผู้ประกอบอาหารและผู้ทำความสะอาด เป็นต้น โดยบุคลากรที่เกี่ยวข้องจะต้องมีคุณสมบัติ บทบาทหน้าที่ และความรับผิดชอบในการบริหารจัดการเพื่อให้ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถดำเนินงานให้การศึกษาและพัฒนาการสำหรับเด็กได้อย่างถูกต้องตามหลักวิชาการด้วยความเหมาะสม และเป็นไปตามความต้องการของท้องถิ่น ดังนี้

1. ด้านคุณสมบัติ

1.1 ผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้แก่ นายกเทศมนตรี นายกองค้การบริหารส่วนตำบล ปลัดเทศบาล ปลัดกองค้การบริหารส่วนตำบล รวมถึงผู้บริหารการศึกษา ได้แก่ ผู้อำนวยการสำนัก ผู้อำนวยการกอง หัวหน้ากองการศึกษา ควรมีคุณสมบัติที่สำคัญ ดังนี้

1.1.1 มีความรู้ความเข้าใจ และตระหนักถึงความสำคัญในการดำเนินงานด้านการให้การศึกษาและพัฒนาการเด็กเล็ก

1.1.2 มีนโยบายแผนและงบประมาณเพื่อการดำเนินงานที่ชัดเจนในการส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาศูนย์เด็กเล็กให้มีคุณภาพ

1.2 บุคลากรซึ่งทำหน้าที่ในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ได้แก่ หัวหน้าศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ผู้ดูแลเด็ก ผู้ประกอบอาหาร และผู้ทำความสะอาด ควรมีคุณสมบัติที่สำคัญ ดังนี้

1.2.1 หัวหน้าศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก มีสถานภาพเป็นพนักงานส่วนท้องถิ่นหรือพนักงานจ้างขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตามมาตราฐานทั่วไปหรือหลักเกณฑ์เกี่ยวกับพนักงานส่วนท้องถิ่นหรือพนักงานจ้างที่ออกตามพระราชบัญญัติระเบียบบริหารงานบุคคลส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542 และควรมีคุณสมบัติ ดังนี้

1.2.1.1 มีวุฒิการศึกษาไม่ต่ำกว่าปริญญาตรีทางการศึกษาขึ้นไป สาขาวิชาเอกอนุบาลศึกษาหรือปฐมวัย หรือปริญญาทางการศึกษา หรือทางวิชาชีพสาขาอื่น ๆ ที่คณะกรรมการกลางพนักงานส่วนท้องถิ่นรับรอง และมีประสบการณ์ในการทำงานเกี่ยวกับการพัฒนาเด็กปฐมวัยมาแล้วไม่น้อยกว่า 2 ปี

1.2.1.2 มีคุณสมบัติทั่วไป และคุณสมบัติเฉพาะตำแหน่งตามมาตราฐานทั่วไปที่คณะกรรมการกลางพนักงานส่วนท้องถิ่นกำหนด

1.2.1.3 มีความรู้เรื่องโภชนาการ และอาหารเป็นอย่างดี

1.2.1.4 ไม่เป็นผู้มีความประพฤติเสื่อมเสีย หรือบกพร่องในศีลธรรมอันดี

1.2.1.5 ไม่มีประวัติการกระทำผิดต่อเด็ก หรือละเมิดสิทธิเด็ก

1.2.1.6 ไม่เป็นผู้เคยต้องรับโทษจำคุกโดยคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุกเว้นแต่ความผิดที่เป็นลหุโทษ หรือความผิดที่ได้กระทำโดยประมาท

1.2.1.7 แพทย์ให้การรับรองว่ามีสุขภาพจิตดี สุขภาพแข็งแรง ไม่เป็นโรคติดต่อร้ายแรง ไม่เป็นผู้วิกลจริต หรือจิตฟั่นเฟือน ไม่สมประกอบ และไม่เป็นผู้ติดสารเสพติด

1.2.2 ผู้ดูแลเด็ก มีวุฒิการศึกษาตามที่คณะกรรมการกลางพนักงานส่วนท้องถิ่นกำหนด โดยมีสถานภาพเป็นพนักงานจ้างขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตามมาตราฐานทั่วไปหรือหลักเกณฑ์เกี่ยวกับพนักงานจ้างที่ออกตามพระราชบัญญัติระเบียบบริหารงานบุคคลส่วนท้องถิ่น พ.ศ.2542 และควรมีคุณสมบัติ ดังนี้

1.2.2.1 มีคุณสมบัติทั่วไป และคุณสมบัติเฉพาะตำแหน่งตามมาตราฐานทั่วไปที่คณะกรรมการกลางพนักงานส่วนท้องถิ่นกำหนด

1.2.2.2 ไม่เป็นผู้มีความประพฤติเสื่อมเสีย หรือบกพร่องในศีลธรรมอันดี

1.2.2.3 ไม่มีประวัติการกระทำผิดต่อเด็ก หรือละเมิดสิทธิเด็ก

1.2.2.4 ไม่เป็นผู้เคยต้องรับโทษจำคุกโดยคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุกเว้นแต่ความผิดที่เป็นลหุโทษ หรือความผิดที่ได้กระทำโดยประมาท

1.2.2.5 แพทย์ให้การรับรองว่ามีสุขภาพจิตดี สุขภาพแข็งแรง ไม่เป็นโรคติดต่อ ร้ายแรง ไม่เป็นผู้วิกลจริต หรือจิตฟั่นเฟือน ไม่สมประกอบ และไม่เป็นผู้ติดสารเสพติด

1.2.2.6 มีระดับวุฒิภาวะ และบุคลิกลักษณะเหมาะสม ทั้งด้านจิตใจอารมณ์ สังคม มีความตั้งใจปฏิบัติงานด้วยความรัก ความอ่อนโยน เอื้อต่อการปฏิบัติหน้าที่ในการดูแลเด็ก เล็กอย่างเหมาะสม

1.2.2.7 เป็นบุคคลที่มีความรักเด็ก มีอุปนิสัยสุ่มเยือกเย็น และขยันอดทน

1.2.2.8 มีประสบการณ์ในการทำงานเกี่ยวกับการพัฒนาเด็กปฐมวัยมาแล้ว ไม่น้อยกว่า 2 ปี

1.2.3 ผู้ประกอบอาหาร ควรมีคุณสมบัติที่สำคัญ ดังนี้ มีคุณสมบัติเช่นเดียวกับ ผู้ดูแลเด็ก ยกเว้น วุฒิการศึกษา ควรจบการศึกษาไม่ต่ำกว่าภาคบังคับ และควรเป็นผู้มีความรู้เรื่อง โภชนาการ และอาหารเป็นอย่างดี

1.2.4 ผู้ทำความสะอาด ควรมีคุณสมบัติที่สำคัญ ดังนี้ มีคุณสมบัติเช่นเดียวกับ ผู้ดูแลเด็ก ยกเว้น วุฒิการศึกษา ควรจบการศึกษาไม่ต่ำกว่าภาคบังคับ

2. ด้านบทบาทหน้าที่

2.1 ผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควรมีบทบาทหน้าที่ ดังนี้

2.1.1 สำรวจความต้องการของชุมชนในการดำเนินงานศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก

2.1.2 กำหนดโครงสร้างการบริหารงานศูนย์พัฒนาเด็กเล็กตามความพร้อมด้าน ทรัพยากรบุคคล สถานที่ และฐานะการคลังของแต่ละท้องถิ่น

2.1.3 จัดทำแผนงาน โครงการ และงบประมาณในการจัดตั้ง และสนับสนุนการ ดำเนินงานศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก รวมทั้งจัดทำขออนุญาตขอความเห็นชอบจากสภาท้องถิ่น

2.1.4 จัดทำประกาศจัดตั้งศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก

2.1.5 จัดทำระเบียบ หรือข้อบังคับว่าด้วยศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก

2.1.6 กำหนดแผนปฏิบัติการและงบประมาณในการส่งเสริมและพัฒนาศูนย์ พัฒนาเด็กเล็กทุกด้านอย่างต่อเนื่อง

2.1.7 ควบคุม กำกับดูแลการดำเนินงานของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กให้มีคุณภาพและ ถูกต้องตามหลักวิชาการ

2.2 หัวหน้าศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ควรมีบทบาทหน้าที่รับผิดชอบดูแลบุคลากรและการ ดำเนินงานภายในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ให้เป็นไปตามนโยบาย และแผนงานที่วางไว้อย่างถูกต้องตาม หลักวิชาการ และด้วยความเรียบร้อย เกิดประโยชน์ต่อเด็กมากที่สุด

2.3 ผู้ดูแลเด็ก ควรมีบทบาทหน้าที่ ดังนี้

2.3.1 ปฏิบัติหน้าที่ตามกิจวัตรของเด็กเพื่อให้เด็กมีความเจริญเติบโตมี พัฒนาการทุกด้านสมวัย

2.3.2 ส่งเสริมพัฒนาการของเด็กในลักษณะบูรณาการเชิงสร้างสรรค์กล่าวคือ ให้เด็กได้พัฒนาด้านจิตใจ อารมณ์ สังคม และจริยธรรมไปพร้อมๆ กัน โดยให้โอกาสเด็กเรียนรู้จาก สิ่งของ และผู้คนที่อยู่รอบข้าง ซึ่งเด็กจะเรียนรู้โดยประสาทสัมผัสทั้งห้า การเคลื่อนไหวการเล่น และการลงมือกระทำ ดังนั้น ผู้ดูแลเด็กจะต้องส่งเสริมให้โอกาสเด็กได้พัฒนาอย่างเต็มศักยภาพ

2.3.3 สังเกต และบันทึกความเจริญเติบโต พฤติกรรม พัฒนาการต่างๆ ของเด็ก เพื่อจะได้เห็นความเปลี่ยนแปลงทั้งปกติ และผิดปกติที่เกิดขึ้นกับเด็ก ซึ่งจะนำไปสู่การค้นหาสาเหตุ และวิธีการแก้ไขได้ทันท่วงที

2.3.4 จัดสิ่งแวดล้อมที่ปลอดภัย ถูกสุขลักษณะ เหมาะสมในการพัฒนาเด็กทุก ด้าน ทั้งภายในอาคารและภายนอกอาคารให้สะอาด มีความปลอดภัย เหมาะสมกับพัฒนาการเด็ก

2.3.5 ประสานสัมพันธ์ระหว่างเด็กกับพ่อแม่ ผู้ปกครอง และสมาชิกใน ครอบครัว ตลอดจนเป็นสื่อกลางในการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างเด็กกับพ่อแม่ ผู้ปกครอง และ สมาชิกในครอบครัว เพื่อทราบถึงพฤติกรรม พัฒนาการการเปลี่ยนแปลงได้อย่างต่อเนื่อง

2.3.6 มีการพัฒนาตนเองในทางวิชาการ และอาชีพ ใฝ่หาความรู้ และพัฒนา ตนเองอยู่เสมอ ดังนี้

2.3.6.1 การพัฒนาด้านความรู้ทางวิชาการ และทักษะอาชีพอย่างต่อเนื่อง เช่น การศึกษาหาความรู้ การเข้ารับการอบรมเพิ่มเติมอย่างสม่ำเสมอ การติดตามความเปลี่ยนแปลง ด้านความรู้ และเทคโนโลยีโดยอาศัยสื่อที่หลากหลาย รวมทั้งการรวมกลุ่มแลกเปลี่ยนประสบการณ์ การศึกษาดูงานศูนย์พัฒนาเด็กเล็กที่มีคุณภาพ การเข้าร่วมเป็นสมาชิกและการจัดตั้งชมรมเครือข่าย สำหรับผู้ดูแลเด็ก ซึ่งจะก่อให้เกิดประโยชน์โดยตรงแก่ผู้ดูแลเด็ก

2.3.6.2 การพัฒนาด้านบุคลิกภาพ เช่น การพัฒนาด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม จิตใจ และจริยธรรม โดยเน้นการพัฒนาตนเอง การรู้จักตนเอง และผู้อื่น การสื่อสาร และการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลง

2.3.7 รู้จักใช้ประโยชน์จากแหล่งข้อมูล ความรู้ และเครือข่ายการปฏิบัติงานเพื่อ สนับสนุนการปฏิบัติงานในด้านต่างๆ จากหน่วยงานภาครัฐ องค์กรเอกชน และแหล่งข้อมูลต่าง ๆ ในชุมชน ดังนี้

2.3.7.1 หน่วยงานภาครัฐ เช่น กระทรวงมหาดไทย (กรมการพัฒนาชุมชน กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น) กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (กรม พัฒนาสังคมและสวัสดิการ) กระทรวงแรงงาน (กรมสวัสดิการและคุ้มครองแรงงาน กรมพัฒนา ฝีมือแรงงาน) กระทรวงศึกษาธิการ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนัก บริหารงานการศึกษาออกโรงเรียน สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน สำนักงาน

คณะกรรมการการอุดมศึกษา สถาบันแห่งชาติเพื่อการพัฒนาเด็กและครอบครัว มหาวิทยาลัยมหิดล มหาวิทยาลัยราชภัฏ) กระทรวงสาธารณสุข (กรมอนามัย กรมสุขภาพจิต) กระทรวงวัฒนธรรม (กรมการศาสนา) กระทรวงกลาโหม (กองทัพเรือ) เป็นต้น

2.3.7.2 องค์กรเอกชน สมาคม และมูลนิธิต่างๆ เช่น สมาคม วาย ดับเบิลยู ซี เอ มูลนิธิเด็กอ่อนในสลัมในพระอุปถัมภ์สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอเจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวง นราธิวาสราชนครินทร์ มูลนิธิเพื่อการพัฒนาเด็ก มูลนิธิช่วยเหลือเด็กยากจน ซี ซี เอฟ ในประเทศไทยสภาองค์กรพัฒนาเด็กและเยาวชนแห่งชาติ (สอद्य.) องค์การยูนิเซฟ เซฟเดอะซิดเดรน ยู เอส เอส ภาสตรี้แห่งชาติในพระบรมราชินูปถัมภ์ สหทัยมูลนิธิ มูลนิธิดวงประทีป เป็นต้น

2.3.7.3 แหล่งข้อมูลความรู้ในชุมชน เช่น สถานีอนามัย โรงพยาบาล สถานรับเลี้ยงเด็กในนิคมต่างๆ สำนักงานพัฒนาสังคมและสวัสดิการจังหวัด (กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ) ศูนย์สงเคราะห์ราษฎรประจำหมู่บ้าน (สำนักงานปลัดกระทรวงแรงงาน) องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กต่างๆ โรงเรียนประถมศึกษาในชุมชน ศูนย์สื่อประจำหมู่บ้านของสำนักงาน คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ศูนย์บริการสาธารณสุข ศูนย์สงเคราะห์เด็กปฐมวัย ศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียนในชุมชน (กรุงเทพมหานคร) ข้าราชการครู หรือข้าราชการอื่นๆ ซึ่งเป็นผู้ทรงความรู้ หรือที่เกษียณอายุแล้ว เป็นต้น

2.4 ผู้ประกอบอาหาร ควรมีบทบาทหน้าที่ในการประกอบอาหารให้ถูกสุขลักษณะ ถูกอนามัย และโภชนาการสำหรับเด็กปฐมวัย รวมทั้งการแต่งกายสะอาดเรียบร้อย การจัดสถานที่เตรียมและปรุงอาหาร จัดเครื่องสุขภัณฑ์เครื่องครัวสะอาดเป็นระเบียบเรียบร้อย และมีการจัดการขยะถูกสุขลักษณะ

2.5 ผู้ทำความสะอาด ควรมีบทบาทหน้าที่ในการทำความสะอาด ดูแลความเป็นระเบียบเรียบร้อย ทั้งภายใน และภายนอกอาคารศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก

3. ด้านรูปแบบการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

3.1 ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ประกอบด้วยคณะกรรมการบริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ซึ่งได้แก่บุคคลที่ได้รับการคัดเลือกจากชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นผู้แต่งตั้งโดยกำหนดจำนวนตามความเหมาะสม โดยจะต้องประกอบด้วยผู้ทรงคุณวุฒิทางการศึกษา ผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้แทนกลุ่มองค์กรประชาคม ผู้แทนผู้ปกครอง ผู้แทนผู้ดูแลเด็ก อย่างละไม่น้อยกว่า 1 คน โดยมีหัวหน้าศูนย์พัฒนาเด็กเล็กทำหน้าที่เลขานุการคณะกรรมการ โดยตำแหน่ง

3.2 ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบริหารจัดการโดยคณะกรรมการบริหารศูนย์ มีนายกเทศมนตรี/นายกองค์การบริหารส่วนตำบล หรือผู้ที่นายกเทศมนตรี/นายกองค์การบริหารส่วนตำบลมอบหมาย

เป็นประธาน ยกเว้นศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด/มัสยิดที่รับถ่ายโอนจากกรมการศาสนาให้เจ้าอาวาสหรือผู้ที่เจ้าอาวาสมอบหมายเป็นประธาน

3.3 การบริหารงบประมาณและการบริหารงานบุคคล เป็นหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่จะต้องปฏิบัติตามระเบียบกระทรวงมหาดไทย และมาตรฐานทั่วไปหรือหลักเกณฑ์ที่ออกตามพระราชบัญญัติระเบียบบริหารงานบุคคลส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542 และมาตรฐานด้านบุคลากร และการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกำหนด

3.4 ให้คณะกรรมการบริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทำหน้าที่ประเมินผู้ดูแลเด็ก ผู้ประกอบอาหาร และผู้ทำความสะอาด ในด้านความรู้ ความสามารถให้ เป็นไปตามมาตรฐานด้านบุคลากรและการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็กกำหนด และเสนอผลการประเมินให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นประกอบการพิจารณาคัดเลือกต่อไป

4. ด้านการบริหารจัดการ

พระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พุทธศักราช 2542 ซึ่งออกตามความในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2540 ได้บัญญัติอำนาจและหน้าที่ให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทุกประเภทรับผิดชอบการจัดบริการสาธารณะให้แก่ประชาชนในพื้นที่ ซึ่งรวมถึงการจัดการศึกษาด้วย และพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 ซึ่งเป็นกฎหมายแม่บททางการศึกษา ก็ได้บัญญัติไว้ให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีสิทธิจัดการศึกษาระดับใดก็ได้ ตามความพร้อมความ เหมาะสม และความ ต้องการของประชาชนในท้องถิ่นนั้นๆ ประกอบกับแผนปฏิบัติการกำหนดขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้กำหนดให้การศึกษาปฐมวัย หรือก่อนประถมศึกษา เป็นหน้าที่ซึ่งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องจัดทำ โดยให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเพื่อเป็นการกระจายโอกาสให้ประชาชนผู้ปกครองได้รับบริการเพื่อเตรียมความพร้อมให้แก่เด็กปฐมวัยอย่างทั่วถึงและมีประสิทธิภาพจึงควรกำหนดแนวทางการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ให้เป็นไปตามนโยบายและวัตถุประสงค์ดังต่อไปนี้

4.1 นโยบายจัดตั้งศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก (อายุ 3 – 5 ปี) ด้วยความร่วมมือของชุมชนเพื่อกระจายโอกาสการเตรียมความพร้อม และพัฒนาเด็กทั้งด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม และสติปัญญาอย่างเหมาะสมตามวัย และเต็มตามศักยภาพ ตลอดจนเพื่อแบ่งเบาภาระของผู้ปกครอง และเป็นพื้นฐานของการศึกษาในระดับ ที่สูงขึ้นต่อไป

4.2 เป้าหมายขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นรับผิดชอบในการบริหารและจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็กให้มีคุณภาพตามหลักวิชาการ ระเบียบที่เกี่ยวข้อง และด้วยความร่วมมือของประชาชนในชุมชนท้องถิ่นนั้นๆ

4.3 วัตถุประสงค์

4.3.1 เพื่อส่งเสริม และสนับสนุนให้เด็กได้รับการดูแลที่ถูกต้องลักษณะ และได้รับการฝึกฝนพัฒนาตามวัยและเต็มตามศักยภาพ

4.3.2 เพื่อพัฒนาความพร้อมของเด็กในทุกๆ ด้านแบบองค์รวม ตามหลักจิตวิทยาพัฒนาการและหลักการจัดการศึกษาปฐมวัย

4.3.3 เพื่อกระตุ้นให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัด และพัฒนาความพร้อมของเด็กก่อนเข้าเรียนระดับประถมศึกษา ตลอดจนส่งเสริมให้ครอบครัวเป็นฐานในการเลี้ยงดู และพัฒนาเด็กได้อย่างถูกต้องวิธี

4.3.4 เพื่อส่งเสริม สนับสนุนความร่วมมือระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับชุมชน ให้สามารถร่วมกันวางแผน และดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมายได้

4.3.5 เพื่อแบ่งเบาภาระการอบรมเลี้ยงดูเด็กของผู้ปกครองที่มีรายได้น้อย ให้สามารถออกไปประกอบอาชีพได้โดยสะดวก และเป็นการกระจายโอกาสในการพัฒนาความพร้อมสำหรับเด็กทุกคนให้ได้รับการพัฒนาอย่างทั่วถึง

4.3.6 เพื่อให้การบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเป็นไปอย่างมีคุณภาพ

4.4 การจัดตั้งศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก กรณีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นประสงค์จะจัดตั้งศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ควรมีสถานที่ อาคารและดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

4.4.1 ความต้องการให้จัดตั้งศูนย์

4.4.2 ความต้องการในการส่งเด็กเข้าเรียน ควรมีเด็กที่รับบริการ อายุ 3 – 5 ปี ไม่น้อยกว่า 20 คน ขึ้นไป

4.4.3 ความต้องการให้ศูนย์จัดบริการ ฯลฯ

4.5 แนวทางการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็กการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก จะต้องคำนึงถึงขอบข่ายของงานสายการบังคับบัญชาและระเบียบกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ทั้งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติพุทธศักราช 2542 ที่กำหนดให้สถานศึกษาต้องบริหารจัดการให้มีคุณภาพตามมาตรฐานที่กำหนด โดยจะต้องจัดให้มีการประเมินตนเองทุกปี เพื่อตรวจสอบและทบทวนคุณภาพการจัดการการศึกษาของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ดังนั้น เพื่อให้ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสามารถให้การดูแล และพัฒนาผู้เรียนอย่างมีประสิทธิภาพได้มาตรฐาน ควรพิจารณาจัดแบ่งงานที่จะต้องปฏิบัติในการบริหารจัดการศูนย์ฯ ให้ครอบคลุมลักษณะงาน ต่อไปนี้

4.5.1 งานบุคลากรและการบริหารจัดการ

4.5.2 งานอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม

4.5.3 งานวิชาการและกิจกรรมตามหลักสูตร

4.5.4 งานการมีส่วนร่วมและการสนับสนุนจากชุมชน

4.5.5 งานธุรการ การเงิน และพัสดุ

ทั้งนี้ หัวหน้าศูนย์พัฒนาเด็กเล็กควรจัดให้มีผู้รับผิดชอบงานดังกล่าวโดยแบ่งและมอบหมายงานตามความถนัด ความสามารถ และลักษณะของงานที่ต้องดำเนินการทั้ง 5 งาน ใดๆก็ตาม ในการจัดแบ่งงานดังกล่าวควรคำนึงถึงความพร้อม และศักยภาพของแต่ละศูนย์ฯ ในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นขนาดเล็กอาจรวมลักษณะงานวิชาการและงานกิจการนักเรียนเป็นงานกลุ่มเดียวกัน และ/หรือรวมลักษณะงานอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม กับงานธุรการ การเงิน พัสดุ เป็นกลุ่มงานเดียวกัน เป็นต้น

3.5.3 มาตรฐานด้านอาคารสถานที่ สิ่งแวดล้อม และความปลอดภัยของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก

1. ด้านอาคารสถานที่

1.1 ที่ตั้ง สถานที่ตั้งศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ควรอยู่ในพื้นที่ซึ่งมีขนาดเหมาะสม และต้องไม่อยู่ในพื้นที่ ซึ่งอาจเสี่ยงต่ออันตราย ได้แก่ บริเวณชนถ่ายแก๊ส น้ำมัน สารเคมี หรือสารพิษ มลภาวะทางอากาศ แสง และเสียงที่มากเกินไป หากไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ ต้องมีมาตรการป้องกันภาวะอุบัติเหตุต่าง ๆ ตามมาตรฐานความจำเป็น และเหมาะสม

1.2 จำนวนชั้นของอาคาร ตัวอาคารศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ควรมีจำนวนชั้นไม่เกิน 2 ชั้น นับจากพื้น หากสูงเกินกว่า 2 ชั้น ต้องมีมาตรการป้องกันอัคคีภัย และอุบัติเหตุต่างๆ ที่อาจเกิดขึ้นตามความเหมาะสม และความสูงของตัวห้อง ไม่ควรน้อยกว่า 2.40 เมตร นับจากพื้นถึงเพดาน

1.3 ทางเข้า-ออก และประตูหน้าต่าง ทางเข้า - ออกจากตัวอาคาร ต้องมีความเหมาะสม สามารถเคลื่อนย้ายเด็กออกจากตัวอาคารได้สะดวก หากเกิดอุบัติเหตุหรือเหตุร้ายแรงใด ๆ ขึ้น โดยอย่างน้อยต้องมีทางเข้า - ออก 2 ทาง และแต่ละทางนั้น ควรมีความกว้างประมาณ 80 เซนติเมตร

1.4 ประตู - หน้าต่าง ประตู - หน้าต่าง ต้องมีความแข็งแรง อยู่ในสภาพใช้งานได้ดี มีขนาด และจำนวนเหมาะสมกับขนาดพื้นที่ของห้อง และความสูงของหน้าต่าง ควรอยู่ที่ประมาณ 80 เซนติเมตร นับจากพื้นให้เด็กมองเห็นสิ่งแวดล้อมได้กว้างและชัดเจน นอกจากนี้ บริเวณประตูหน้าต่าง ไม่ควรมีสิ่งกีดขวางใดๆ มาปิดกั้นช่องทางลม และแสงสว่าง

1.5 พื้นที่ใช้สอย พื้นที่ใช้สอย ต้องจัดให้มีบริเวณพื้นที่ในอาคารที่สะอาด ปลอดภัย และเพียงพอเหมาะสมกับการปฏิบัติกิจกรรมของเด็ก เช่น การเล่น การเรียนรู้ การรับประทานอาหาร และการนอน โดยแยกเป็นสัดส่วนจากห้องประกอบอาหาร ห้องส้วม และที่พักของเด็กป่วย โดยเฉลี่ยประมาณ 2.00 ตารางเมตร ต่อเด็ก 1 คน นอกจากนี้พื้นที่สำหรับจัดกิจกรรมพัฒนาเด็กอาจ

จัดแยกเป็นห้องเฉพาะ หรือจัดรวมเป็นห้องเอนกประสงค์ที่ใช้สำหรับจัดกิจกรรมที่หลากหลายโดยใช้พื้นที่เดียวกันแต่ต่างเวลา และอาจปรับเปลี่ยนวัสดุอุปกรณ์ หรือย้ายเครื่องเรือนตามความเหมาะสม และข้อจำกัดของพื้นที่ ดังนี้

1.5.1 บริเวณพื้นที่สำหรับการนอน ต้องคำนึงถึงความสะดวกเป็นหลัก อากาศถ่ายเทได้สะดวก และอุปกรณ์เครื่องใช้เหมาะสมกับจำนวนเด็ก มีพื้นที่เฉลี่ยประมาณ 2.00ตารางเมตร ต่อเด็ก 1 คน โดยมีแนวทางในการจัดดำเนินการ ดังนี้

1.5.1.1 จัดให้มีการระบายอากาศที่ดี ปลอดโปร่ง ไม่มีเสียงรบกวน และแสงสว่างไม่จ้าเกินไป

1.5.1.2 อุปกรณ์เครื่องนอนต่างๆ มีความสะอาด โดยนำไปปิดฝุ่น ตากแดดอย่างน้อยสัปดาห์ละ 1 ครั้ง

1.5.1.3 จัดแยกเครื่องนอน หมอน ผ้าห่ม สำหรับเด็กแต่ละคน โดยเขียนหรือปักชื่อไว้ ไม่ใช่ร่วมกัน เพื่อป้องกันการแพร่กระจายของเชื้อโรค

1.5.1.4 หมั่นตรวจตราดูแลไม่ให้มีสัตว์ หรือแมลงต่างๆ มารบกวน ในบริเวณพื้นที่สำหรับการนอน

1.5.2 บริเวณพื้นที่สำหรับการเล่นและพัฒนาเด็ก ควรออกแบบให้มีพื้นที่สำหรับการเรียนรู้รวมกลุ่มและแยกกลุ่มย่อยในกิจกรรมการเรียนรู้อิสระ การเล่นสร้างสรรค์หรือการอ่านหนังสือ เล่นต่อแท่งไม้ที่ต้องการมุมเงียบ และมีพื้นที่สำหรับการเล่นที่เลอะหรือเปื้อกต้องคำนึงถึงความปลอดภัยของเด็กเป็นหลัก โดยมีวัสดุอุปกรณ์ ที่ป้องกันการเกิดอุบัติเหตุ และมีอุปกรณ์ หรือเครื่องเล่นที่ส่งเสริมพัฒนาการ และการเรียนรู้ของเด็ก

1.5.3 บริเวณพื้นที่รับประทานอาหาร ต้องคำนึงถึงความสะดวกเป็นหลักมีอากาศถ่ายเทได้โดยสะดวก มีแสงสว่างพอเหมาะ มีอุปกรณ์เครื่องใช้ที่เพียงพอ และเหมาะสมกับจำนวนเด็ก ทั้งนี้ บริเวณห้องอาหาร โต๊ะ เก้าอี้ ที่ใช้สำหรับรับประทานอาหาร ต้องทำความสะอาดอย่างสม่ำเสมอ และควรจัดให้มีวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ ที่ใช้มีขนาดเหมาะสมกับตัวเด็ก มีสภาพแข็งแรงและใช้งานได้ดี

1.5.4 บริเวณที่พักรักษาป่วย ต้องแยกเป็นสัดส่วน มีอุปกรณ์ปฐมพยาบาล ตู้ยา เครื่องเวชภัณฑ์ที่จำเป็น และเด็กต้องอยู่ในสายตาของผู้ดูแลตลอดเวลา กรณีไม่สามารถจัดห้องพักเด็กป่วยเป็นการเฉพาะได้ ต้องจัดให้มีที่พักรักษาป่วยแยกเป็นสัดส่วนตามความเหมาะสม

1.5.5 บริเวณสถานที่ประกอบอาหารหรือห้องครัว ต้องแยกห่างจากบริเวณพื้นที่สำหรับเด็กพอสมควร และมีเครื่องใช้ที่จำเป็น รวมทั้งที่ล้าง และเก็บภาชนะเครื่องใช้ต่างๆ ที่ถูกสุขลักษณะ โดยเน้นเรื่องความสะดวกและความปลอดภัยเป็นหลัก

1.5.6 บริเวณพื้นที่สำหรับใช้ทำความสะอาดตัวเด็ก ต้องจัดให้มีบริเวณที่ใช้สำหรับทำความสะอาดตัวเด็ก และมีอุปกรณ์ที่จำเป็นตามสมควร อย่างน้อยต้องมีที่ล้างมือและแปรงฟัน ในขนาดและระดับความสูงที่เหมาะสมกับเด็กปฐมวัย ในกรณีที่มีห้องอาบน้ำ จะต้องมีส่วนสว่างเพียงพอ มีอากาศถ่ายเทได้โดยสะดวก และพื้นไม่ลื่น

1.5.7 ห้องส้วมสำหรับเด็ก ต้องจัดให้มีห้องส้วมสำหรับเด็ก โดยเฉลี่ย 1 แห่งต่อเด็ก 10-12 คน โถส้วมมีขนาดเหมาะสมกับตัวเด็ก โดยมีฐานส้วมที่เด็กสามารถก้าวขึ้นได้ง่าย มีแสงสว่างเพียงพอ อากาศถ่ายเทได้สะดวกและพื้นไม่ลื่น หากมีประตู จะต้องไม่ใส่กลอน หรือกุญแจ และมีส่วนสูงที่สามารถมองเห็นเด็กได้จากภายนอก และไม่ควรถูกปิดจากห้องพัฒนาเด็ก หากห้องส้วมอยู่ภายนอกอาคาร จะต้องไม่ตั้งอยู่ในที่ลับตาคน กรณีที่ไม่สามารถทำห้องส้วมสำหรับเด็กเป็นการเฉพาะได้ อาจดัดแปลงห้องส้วมที่มีอยู่แล้ว ให้เหมาะสม และปลอดภัยสำหรับเด็ก

1.5.8 ห้องอเนกประสงค์ สำหรับใช้จัดกิจกรรมพัฒนาเด็ก การรับประทานอาหาร หรือการนอน คำนึงถึงความสะอาด และการจัดพื้นที่ใช้สอยให้เหมาะสมกับลักษณะของกิจกรรม หากเป็นอาคารชั้นเดียวต้องมีฝ้าใต้หลังคา หากเป็นอาคารที่มีมากกว่า 1 ชั้น ควรจัดให้ชั้นบนสุดมีฝ้าใต้หลังคา โดยมีความสูงจากพื้นถึงเพดานไม่น้อยกว่า 2.40 เมตร แต่กรณีที่มีความสูงเกินกว่า 2.40 เมตร อาจไม่มีฝ้าใต้เพดานก็ได้

1.5.9 บริเวณพื้นที่เก็บสิ่งปฏิกูล จะต้องมีส่วนที่เก็บสิ่งปฏิกูลทั้งภายใน และภายนอกตัวอาคาร โดยมีจำนวนและขนาดเพียงพอ ถูกสุขลักษณะ และมีการกำจัดสิ่งปฏิกูลทุกวัน

1.5.10 บันได ควรมีความกว้างแต่ละช่วง ไม่น้อยกว่า 1.00 เมตร ลูกตั้งของบันได สูงไม่เกิน 17.50 เซนติเมตร ลูกนอนกว้างไม่น้อยกว่า 20.00 เซนติเมตร บันไดทุกชั้นมีราวและลูกกรงไม่น้อยกว่า 90.00 เซนติเมตร มีราวเตี้ย เหมาะสำหรับเด็กได้เกาะขึ้นบันได และระยะห่างของลูกกรง ต้องไม่เกิน 17.00 เซนติเมตร เครื่องใช้เฟอร์นิเจอร์ควรมีระดับความสูงและขนาดที่เหมาะสมกับเด็กปฐมวัย ให้เด็กสามารถเข้าถึงและใช้ประโยชน์ได้อย่างสม่ำเสมอด้วยตนเอง โดยคำนึงถึงความปลอดภัยของเด็กเป็นสำคัญ

2. ด้านสิ่งแวดล้อม

2.1 ภายในอาคาร

2.1.1 แสงสว่างควรเป็นแสงสว่างจากธรรมชาติ สม่่าเสมอทั่วทั้งห้อง เอื้ออำนวยต่อการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาเด็ก เช่น มีแสงสว่างเพียงพอ ในการอ่านหนังสือได้อย่างสบายตา เป็นต้น ไม่ควรให้เด็กอยู่ในห้องที่ใช้แสงสว่างจากไฟฟ้าต่อเนื่องนานกว่า 2-3 ชั่วโมง เพราะจะทำให้เกิดภาวะเครียดและมีผลถึงฮอร์โมนการเติบโตของเด็ก (Lieberman. 1991 : 85)

2.1.2 เสียงต้องอยู่ในระดับที่ไม่ดังเกินไป (ระหว่าง 60 – 80 เดซิเบล) อาคารควรตั้งอยู่ในบริเวณที่มีระดับเสียงเหมาะสม

2.1.3 การถ่ายเทอากาศควรมีอากาศถ่ายเทได้สะดวก โดยมีพื้นที่ของหน้าต่าง ประตู และช่องลมรวมกันแล้วไม่น้อยกว่า ร้อยละ 20 ของพื้นที่ห้อง กรณีที่เป็นห้องกระจกหรืออยู่ในบริเวณโรงงานที่มีมลพิษ ต้องติดเครื่องฟอกอากาศและมีเครื่องปรับอากาศอย่างเหมาะสม สำหรับบริเวณที่มีเด็กอยู่ต้องเป็นเขตปลอดบุหรี่

2.1.4 สภาพพื้นที่ภายในอาคารต้องไม่ลื่น และไม่ชื้นแฉะ ควรเป็นพื้นไม้ หรือปูด้วยวัสดุที่มีความปลอดภัยจากอุบัติเหตุ

2.2 ภายนอกอาคาร

2.2.1 รั้ว ควรมีรั้วกั้นบริเวณให้เป็นสัดส่วน เพื่อความปลอดภัยของเด็ก และควรมีทางเข้า – ออกไม่น้อยกว่า 2 ทาง กรณีมีทางเดียวต้องมีความกว้างไม่น้อยกว่า 2.00 เมตร

2.2.2 สภาพแวดล้อมและมลภาวะ ควรมีสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัย ถูกสุขลักษณะ และควรตั้งอยู่ห่างจากแหล่งอบายมุข ฝุ่นละออง กลิ่น หรือเสียงที่รบกวน มีการจัดระบบสุขาภิบาล การระบายน้ำ การระบายอากาศ และการจัดเก็บสิ่งปฏิกูลให้เหมาะสม ไม่ปล่อยให้เป็นแหล่งเพาะหรือแพร่เชื้อโรค โดยเฉพาะควรกำจัดสิ่งปฏิกูลทุกวัน

2.2.3 พื้นที่เล่นกลางแจ้งต้องมีพื้นที่เล่นกลางแจ้ง เฉลี่ยไม่น้อยกว่า 2.00 ตารางเมตร ต่อจำนวนเด็ก 1 คน โดยจัดให้มีเครื่องเล่นกลางแจ้งที่ปลอดภัย และมีพอสสมควรกับจำนวนเด็ก ในกรณีที่ไม่สามารถจัดให้มีที่เล่นกลางแจ้ง เป็นการเฉพาะ หรือในสถานที่อื่นๆ ได้ ก็ควรปรับใช้ในบริเวณที่ร่มแทน โดยมีพื้นที่ตามเกณฑ์กำหนดหรืออาจจัดกิจกรรมกลางแจ้งสำหรับเด็กในสถานที่อื่นๆ ที่เหมาะสม เช่น ในบริเวณวัด หรือในสวนสาธารณะ เป็นต้น โดยต้องให้เด็กปฐมวัยมีกิจกรรมกลางแจ้งอย่างน้อย 1 ชั่วโมง ในแต่ละวัน (Lieberman, 1991 : 86)

2.2.4 ระเบียง ต้องมีความกว้างของระเบียงไม่น้อยกว่า 1.50 เมตร และหากมีที่นั่งตามระเบียงด้วย ระเบียงต้องกว้างไม่น้อยกว่า 1.75 เมตร ขอบระเบียงต้องสูงจากที่นั่งไม่น้อยกว่า 70.00 เซนติเมตร นอกจากนี้ควรตรวจสอบสภาพความคงทน แข็งแรง และสภาพการใช้งานที่ปลอดภัยสำหรับเด็กด้วย

3. ด้านความปลอดภัย

3.1 มาตรการป้องกันความปลอดภัย

3.1.1 ติดตั้งระบบและอุปกรณ์ในการรักษาความปลอดภัย หรือเครื่องตัดไฟภายในบริเวณอาคาร

3.1.2 ติดตั้งเครื่องดับเพลิงอย่างน้อย 1 เครื่อง ในแต่ละชั้นของอาคาร

3.1.3 ติดตั้งปลั๊กไฟให้สูงจากพื้นไม่น้อยกว่า 1.50 เมตร ถ้าติดตั้งต่ำกว่าที่กำหนด จะต้องมียาปิดครอบ เพื่อป้องกันไม่ให้เด็กเล่นได้ และควรหลีกเลี่ยงการใช้สายไฟ ต่อพ่วง

3.1.4 หลีกเลี่ยงเครื่องใช้ไฟฟ้า และอุปกรณ์ต่างๆ ซึ่งทำด้วยวัสดุที่แตกหักง่าย หรือแหลมคม หากเป็นไม้ ต้องไม่มีเหลี่ยมไม้ หรือเหลี่ยมคม

3.1.5 จัดให้มีตู้เก็บยา และเครื่องเวชภัณฑ์สำหรับการปฐมพยาบาล วางไว้อยู่ในที่สูง สะดวกต่อการหยิบใช้ และเก็บไว้ในที่ปลอดภัย ให้พ้นมือเด็ก

3.1.6 ใช้วัสดุกันลื่น ในบริเวณห้องน้ำ-ห้องส้วม และเก็บสารจำพวกเคมี หรือน้ำยาทำความสะอาดไว้ในที่ปลอดภัย ให้พ้นมือเด็ก

3.1.7 ไม่มีหลุม หรือบ่อน้ำ ที่อาจเป็นอันตรายต่อเด็กในบริเวณโดยรอบตัวอาคาร รวมทั้งไม่ควรปลูกต้นไม้ที่มีหนามแหลมคม

3.1.8 มีระบบการล็อกประตูในการเข้า-ออกนอกบริเวณอาคารสำหรับเจ้าหน้าที่เปิด - ปิดได้ ควรมิกริงสัญญาณเรียกไว้ที่หน้าประตู สำหรับห้องครัว และที่ประกอบอาหาร ควรมีประตูเปิด - ปิด ที่ปลอดภัย เด็กเข้าไปไม่ได้

3.1.9 ติดตั้งอุปกรณ์เพื่อป้องกันพาหะนำโรค และมีมาตรการป้องกันด้านสุขอนามัย

3.1.10 มีตู้ หรือชั้นเก็บวัสดุอุปกรณ์ และสื่อการเรียนรู้ที่แข็งแรง มั่นคงสำหรับวัสดุอุปกรณ์ ที่อาจเป็นอันตรายต่อเด็กนั้น ควรจัดแยกให้พ้นมือเด็ก

3.1.11 เครื่องใช้เฟอร์นิเจอร์ ควรมีระดับความสูงและขนาดที่เหมาะสมกับเด็กปฐมวัย ให้เด็กสามารถใช้ประโยชน์ได้อย่างสม่ำเสมอด้วยตนเอง

3.2 มาตรการเตรียมความพร้อมรับสถานการณ์ฉุกเฉิน

3.2.1 มีการฝึกซ้อมสำหรับการป้องกันอุบัติภัยสม่ำเสมอ ไม่น้อยกว่าปีละ 1 ครั้ง

3.2.2 มีการฝึกอบรมบุคลากร ในเนื้อหาด้านการปฐมพยาบาลเบื้องต้น การป้องกันอุบัติภัย และความเจ็บป่วยฉุกเฉินของเด็ก

3.2.3 มีหมายเลขโทรศัพท์ฉุกเฉินของส่วนราชการต่างๆ เช่น สถานีตำรวจ หน่วยป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย โรงพยาบาล ไว้เพื่อติดต่อได้อย่างทันทั่วถึงที่ กรณีเกิดเหตุการณ์คับขัน หรือจำเป็นที่อาจเป็นอันตรายต่อเด็ก และควรมีอุปกรณ์ เครื่องมือเครื่องใช้สำหรับการปฐมพยาบาลติดประจำไว้ในที่เปิดเผย

3.2.4 มีสมุดบันทึกข้อมูลสุขภาพ และพัฒนาการของเด็กประจำไว้ กรณีอาจต้องพาเด็กไปพบแพทย์

3.5.4 มาตรฐานด้านการมีส่วนร่วม และสนับสนุนจากชุมชนของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก

แนวทางการดำเนินงานด้านมาตรฐานการมีส่วนร่วม และสนับสนุนจากชุมชนของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กต้นแบบ ควรดำเนินการตามแนวทางต่างๆ ดังนี้

1. จัดให้มีการประชุมชี้แจงให้ชุมชนทราบ ชี้นำให้เห็นประโยชน์และความจำเป็นของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กต้นแบบ ซึ่งมุ่งเน้นการพัฒนาเตรียมความพร้อมของเด็ก และชักชวนให้ชุมชนมีส่วนร่วมบริหารและช่วยเหลือในระหว่างดำเนินการ

2. จัดกิจกรรมประชาสัมพันธ์ให้ชุมชนทราบเกี่ยวกับการดำเนินงานของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ต้นแบบเป็นระยะๆ เพื่อกระชับความสัมพันธ์ระหว่างศูนย์ฯ กับชุมชนอย่างต่อเนื่อง การให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน เช่น ศิลปะพื้นบ้าน ร่วมจัดกิจกรรมนันทนาการ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ฯลฯ ซึ่งจะนำไปสู่ความเข้าใจและความผูกพันที่ดีต่อกันระหว่างศูนย์ฯ และชุมชน

3. มีการประสานงานและประชาสัมพันธ์การดำเนินงานของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กต้นแบบให้ประชาชน และหน่วยงานต่างๆ รับทราบ เพื่อที่จะมีผู้เข้ามาช่วยเหลือด้านต่างๆ ได้โดยการประชาสัมพันธ์อาจทำได้หลายรูปแบบ เช่น จัดทำเอกสาร คู่มือแผ่นพับ การออกไปเยี่ยมบ้านเด็ก

4. มีการจัดกิจกรรมเกี่ยวกับการแสดงความคิดเห็น การให้ข้อมูลข่าวสารด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน สถาบันต่างๆ ของชุมชน เช่น สถาบันทางศาสนา สถาบันครอบครัว เป็นต้น

5. จัดให้มีกองทุนส่งเสริมการดำเนินงานของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กต้นแบบขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อเป็นการระดมทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน เพื่อมาสนับสนุนการดำเนินงานของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ซึ่งอาจขอรับการอุดหนุนจากงบประมาณต่างๆ ของหน่วยงานดังนี้

5.1 การสมทบหรือการอุดหนุนงบประมาณกองทุนจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

5.2 การสนับสนุนงบประมาณจากภาครัฐบาล

5.3 การสนับสนุนงบประมาณจากหน่วยงานภาครัฐ รัฐวิสาหกิจ หรือองค์กรภาครัฐอื่น

5.4 การสนับสนุนงบประมาณจากภาคเอกชน องค์กรการกุศล มูลนิธิ หรือมีผู้อุทิศให้

6. จัดอบรมให้ความรู้แก่ประชาชนในท้องถิ่นและชุมชน เกี่ยวกับการดำเนินงานทิศทางและแนวทางการปฏิบัติงานของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กต้นแบบ ซึ่งจะก่อให้เกิดความร่วมมือและการสนับสนุนจากชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ปกครองของเด็กเล็กที่จะเข้ามามีบทบาท และมีส่วนร่วมสนับสนุนการดำเนินงานของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กต้นแบบ

7. จัดให้มีการติดตามและประเมินผลการดำเนินงาน ของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กต้นแบบ ในลักษณะไตรภาคี 3 ฝ่าย จากภาคส่วนต่างๆ คือ ภาคประชาชน หรือผู้แทนชุมชนในท้องถิ่น หน่วยงานผู้ทรงคุณวุฒิด้านวิชาการ และผู้แทนจากหน่วยงานภาครัฐ หรือองค์กรปกครองส่วน

ท้องถิ่น ซึ่งกำกับดูแลการบริหารงานเชิงนโยบายของศูนย์ฯ (กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น. 2550 : 15)

สรุปได้ว่า องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้จัดทำมาตรฐานการดำเนินงานศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก เพื่อให้สามารถดำเนินงานเพื่อพัฒนาเด็กได้อย่างมีคุณภาพ และเหมาะสม โดยแบ่งมาตรฐานการดำเนินงานศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ออกเป็น 3 ด้าน ได้แก่ 1) มาตรฐานการดำเนินงานศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก 2) มาตรฐานด้านบุคลากร และการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก 3) มาตรฐานด้านอาคารสถานที่ สิ่งแวดล้อม และความปลอดภัยของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก และ 4) มาตรฐานด้านการมีส่วนร่วม และสนับสนุนจากชุมชนของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก

4. ความสัมพันธ์ระหว่างการบริหารงานวิชาการกับการจัดสภาพแวดล้อม

การบริหารงานวิชาการเป็นภารกิจหลักของสถานศึกษาที่พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติมุ่งให้กระจายอำนาจในการบริหารจัดการไปให้สถานศึกษาให้มากที่สุดด้วยเจตนารมณ์ที่จะให้สถานศึกษาดำเนินการได้โดยอิสระ คล่องตัวรวดเร็ว การจัดการสภาพแวดล้อมของสถานศึกษาเป็นส่วนสำคัญอย่างหนึ่ง ไม่ว่าจะเป็นสภาพแวดล้อมภายในห้องเรียน ภายนอกห้องเรียน หรือสภาพแวดล้อมด้านบุคคลที่จะสามารถตอบสนองความต้องการของผู้เรียน ซึ่งจะเป็นปัจจัยสำคัญทำให้สถานศึกษามีความเข้มแข็งในการบริหารจัดการสามารถพัฒนาหลักสูตร และกระบวนการเรียนรู้ การวัดผล ประเมินผล และการบริหารจัดการอย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้นจะเห็นได้ว่า การบริหารงานวิชาการกับการจัดสภาพแวดล้อมมีความสัมพันธ์กันในลักษณะที่ต้องดำเนินการร่วมกัน โดยมีนักวิชาการได้ให้ความสำคัญของความสัมพันธ์ระหว่างการบริหารงานวิชาการกับการจัดสภาพแวดล้อม ดังต่อไปนี้

วัฒนา ปุณฺณฤทธิ (2542 : 39) กล่าวถึง การจัดสภาพแวดล้อมทั้งภายใน และภายนอกชั้นเรียนได้อย่างเหมาะสม ถือเป็นส่วนสำคัญของการพัฒนาหลักสูตรปฐมวัย ทั้งนี้เพราะสภาพแวดล้อมเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนการสอนที่จะช่วยให้ครูบรรลุวัตถุประสงค์ และเป้าหมายที่ตั้งไว้ เด็กเรียนรู้ได้ดีที่สุด โดยผ่านการมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมรอบตัว การจัดสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมกับพัฒนาการของเด็กปฐมวัย ประกอบด้วยศูนย์การเรียนรู้ หรือมุมที่ส่งเสริมการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ตรง และพื้นที่ที่กว้างขวางเพียงพอที่จะส่งเสริมปฏิสัมพันธ์ทางสังคม การเล่นเป็นกลุ่ม การเล่นเป็นรายบุคคล รวมตลอดถึงวัสดุอุปกรณ์ สื่อการเรียนรู้ที่กระตุ้นให้เด็กสำรวจ ค้นพบและส่งเสริมพัฒนาการทั้ง 4 ด้านของเด็ก

นภานทร ธรรมบวร (2546 : 176) กล่าวว่า เด็กจะเจริญเติบโตเป็นพลเมืองที่ดีของสังคม และประเทศชาติในอนาคตได้นั้น ส่วนหนึ่งขึ้นอยู่กับกรอบเลี้ยงดูที่เด็กได้รับ สภาพแวดล้อมถือ

เป็นส่วนหนึ่งที่จะช่วยสร้างเสริมพัฒนาการเด็ก เริ่มตั้งแต่สภาพแวดล้อมในบ้าน สภาพแวดล้อมในโรงเรียน และสภาพแวดล้อมในสังคม การจัดสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม และมีคุณค่าจะช่วยให้เด็กได้รับประสบการณ์ตรง และเกิดการเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกันกับบุคคลรอบข้าง นอกจากนี้ยังช่วยให้เด็กได้ค้นคว้า ทดลอง สังเกต หาเหตุผล แก้ปัญหา และขยายประสบการณ์ได้อย่างกว้างขวาง ซึ่งประสบการณ์ต่าง ๆ ดังกล่าวถือเป็นพื้นฐานในการสร้างเสริมพัฒนาการของเด็ก กิจกรรมประจำวันเป็นองค์ประกอบที่สำคัญ และส่งผลต่อการจัดสภาพแวดล้อมที่ดีสำหรับเด็ก

เยาพา เตชะคุปต์ (2549 : 235) กล่าวว่า การบริหารสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการจัดกิจกรรม และประสบการณ์จะทำให้เด็กเกิดการพัฒนาไปตามวัตถุประสงค์ของสถานศึกษา การจัดสภาพแวดล้อมเพื่อตอบสนองการทำกิจกรรมประจำวันของเด็ก ได้สัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมที่กระตุ้นให้เด็กมีความกระตือรือร้น สนใจอยากรู้ อยากเห็น หลักการจัดสภาพแวดล้อมที่สอดคล้องกับกิจกรรม ได้แก่

1. สภาพแวดล้อมนั้นสามารถใช้ได้ในสถานการณ์จริง แนวความคิดหรือปรัชญาทางการศึกษาปฐมวัย ได้กำหนดถึงห้องที่สวยงาม สะอาด มีแสงสว่างเพียงพอ มีสระน้ำ มีบ่อทราย แต่ในสภาพการณ์จริงบางครั้งสถานศึกษาอาจขาดแคลนในด้านงบประมาณ และเนื้อที่ หัวหน้าศูนย์พัฒนาเด็กเล็กจะต้องแก้ไขปัญหาดังกล่าวโดยการปรับสภาพแวดล้อม เช่น สามารถเปลี่ยนสภาพห้องได้หลายลักษณะ เป็นห้องเรียน ห้องประชุม ห้องกิจกรรม หรืออาจใช้เนื้อที่เสริมอื่น ๆ

2. เป้าหมายและวัตถุประสงค์ของการจัดสภาพแวดล้อมจะต้องคำนึงถึงเป้าหมายและวัตถุประสงค์เฉพาะของสถานศึกษา และวัตถุประสงค์ของสถานศึกษาเองจะมีผลต่อแผนการจัดประสบการณ์ที่ใช้อยู่ แผนการจัดประสบการณ์จะเป็นเครื่องชี้บ่งถึงการจัดบริเวณ เนื้อที่ วัสดุอุปกรณ์ ดังนั้นการจัดสภาพแวดล้อมที่สอดคล้องกับกิจกรรม จึงต้องพิจารณาจากแผนการจัดประสบการณ์ด้วยส่วนหนึ่ง

3. สุขภาพและความปลอดภัย การจัดสภาพแวดล้อมที่สอดคล้องกับกิจกรรมนั้นต้องอยู่บนพื้นฐานด้านสุขภาพอนามัยและความปลอดภัย เช่น ห้องกิจกรรมดี สะอาด เครื่องมือ เครื่องใช้ในการทำกิจกรรมต้องปลอดภัยไม่ชำรุด แตกหัก มีการป้องกันการเจ็บป่วยและการแพร่กระจายของโรค มีการตรวจสุขภาพทุกวัน และทำความสะอาดเครื่องใช้ประจำวัน

4. การจัดสภาพแวดล้อมที่ตอบสนองกิจกรรมสำหรับเด็กพิเศษ ถ้าสถานศึกษามีเด็กพิเศษเรียนรวมด้วย จะต้องจัดสภาพแวดล้อมให้เหมาะสมกับเด็กกลุ่มนี้ด้วย เช่น ที่นั่ง เก้าอี้ รถเข็น ต้องการทางให้เก้าอี้ล้อเลื่อนเคลื่อนที่ไปยังที่ต่าง ๆ ได้ การจัดหาวัสดุควรอยู่ในระดับที่เด็กหยิบจับได้ถึง เด็กที่มีปัญหาด้านสายตา ควรใช้ข้อมูลสัมผัสได้ เด็กที่มีปัญหาด้านการฟัง นอกจากจะต้อง

ใช้เครื่องช่วยฟัง เด็กจะต้องอาศัยการเรียนรู้จากภาพหรือการสื่อด้วยวัสดุทางสายตา เพราะเด็กจะรับข้อมูลจากการมองมากกว่าการฟัง

5. ความยืดหยุ่นและเหมาะสม สภาพแวดล้อมที่เหมาะสมกับกิจกรรมประจำวันต้องสอดคล้องกัน ในขณะที่เดียวกันกิจกรรมที่จัดจะมีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ดังนั้นการจัดสภาพแวดล้อมไม่ควรจัดตายตัว เนื้อที่และบริเวณทำกิจกรรมต้องต่อเนื่องและไปด้วยกันได้ ความต้องการและความสนใจของเด็กอาจเปลี่ยน ดังนั้นกิจกรรมที่จัดและสภาพที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมจึงต้องปรับให้เหมาะสมกันด้วย

การส่งเสริมสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการพัฒนาเด็กปฐมวัย ทุกภาคส่วนของสังคม ได้แก่ องค์กร สถาบัน สื่อมวลชน ในทุกระดับมีส่วนร่วมในการเฝ้าระวัง ดูแล ส่งเสริม คุ้มครอง ปกป้อง และระดมทรัพยากรเพื่อการลงทุนในการพัฒนาเด็กปฐมวัยอย่างมีคุณภาพ และเหมาะสมกับท้องถิ่น เพื่อให้เด็กปฐมวัยทั้งเด็กปกติและเด็กที่มีความต้องการพิเศษทุกคน ได้รับการส่งเสริมพัฒนาการ และเตรียมความพร้อมทางร่างกาย สติปัญญา อารมณ์-จิตใจ สังคม คุณธรรม จริยธรรม โดยให้ความสำคัญกับการสร้างปัญญาที่เข้าถึงความดีงาม ความถูกต้อง (จิตวิญญาณ) วัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น ให้มีความพร้อมที่จะเข้ารับการศึกษาในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน และดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้เป็นอย่างดี รัฐและสังคมร่วมรับผิดชอบในการจัดตั้งแวดล้อม เมื่อชุมชนและท้องถิ่นมีความเข้มแข็ง พร้อมสร้างสิ่งแวดล้อม และสื่อที่เอื้อต่อการรับรู้และพัฒนาเด็ก สื่อมวลชน มีบทบาทสำคัญในการปกป้องคุ้มครองสิทธิและสร้างเสริมพัฒนาการของเด็กปฐมวัยด้วยการเผยแพร่ความรู้ และทักษะให้พ่อแม่ กระตุ้นให้สังคมเห็นความสำคัญของการพัฒนาเด็กปฐมวัย

สุจินดา ขจรรุ่งศิลป์ (2550 : 49) กล่าวว่า การจัดสภาพห้องเรียนสำหรับเด็กปฐมวัยจะมีความแตกต่างจากห้องเรียนของระดับชั้นเรียนอื่น ๆ เนื่องจากการเรียนรู้สำหรับเด็กปฐมวัย คือ การเรียนรู้ผ่านประสาทสัมผัสทั้งห้า เรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติ กระทำ จับต้อง สัมผัส ทดสอบสิ่งที่น่าสนใจ โดยเข้าไปสำรวจ ค้นหาและเรียนรู้ผ่านการเล่นจากสื่อ วัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ ดังนั้นการจัดบริเวณห้องเรียนต้องมีขนาดที่เหมาะสมกับการเรียนรู้ สภาพห้องเรียนที่เหมาะสมกับการเรียนรู้สำหรับเด็กปฐมวัย คือ ห้องเรียนที่กระตุ้นความสนใจในการเรียนรู้ของเด็ก แต่ขณะเดียวกันการจัดสภาพห้องเรียนต้องมีระเบียบไม่คั่งค้างเหยิงโกลาหล

นอกจากนี้ยังมีงานวิจัยที่ศึกษาเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างการบริหารงานวิชาการ และการจัดสภาพแวดล้อมศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ไว้ดังนี้

ประภาพรธรรม เล็งวงศ์ (2534 : 5) กล่าวว่าไว้ว่า การนิเทศภายในโรงเรียน หมายถึงการปฏิบัติงานร่วมกันระหว่างผู้บริหารกับครูในโรงเรียนในการแก้ไขปรับปรุง และพัฒนาการทำงาน ของครูให้มีประสิทธิภาพ และส่งผลต่อคุณภาพของนักเรียน โดยผู้บริหารได้ดำเนินการตาม

กระบวนการตามขั้นตอนต่างๆ ประกอบด้วย การศึกษาสภาพแวดล้อมของโรงเรียน การวางแผน การสร้างเครื่องมือ การปฏิบัติการ รวมไปถึงการวัดและการประเมินผล

เจริญชัย งานไว (2538 : บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การศึกษาการจัดบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนระดับอนุบาล สังกัดการประถมศึกษา ในจังหวัดขอนแก่นโดยพบว่าการจัดบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนมีความสัมพันธ์ต่อการบริหารวิชาการในด้านกายภาพ ด้านวิชาการ และด้านการบริหารการจัดการ โดยจะพบปัจจัยที่ว่า การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมในโรงเรียนกับมีความสอดคล้องกับการประเมินผลทางวิชาการ เพื่อกำหนดวิสัยทัศน์ ภารกิจ เป้าหมาย และคุณลักษณะที่พึงประสงค์โดยมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายในโรงเรียน การจัดกิจกรรมเสริมประสบการณ์เรียนรู้ การจัดกิจกรรมเสริมประสบการณ์ ที่นิยมจัดได้แก่ คอมพิวเตอร์ วาดภาพ ดนตรี วาดน้ำ เป็นต้น ซึ่งโดยทั่วไปแล้วการจัดกิจกรรมต่าง ๆ นั้นสภาพแวดล้อมของโรงเรียนล้วนมีอิทธิพลต่อนักเรียนเป็นอย่างยิ่ง เพราะถ้าสภาพแวดล้อมไม่เหมาะสม นักเรียนก็ไม่สามารถกระตือรือร้น การเรียนรู้และพัฒนาประสบการณ์จากที่ได้เป็นอย่างดี

รัศมี ต้นเจริญ (2542 : 150) กล่าวว่า การบริหารงานด้านวิชาการ เป็นการเตรียมการล่วงหน้า กำหนดแนวทางในการดำเนินการในทุกๆด้านอย่างมีระบบ ทุกคนมีส่วนร่วม มีข้อมูลที่ต้องชัดเจน เพื่อให้การบริหารงานดำเนินไปอย่างราบรื่น และตรงตามเป้าหมายที่วางไว้ โดยการดำเนินการต่าง ๆ นั้น จะประกอบไปด้วย ความพร้อมในด้านงบประมาณ ความพร้อมทางด้านสภาพแวดล้อม และความพร้อมทางด้านบุคลากรทางการเรียน และมีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามที่หลักสูตรต้องการ

กล่าวโดยสรุป การบริหารงานวิชาการและการจัดสภาพแวดล้อมในโรงเรียนมีความสัมพันธ์ในลักษณะที่ต้องมีการดำเนินการร่วมกันไม่ว่าจะเป็นในด้านวิชาการ การจัดกิจกรรมเสริมประสบการณ์เรียนรู้ การนิเทศ หรือ การวัดและการประเมินผลล้วนมีผลต่อสภาพแวดล้อมในโรงเรียน ภายนอกโรงเรียน และตัวบุคลากรเองซึ่งการดำเนินการดังกล่าวต้องสอดคล้องกัน เพื่อประสิทธิภาพของการบริหารจัดการ โรงเรียนที่ดีต่อไป

5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยพบว่ายังไม่มีนักวิชาการ หรือนักการศึกษาได้ทำการวิจัยเรื่อง การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการบริหารงานวิชาการกับการจัดสภาพแวดล้อมในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก จังหวัดพระนครศรีอยุธยาโดยตรง มีเพียงแต่บางส่วนที่มีการศึกษาการจัดการศึกษาระดับปฐมวัยในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในแง่มุมต่าง ๆ ดังนี้

5.1 งานวิจัยในประเทศ

พรศรี เคนถาวร (2542 : บทคัดย่อ) ศึกษาปัญหาการปฏิบัติงานวิชาการในสถานศึกษาสังกัดเทศบาลอุดรธานี ตามความคิดของผู้บริหารโรงเรียน สังกัดสำนักงานการศึกษาเทศบาลนครอุดรธานี ปีการศึกษา 2541 ผลการวิจัยพบว่า ครู-อาจารย์ โดยส่วนรวม และจำแนกตามสภาพความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาการปฏิบัติงานวิชาการในสถานศึกษา สังกัดเทศบาลนครอุดรธานี โดยภาพรวม และเป็นรายด้านทั้ง 6 ด้าน อยู่ในระดับปานกลาง โดยมีรายชื่อที่เป็นปัญหาระดับมากที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด 1 ข้อ ในแต่ละด้านดังนี้ คือ โรงเรียนขาดงบประมาณในการจัดให้มีหนังสือเอกสารเกี่ยวกับการจัดหา จัดทำ และการใช้สื่อการสอน ให้ครูได้ศึกษาครบทุกกลุ่มประสบการณ์ขาดเครื่องมือในการนิเทศที่ดี และมีประสิทธิภาพ ขาดการวิเคราะห์ข้อสอบ เพื่อจัดทำเป็นข้อสอบมาตรฐาน งบประมาณไม่เพียงพอ บุคลากรรับผิดชอบงานอื่นมาก โรงเรียนไม่จัดหางบประมาณสำหรับใช้ในการพัฒนาบุคลากร ผู้บริหารโรงเรียน และพนักงานครูเทศบาลได้เสนอแนวทางการแก้ไขปัญหาการปฏิบัติการสอนรับผิดชอบเฉพาะการเรียนการสอนมากกว่ากิจกรรมอื่น ควรสนับสนุนให้ครูมีความรู้ ความเข้าใจการผลิตสื่อการเรียนการสอน

สุธิเชษฐ์ พฤกษาวานิช (2544 : บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่องการปฏิบัติงานวิชาการระดับก่อนประถมศึกษาของผู้บริหารโรงเรียน สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสงขลา โดยศึกษาจากผู้บริหาร ผลการวิจัยพบว่า ระดับการปฏิบัติงานวิชาการระดับก่อนประถมศึกษาของผู้บริหารโรงเรียนสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสงขลา โดยภาพรวมและงานกิจกรรมการเรียนการสอน งานสื่อการสอน งานวัดผลและประเมินผลความพร้อมทางการเรียน งานจัดสภาพแวดล้อมในโรงเรียน และวางแผนการดำเนินงาน พบว่าอยู่ในระดับมาก ส่วนงานแนวการจัดประสบการณ์ งานนิเทศการศึกษา และงานการประชุมอบรมทางวิชาการ อยู่ในระดับปานกลาง ผู้บริหารโรงเรียน สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสงขลา ที่มีประสบการณ์ในตำแหน่งต่างกันปฏิบัติงานวิชาการระดับก่อนประถมศึกษา และที่มีขนาดโรงเรียนที่ปฏิบัติต่างกัน โดยภาพรวมและในแต่ละงานไม่แตกต่างกัน ข้อเสนอแนะในการปรับปรุงการปฏิบัติงานวิชาการผู้บริหาร ควรมีความรู้ความเข้าใจในงานแนวการจัดประสบการณ์ ความต้องการ และพัฒนาการของเด็ก กระบวนการจัดหาสื่อสัมพันธ์กับแนวการจัดประสบการณ์ รวมถึงงานการวัด และประเมินผลงานการจัดสภาพแวดล้อมในโรงเรียน และควรมีการนิเทศ กำกับ ติดตามการวางแผนการดำเนินงาน ตลอดจนงานประชุมอบรมทางวิชาการ การจัดการเรียนการสอนระดับก่อนประถมศึกษาอย่างใกล้ชิด

นุสรณ์จิต ธรรมศิริ (2544 : บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่องการเปรียบเทียบสภาพแวดล้อมของโรงเรียน และปัญหาการบริหารงานวิชาการ ระดับปฐมวัยระหว่างโรงเรียนสังกัดเอกชน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ผลการวิจัยพบว่า

1. สภาพแวดล้อมของโรงเรียน ระหว่างโรงเรียนสังกัดเทศบาล กับโรงเรียนสังกัดเอกชน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ มีการจัดสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .05

2. ปัญหาการบริหารงานวิชาการระดับปฐมวัย ระหว่างโรงเรียนสังกัดเอกชน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ มีความแตกต่างกันในด้านหลักสูตร และแนะนำหลักสูตร และการนำหลักสูตรไปใช้ งานจัดประสบการณ์การเรียนรู้ งานสื่อการเรียนการสอน งานวัดผลประเมินผล งานห้องสมุด งานนิเทศการศึกษา งานด้านการวางแผน และกำหนดวิธีการดำเนินงานส่งเสริมการจัดประสบการณ์ และงานประชุมอบรมทางวิชาการ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ดวงพร หัวเมืองแก้ว (2544 : บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่องการศึกษาการจัดสภาพแวดล้อมในสถานรับเลี้ยงเด็กเอกชน สังกัดกรมประชาสงเคราะห์ กรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า ด้านการส่งเสริมการจัดสภาพแวดล้อม ผู้ประกอบการส่วนใหญ่มีแนวคิด ดังนี้

1. มีการวางแผนนโยบายการจัดสภาพแวดล้อมทั้งด้านกายภาพ และด้านสังคม ปรับอัตราส่วนระหว่างพี่เลี้ยงเด็กกับเด็กให้เหมาะสม กำหนดให้พี่เลี้ยงเด็กมีหน้าที่หลักคือ การอบรมเลี้ยงดูเด็กอย่างเหมาะสม และสร้างความสัมพันธ์กับผู้ปกครอง

2. มีการส่งเสริมบุคลากร โดยการส่งพี่เลี้ยงเด็กเข้ารับการอบรม สัมมนา ประชุมเชิงปฏิบัติการ สร้างขวัญและกำลังใจโดยการยกย่องชมเชยผลงานที่ทำ

3. การจัดบริการสื่อ วัสดุ และอุปกรณ์ใช้หลักในการเลือกให้เหมาะสมกับความสนใจ และวุฒิภาวะของเด็ก โดยมีการส่งพี่เลี้ยงเข้ารับการอบรม สัมมนาในการใช้สื่อ วัสดุ และอุปกรณ์

4. มีการติดตามผลการจัดสภาพแวดล้อมโดยการเข้าเยี่ยมชมและซักถามปัญหา พร้อมให้ข้อเสนอแนะ โดยไม่มีการกำหนดเวลาที่แน่นอน การสนับสนุนจากภายนอก คือ มีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้ามาให้ความรู้ ส่วนในด้านการดำเนินการจัดสภาพแวดล้อม พี่เลี้ยงเด็กส่วนใหญ่เห็นว่าสถานรับเลี้ยงเด็กของตนมีการดำเนินการจัดสภาพแวดล้อม ดังนี้คือ มีบริเวณรับประทานอาหารที่ถูกสุขลักษณะ ภายในอาคารมีระบบถ่ายเทอากาศได้ดี มีของเล่น สื่อพัฒนาการสำหรับเด็กที่เพียงพอ และมีความปลอดภัย ส่วนปัญหาที่พบ คือ สถานรับเลี้ยงเด็กขาดงบประมาณในการส่งเสริมการจัดสภาพแวดล้อม และพี่เลี้ยงเด็กยังขาดความรู้ ความชำนาญในการจัดสภาพที่เหมาะสมกับพัฒนาการด้านต่าง ๆ ของเด็ก

พัชณี วัชยาภิรม (2545 : บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่องการจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้สำหรับเด็กวัยอนุบาลในโรงเรียนและศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ในภาคกลาง ผลการวิจัยพบว่า ผู้บริหารและครูในโรงเรียนและศูนย์พัฒนาเด็กเล็กทั้ง 4 สังกัด มีการจัดสภาพแวดล้อมที่เป็นไปในแนวทางเดียวกัน ดังนี้

1. ด้านนโยบายในการจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ พบว่า ผู้บริหารส่วนใหญ่ มีการวางแผนนโยบายการจัดสภาพแวดล้อมด้านกายภาพ ด้านกิจกรรม และด้านบุคคล จัดอาคารสถานที่ให้มีความสะดวกสบายในการเคลื่อนไหว ให้เด็กมีความรู้สึกปลอดภัย อบอุ่น การจัดกิจกรรม สื่อ วัสดุการเรียน ให้มีความเหมาะสมกับพัฒนาการของเด็ก มีปฏิสัมพันธ์ที่ดีซึ่งกันและกัน มีการส่งเสริมครูในการจัดสภาพแวดล้อม จัดส่งครูเข้ารับการอบรมในเรื่องการใช้สื่อ วัสดุ อุปกรณ์การเรียน มีการติดตามผลการจัดสภาพแวดล้อม มีการประสานงานระหว่างครูกับผู้บริหาร

2. ด้านการจัดสภาพแวดล้อม พบว่า การดำเนินการจัดสภาพแวดล้อมด้านกายภาพ ในโรงเรียนและศูนย์พัฒนาเด็กเล็กทั้ง 4 สังกัด ส่วนใหญ่มีพื้นที่ภายนอกอย่างกว้างขวาง และภายในคับแคบ มีวัสดุ อุปกรณ์เครื่องเล่นในจำนวนน้อย ไม่มีห้องนอนที่แยกออกมาเป็นส่วนการดำเนินการจัดสภาพแวดล้อมด้านกิจกรรม ครูจัดกิจกรรมให้เหมาะสมกับวัยของเด็ก จัดให้มีมุมประสบการณ์ และการดำเนินการจัดสภาพแวดล้อมด้านบุคคล ครูมีการปฏิบัติในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลไปในทางที่ดี และเหมาะสม และครูเป็นผู้ชี้แนะขณะที่เด็กทำกิจกรรมด้านพฤติกรรมครูและพฤติกรรมของเด็ก ในการจัดสภาพแวดล้อมของโรงเรียน และศูนย์พัฒนาเด็กเล็กทั้ง 4 สังกัด คือ ด้านการจัดพื้นที่ทำกิจกรรมโดยไม่มีการกำหนดขอบเขตที่แน่นอน การคัดเลือกสื่อ วัสดุ อุปกรณ์การเรียนมีความเหมาะสมกับวัยของเด็ก เด็กสามารถทำกิจกรรมได้อย่างเพลิดเพลินในระยะเวลาที่นาน การจัดเตรียมวัสดุ อุปกรณ์ การเรียนในการทำกิจกรรมส่วนใหญ่ยังไม่หลากหลาย ปัญหาการจัดสภาพแวดล้อมที่พบ คือ โรงเรียนและศูนย์พัฒนาเด็กเล็กทั้ง 4 สังกัด ขาดงบประมาณในการสนับสนุนเกี่ยวกับการจัดสภาพแวดล้อม คือ ด้านสื่อ วัสดุ อุปกรณ์การเรียน

จันทิมา เฉลิมสุข (2546 : บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่องบทบาทการบริหารงานวิชาการระดับปฐมวัยของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาของรัฐ ในภาคเหนือตอนล่าง พบว่า

1. ผู้บริหารโรงเรียนมีการรับรู้ในบทบาทการบริหารงานวิชาการระดับปฐมวัย แต่ละด้าน และโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก

2. ครูผู้สอนมีความคาดหวังต่อบทบาทการบริหารวิชาการระดับปฐมวัยของผู้บริหารโรงเรียน แต่ละด้านและโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก

3. เมื่อเปรียบเทียบการรับรู้บทบาทการบริหารงานวิชาการระดับปฐมวัยของผู้บริหารโรงเรียนพบว่า ผู้บริหารที่มีประสบการณ์การบริหารระดับปฐมวัยตั้งแต่ 4 ปีขึ้นไป มีการรับรู้บทบาทการบริหารงานวิชาการระดับปฐมวัย ดีกว่าผู้บริหารที่มีประสบการณ์การบริหารระดับปฐมวัยต่ำกว่า 4 ปี ส่วนด้านอื่น ๆ ไม่แตกต่างกัน ส่วนผู้บริหารในโรงเรียนที่มีขนาดต่างกัน มีการรับรู้บทบาทการบริหารงานวิชาการระดับปฐมวัย โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน

จิตวดี บรรเทิง (2546 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่องสัมฤทธิ์ผลของโครงการศูนย์เด็กเล็กนำ อยู่ในชุมชนในเขต 3 (ภาคตะวันออก) ผลการวิจัยพบว่า ในจำนวนศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ทั้ง 15 ศูนย์ ที่เข้าร่วมโครงการ ไม่มีศูนย์พัฒนาเด็กเล็กใดที่มีระดับสัมฤทธิ์ผลอยู่ในระดับสัมฤทธิ์สูง มีศูนย์พัฒนาเด็กที่อยู่ในระดับกลาง 4 ศูนย์ และศูนย์พัฒนาเด็กเล็กที่อยู่ในระดับต่ำ 11 ศูนย์ โดยศูนย์พัฒนาเด็กเล็กที่มีระดับสัมฤทธิ์ต่ำ อยู่ในสังกัดกรมพัฒนาชุมชน 6 ศูนย์ อบต. 4 ศูนย์ กรมพัฒนาชุมชนร่วมกับกรมการศาสนา 1 ศูนย์ ผลการประเมินสัมฤทธิ์ผลโดยใช้เกณฑ์มาตรฐาน และตัวชี้วัดสัมฤทธิ์ผลของศูนย์เด็กเล็กนำอยู่ ในชุมชนในเขต 3 สอดคล้องกับสภาพปัญหาที่พบ และเป็นปัญหาที่สำคัญที่ทำให้ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กไม่ผ่านเกณฑ์ คือ ปัญหาด้านสุขภาพและบริการ พัฒนาการ โดยเฉพาะในเรื่องบุคลากรผู้เลี้ยงดูเด็ก และผู้อื่นที่เกี่ยวข้องในการได้รับการตรวจ สุขภาพประจำปี ปัญหาการใช้สมุดประจำตัวเด็ก และแจ้งผู้ปกครองหลังการประเมินทุกครั้ง ปัญหาการมีห้องแยกหรือกั้นบริเวณเป็นสัดส่วนสำหรับแยกเด็กในกรณีเกิดการเจ็บป่วย และด้าน สื่อส่งเสริมพัฒนาพัฒนาการ เรื่องการมีสถานที่ เอกสาร หนังสือ สำหรับพ่อแม่ ในการหาความรู้ ด้วยตนเองในการเลี้ยงดูลูก ด้านสิ่งแวดล้อม ปัญหาที่ทำให้ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กยังไม่ผ่านเกณฑ์การ ประเมิน คือ ปัญหาหาวัสดุอุปกรณ์ป้องกันอุบัติเหตุและการเตรียมความพร้อม ปัญหาการมีที่ล้างและ ที่ที่ล้างภาชนะเป็นสัดส่วนและถูกสุขลักษณะ และปัญหาการมีห้องน้ำ ห้องส้วมที่ถูกสุขลักษณะและ เพียงพอ โดยเฉพาะที่ถ่ายอุจจาระ ด้านการมีส่วนร่วม ปัญหาที่ทำให้ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ไม่ผ่าน เกณฑ์การประเมิน คือ ปัญหาการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง โดยเฉพาะการมีส่วนร่วมในการ ประชุมกับผู้ดูแลเด็ก ด้านนวัตกรรม (ความคิดสร้างสรรค์) ปัญหาที่ทำให้ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กยังไม่ ผ่านเกณฑ์ประเมิน คือปัญหาการผลิตสื่อของเล่นโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น

สิริพันธุ์ โหมยิตวรภิกกุล (2548 : บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่องการบริหารงานวิชาการระดับ การศึกษาปฐมวัยตามทัศนะของผู้บริหารและครู โรงเรียนเอกชน จังหวัดพิษณุโลก ผลการวิจัย พบว่า ผู้บริหารและครูโรงเรียนเอกชนระดับปฐมวัย จังหวัดพิษณุโลก มีทัศนะต่อสภาพการ บริหารงานวิชาการระดับปฐมวัย ภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยสูงสุดของแต่ละรายการ ตามลำดับ ดังนี้ การจัดตารางกิจกรรมประจำวัน การนำแผนการสอนไปใช้ในการบริหาร หลักสูตร และค่าเฉลี่ยต่ำสุด ได้แก่ การจัดหาสื่อและผลิตสื่อ ซึ่งทุกด้านอยู่ในระดับมาก ผลการ เปรียบเทียบสภาพการบริหารงานวิชาการระดับปฐมวัยตามทัศนะของผู้บริหารและครู โรงเรียน เอกชน จังหวัดพิษณุโลก จำแนกตามวุฒิการศึกษา พบว่า โดยรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ ทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งด้านการบริหารหลักสูตร ด้านการนำแผนการสอนไปใช้ ด้านการจัดหา ด้านการผลิตสื่อ และด้านการนิเทศ ผู้บริหารและครูที่มีวุฒิการศึกษาระดับปริญญาตรี มีทัศนะต่อ สภาพการบริหารวิชาการระดับปฐมวัยสูงกว่าผู้บริหารและครูที่มีวุฒิการศึกษาสูงกว่าระดับปริญญา

ตรี จำแนกตามประสบการณ์ในการทำงาน พบว่า โดยรวมไม่แตกต่างกัน จำแนกตามตำแหน่งในการทำงาน พบว่า โดยรวมไม่แตกต่างกัน

สมยศ มีศิลป์ (2548 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่องการศึกษาสภาพและปัญหาการดำเนินงานจัดการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษาขององค์การบริหารส่วนตำบล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ผลการวิจัยพบว่า

1. สภาพการดำเนินงานจัดการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษาขององค์การบริหารส่วนตำบล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ส่วนใหญ่ มีการปฏิบัติ 6 ด้าน คือ ด้านการบริหารจัดการ ด้านแนวการจัดประสบการณ์ ด้านบุคลากร ด้านอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม ด้านสื่อ วัสดุ อุปกรณ์ ด้านความปลอดภัย สุขภาพอนามัย และโภชนาการ โดยรายการที่มีการปฏิบัติร้อยละ 100 คือ รายการส่งเสริมด้านความรู้และทักษะในการสอน การกำหนดวิธีการและการสรรหาครูผู้สอน การส่งเสริมสนับสนุนให้ครูได้เพิ่มพูนความรู้ การจัดสถานที่ที่เหมาะสมและเอื้อต่อการจัดประสบการณ์ การเอาใจใส่ในเรื่องความสะอาดและความปลอดภัย การจัดหาวัสดุอุปกรณ์ การจัดสื่อการเรียนรู้ภายในห้องเรียนและกลางแจ้ง ตลอดจนการตรวจสอบสุขภาพและให้ภูมิคุ้มกัน มีเพียงรายการเดียว คือการผลิตสื่อขึ้นใช้เอง มีการปฏิบัติเพียงร้อยละ 50

2. ปัญหาการดำเนินงานจัดการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษาขององค์การบริหารส่วนตำบล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ส่วนใหญ่ มีปัญหา 5 ด้าน คือ ด้านการบริหารจัดการด้านแนวการจัดประสบการณ์ ด้านบุคลากร ด้านอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม ด้านสื่อ วัสดุ อุปกรณ์ รายการที่มีปัญหามากที่สุด คือ การตรวจสอบคุณภาพอาหารเสริม (นม) รองลงมา คือ กิจกรรมการนิเทศ การผลิตสื่อ การนำเทคโนโลยีและนวัตกรรมมาใช้ และเอกสารคู่มือประกอบการจัดกิจกรรม ส่วนด้านที่ไม่มีปัญหา คือ ด้านความปลอดภัย สุขภาพอนามัย และโภชนาการ แนวทางแก้ไขปัญหา ส่วนใหญ่เสนอแนวทางแก้ไขปัญหาโดยให้มีการประชุม อบรม สัมมนา และประสานงานร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง สนับสนุนงบประมาณเพิ่มเติม

ภุมรินทร์ เพ็ชรเมือง และวรางคณา สังสิทธิสวัสดิ์ (2549 : บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่องสภาพแวดล้อมในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กน่าน้อย จังหวัดอุดรธานี ผลการวิจัยพบว่า สภาพสิ่งแวดล้อมของศูนย์เด็กเล็กที่ผ่านการประเมินระดับพื้นฐาน และปรับปรุง ส่วนใหญ่อยู่ในเกณฑ์ปานกลาง ปัญหาสิ่งแวดล้อม ได้แก่ สุขภัณฑ์ในห้องส้วมมีขนาดไม่เหมาะสมกับตัวเด็ก ร้อยละ 97.6 ไม่มีอุปกรณ์ดับเพลิงประจำศูนย์เด็กเล็ก ร้อยละ 73.8 และศูนย์เด็กเล็กไม่มีการบันทึกการบาดเจ็บ ร้อยละ 88.1 ความคิดเห็นของผู้ดูแลเด็กเกี่ยวกับสภาพสิ่งแวดล้อมในศูนย์เด็กเล็ก เห็นว่า สภาพสิ่งแวดล้อมภายนอกยังไม่เป็นระเบียบ ต้นไม้ไม่ร่มรื่น ร้อยละ 23.5 ห้องน้ำไม่เพียงพอไม่มีห้องน้ำในอาคาร ร้อยละ 21.6 ผู้ดูแลเด็กต้องการในห้องกิจกรรมต่าง ๆ เข้ามามีส่วนร่วมรวมถึงผู้บริหาร

ควรเห็นความสำคัญเกี่ยวกับสภาพสิ่งแวดล้อมในศูนย์เด็กเล็กร้อยละ 21.6 ด้านความคิดเห็นของผู้ปกครองส่วนใหญ่เห็นว่าสภาพแวดล้อมของศูนย์เด็กเล็กอยู่ในระดับปานกลาง ร้อยละ 61.8 สรุปได้ว่า สภาพสิ่งแวดล้อมในศูนย์เด็กเล็กรวมถึงความคิดเห็นของผู้ดูแลเด็ก และผู้ปกครองเห็นว่าสภาพสิ่งแวดล้อมของศูนย์เด็กเล็กอยู่ในระดับปานกลาง จึงควรมีการร่วมมือกันระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้ดูแลเด็ก และผู้ปกครองในการปรับปรุงศูนย์เด็กเล็กให้มีสภาพแวดล้อมที่ดีต่อไป

5.2 งานวิจัยต่างประเทศ

เวสต์ (West) (นุสรณ์จิต ธรรมศิริ. 2544 : 65) ศึกษาผลของบรรยากาศของโรงเรียนและโครงการทางสังคมของโรงเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางวิชาการของนักเรียน โรงเรียนประถมศึกษาโดยศึกษาตามแนวคิดพื้นฐานทางสังคมโคลแมน ผลการวิจัยพบว่า 83 เปอร์เซ็นต์ของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน วิชาการอ่าน และ 65 เปอร์เซ็นต์ของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน วิชาคณิตศาสตร์ มีส่วนที่เป็นผลรวมมาจากตัวแปรทางระบบสังคมของโรงเรียน และบรรยากาศในโรงเรียน ส่วนการศึกษาของ แมคแคนซี พบว่า บรรยากาศของโรงเรียนจะเป็นตัวแปรที่จัดอยู่ในลำดับต้น ๆ ที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และเป็นตัวช่วยก่อให้เกิดโรงเรียนที่มีสภาพแวดล้อมที่ดี

เชสเตอร์ (Chester. 1967 : Abstract) ศึกษาเรื่องการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารการศึกษาทั่วประเทศอเมริกา พบว่า พฤติกรรมที่ทำให้การบริหารงานวิชาการ มีสมรรถภาพสูง เนื่องจากการส่งเสริมให้ครูมีความสามารถเพิ่มขึ้น เช่น การส่งเสริมให้ครูใช้เทคนิคการสอนหลายวิธี ให้คณะครูมีส่วนร่วมในการวางแผน การจัดอบรม สาธิตวิธีสอนเพื่อให้ครูคุ้นเคยกับเทคนิควิธีการสอนหลายวิธี ให้คณะครูมีส่วนร่วมในการวางแผน การจัดอบรม สาธิตวิธีการสอน การจัดให้ครูในโรงเรียนสลับเปลี่ยนเยี่ยมชั้นเรียน ให้ครูมีเวลาสำหรับเตรียมการสอนมากขึ้น ให้ครูมีส่วนร่วมในการเลือกวัสดุทัศนศึกษา วัสดุอุปกรณ์การสอน จัดให้มีการอบรมความรู้เกี่ยวกับวิชาการศึกษาเพิ่มเติมแก่ครู ส่งเสริมให้ครูอ่านหนังสือ หรือบทความเกี่ยวกับครู เพื่อปรับปรุงเทคนิคการสอน

แมคคาร์ที (McCarthy. 1971 : Abstract) ศึกษาเรื่องบทบาทการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารโรงเรียน ในรัฐนิวเจอร์ซีย์ ประเทศสหรัฐอเมริกา ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มครูมีความคิดเห็นแตกต่างจากผู้บริหาร และผู้ช่วยฝ่ายวิชาการเกี่ยวกับบทบาทในการปฏิบัติงานด้านวิชาการ ในเรื่องของการสังเกต การวัดผล และประเมินผล

6. สรุปหลักการแนวคิด และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องตามตัวแปรในด้านการบริหารงานวิชาการศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก และด้านการจัดสภาพแวดล้อมในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ซึ่งให้เห็นว่า การบริหารงานวิชาการ

ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ส่งผลต่อการจัดสภาพแวดล้อมศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ซึ่งสอดคล้องการหลักสูตร การศึกษาระดับปฐมวัย ปีพุทธศักราช 2546 ที่กล่าวถึง การจัดการศึกษาระดับปฐมวัย จะต้อง คำนึงถึงพัฒนาการของเด็กเป็นสำคัญ โดยต้องจัดการศึกษาให้เด็กได้มีพัฒนาการที่สมบูรณ์ แข็งแรง ครบทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ ด้านร่างกาย ด้านอารมณ์-จิตใจ ด้านสังคม และด้านสติปัญญา การจัดการเรียนการสอนในระดับปฐมวัย มีความแตกต่างจากการจัดการเรียนการสอนในระดับ อื่น ๆ เด็กปฐมวัยใช้หลักการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์จากการเล่น การเรียนรู้จาก สื่อประเภทต่าง ๆ ที่เหมาะสมกับวัย และความแตกต่างระหว่างบุคคล เรียนรู้จากสิ่งแวดล้อม ต่างๆ ใกล้เคียง การจัดสภาพแวดล้อมภายในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก จึงมีความสัมพันธ์ต่อการจัด ประสบการณ์เรียนรู้ของเด็กปฐมวัยในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเป็นอย่างมาก

ผู้วิจัยจึงได้ทำการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการบริหารงานวิชาการกับการจัด สภาพแวดล้อมศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดกรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัด พระนครศรีอยุธยา โดยได้สังเคราะห์จากกรอบการดำเนินงานการจัดการศึกษาระดับปฐมวัยตาม เกณฑ์มาตรฐานหลักสูตรการจัดการศึกษาระดับปฐมวัย เกณฑ์มาตรฐานการจัดการศึกษาของ กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น และนำมาเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัยครั้งนี้ต่อไป